Dayanışma

EYLÜL 1986

SAYI: 50 2.5,- DM

1 Eylül Dünya Barış Günü

Silahlanmanın Bedeli
ve
Savaşın Son Tanıkları
(3. ve 8. sayfamızda)

Ara seçimlerde politik ortam hareketlendi

- Ara seçimler, emekçilerin siyasi demokratik hak ve özgürlüklerinin ağır bir devlet terörü altında boğulduğu koşullarda yapılıyor.
- Ara seçimleri demokrasi lehine kazanımlar elde edebilecek şekilde değerlendirebilmek, halk güçlerinin, gerçek sol güçlerin çabalarına bağlıdır.

28 Eylül'de Türkiye'de ara seçimler yapılıyor. Ara seçimler sadece 10 ili kapsadığı halde, Evren-Özal diktatörlüğünün tecritini hızlandırmak ve yığınların demokrasi özlemlerini açığa vurabilmek açısından, herhangi bir ara seçimden çok daha fazla ve bütün Türkiye çapında bir siyasi öneme sahiptir. Elbette bu, ilerici demokrat güçlerin ara seçim platformunu demokrasi lehine değerlendirebilme ve bu fırsatı diktatörlüğe karşı yığınsal mücadelenin bir aracı haline dönüştürebilme becerilerine bağlıdır.

28 Eylül ara seçimleri, tıpkı 6 Kasım genel ve 25 Mart mahalli seçimleri gibi, de-

(Devamı 7. sayfada)

Şahinkaya olayı:

Herşey apaçık ortada

- Şahinkaya hakkında söylenenler doğrulandığı gibi, daha pekçok kirli çamaşırının da ortaya çıktığı görülmüştür.

"Şahinkaya Olayı" ilk kez GERÇEK gazetesinin Ocak 1984 tarihli Özel Sayı'sıyla kamuoyuna açıklanmış ve adı geçen sayı son derece başarılı bir çalışmayla yurdun dört bir yanına ulaştırılarak konu yığınların bilgisine maledilmişti.

Şahinkaya'nın malvarlığını(!) açıklaması hiç kimseyi ikna etmedi. Bu listede "hamiline" tanzim olunmuş hisse senetlerinin ve sırdaş hesapların yer almaması nedeniyle bunları da açıklaması konusunda kendisine yöneltilen sorulara Tahsin Şahinkaya bir kez daha kaçamak cevaplar verdi.

(YAZISI EKİMİZİN 4. SAYFASINDA)

Cunta 12 Eylül'den bu yana işçi sınıfına, tüm ilerici ve demokratlara, Kürt halkının ulusal demokratik mücadelesine karşı estirdiği devlet terörünü, şimdi Kürdistan'ın diğer parçalarında yaşayan Kürt halkına karşı da kullanarak tam bir eşkiyalık örneği veriyor.

"Sınır operasyonu" protesto edildi

- Türk ordusunun Irak sınırını aşarak Kürt köylerini bombalaması, yeni bir eşkiyalık örneğidir.

Türk ordusu geçtiğimiz ay Irak sınırını aşarak Kürt köylerine ve çeşitli yerleşim birimlerine yönelik yeni bir kanlı saldırı daha düzenledi. 15 Ağustos sabahı Diyarbakır ve Malatya'daki üslerden havalanan Türk Hava Kuvvetleri'ne ait 10 kadar Fantom savaş uçağı,sınırın öte yakasındaki pek çok sivil hedefi bombaladı ve kadınıyla çocuğuyla yüzlerce korunmasız masum insanı hunharca katletti. Ankara bu insanlık dışı

(Devamı 7. sayfada)

12 Eylül faşist darbesi 6. yılında lanetleniyor

Türkiye'de 12 Eylül 1980 günü silah zoruyla iktidarın gaspedilmesinden bu yana 6 yıl geçti. Bu 6 yıl içinde faşist diktatörlük anayasasıyla, yasalarıyla, diğer uygulamalarıyla kurumlaştı. İşçi sınıfımız başta olmak üzere, emeğiyle geçinen tüm halk güçlerimizi baskı altına aldı, kazanılmış her türlü demokratik mevziyi silah zoruyla yok etti.

Geçen 6 yıl içerisinde işçi sınıfımızın fabrikalarda tüm baskılara rağmen gerçekleştirdiği direnişler, son aylardaki İzmir, Eskişehir mitingleri, aydınların çeşitli eylemleri, doktorların, avukatların işkenceyi, idamları kınayan dilekçeleri ve emekçi halkın günlük yaşantısına yansıyan hoşnutsuzluk faşist diktatörlüğe karşı mücadeleyi vurguluyor.

12 Eylül'ün her yıldönümünde Avrupa'da yaşayan Türkiyelilerin protesto eylemleri de faşist diktatör-

(Devamı 7. sayfada)

Dayanışma

Tiksinti

CELAL Bayar'ın nereye gömüleceği konusunda kopartılan şamata, askerlerin "siviller"e bir gol daha atmasıyla sonuçlandı. Türkiye'nin yetiştirdiği politikacılar içinde en azılı komünizm düşmanı, en koyu Amerikancı olanların bu piri, rahle-i tedrisinden geçtiği (despotluktaki maharetinin de sırrı budur) "Ata"sının koynuna değil, atalarının köyüne gömüldü.

Bu işe en çok sinirlenen de Nazlı Ilıcak oldu. Bayar'ın Anıtkabir'e gömülmesi talepleri üzerine Özal konuyu Evren'e "danışmış" ve lisan-ı münasiple reddedilmişti. Ilıcak önce "Evren 'Biz o zaman araştırdık, bu karara vardık' cevabını veriyor. Nasıl araştırdınız kimlere sordunuz sayın Evren? Böyle bir karara kimler iştirak etti, bilmek isteriz" (Tercüman, 25 Ağustos 1986) diyerek Evren'e kafa tutuyor. Arkasından "ya Özal'ın tutumuna ne demeli? Üç saat içinde en önemli kanunları çıkarabilen hükümet, Cumhurbaşkanı'nın itirazı karşısında aciz kalıyor... Yazıklar olsun Celal Bey'in hakkını savunmayan bu eğik ve aciz iktidara!" hakaretleriyle hıncını Özal'dan alıyor.

İlk bakışta N.Ilıcak haklı gibi. Öyle ya, madem ki Bayar'ın mahut yere gömülmesini engelleyen bir kanun maddesi, "malı götürme"de usta Özal ve takımı için TBMM'ni toplayıp kanun maddelerini değiştirmek çocuk oyuncağı. Ne ki bu hesap Nazlı hanımın masası başında böyle. Ve bu hesap Özal'a başkanlık tevdi edilirken yapılmış açık ya da zımmi pazarlığın çarşısına hiç mi hiç uymuyor. Sıkı mı Özal, "apoletli beşibiyerde"nin kanun adı altında çıkardığı emirnameleri, bunların merciine danışmadan değiştirmeye tevessül etsin?! Onun için Nazlı Ilıcak'ın eşek varken semerini dövmesi boşuna gayret...

Ya Evren'e ne demeli? Kitabına uydurup Bayar'ın da Anıtkabir'e gömülmesine yeşil ışık yakması mümkünken lâfı kıvırıp kaytarıyor. Oysa Evren'in siyasi görüşleri —pardon refleksleri— açısından Bayar'a çok yakın olduğu bir gerçek. Gerçi İnönü de, Bayar da Türkiye burjuvazisinin oluşumuna getirdikleri "paha biçilmez" katkılar sözkonusu olduğunda, burjuvazinin hemen aynı ölçüde minnettarlığını kazanmış kimselerdir. Ancak ne de olsa aralarında siyasi nüanslar vardır. Ve özel sektörcülükte, yabancı sermayeye tavizcilikte, Amerikancılıkta Bayar daha ağır basar. İşte bu yüzdendir ki, Evren'in Bayar'ı kollaması gerekirdi.

Ama Evren tersini yaptı. Yani "asker partisi" içindeki dayanışma bir kere daha ağır bastı ve Evren, hiç sevmediği CHP'nin sahibi aslilerinden asker İsmet'i "sivil" Celâl'a tercih etti. Böylece Türkiye siyasi sahnesinde oldum olası rolü ve etkinliği bulunan AP'nin (Adalet Partisi değil Asker Partisi) İç Hizmet Kanunu'ndan kaynaklanan dahili dayanışması bir kere daha hükmünü yürüttü.

Olay bugünkü rejimin nasıl işlediğine de ışık yaktı. Pek matah bir adammış gibi devamlı babalanan, alternatifsizliğiyle şişinen, başkalarını hor gören TC başbakanının makyavelist olduğu kadar, kişiliksiz ve köle ruh-

(Devamı 7. sayfada)

Şili'de faşizm kökünden sarsılıyor

Her Cuma günü siyahlar giyinmiş üç kadın, ellerinde pankartlarla Şili'nin başkenti Santiago'daki La Moneda başkanlık sarayının önüne gelip, Pinochet rejimini protesto ediyorlar. Bunlar, geçtiğimiz aylarda Pinochet askerleri tarafından boğazları kesilerek hunharca öldürülen üç Şili Komünist Partili, Parada, Guerrero ve Nattino'nun eşleri. Bu üç kadın sürekli tutuklanmalarına, dövülmelerine ve saldırıya uğramalarına rağmen, ölenlerin anısını canlı tutmak ve çevrelerindeki insanları faşizme karşı mücadelede yüreklendirmek için, bu çabalarını her Cuma böyle kararlılıkla sürdürüyorlar.

2-3 Temmuz günü ülke çapında yapılan ve o güne dek en geniş katılımlı protesto ey-

(Devamı 7. sayfada)

Sığınma yasası değiştirildi

- Gerici Kohl hükümeti sığınma yasasında yaptığı anti-demokratik değişikliklerle, yabancı düşmanı politikasının yeni bir örneğini daha verdi. Konuyla ilgili yazıyı 3. sayfamızda bulacaksınız.

G.Afrika: Zafere kadar mücadele

Güney Afrika'da Sharpeville'de 14 siyahın katledildiği 1984 Eylül'ünden bu yana yoğunlaşarak süren olaylarla sergilenen direniş, ırkçı rejimin tüm vahşetine ve ardı arkası kesilmeyen katliamlarına rağmen güçlenerek sürüyor. Irkçı rejimin 1976 Soweto katliamının yıldönümü nedeniyle olağanüstü hal ilan ettiği 12 Haziran'dan bu yana olaylar daha da hızlı artış gösterdi. Geçtiğimiz Ağustos ayı içerisinde, 21 Mart 1985'te aynı günde 19 siyahın katledilmesinden bu yana polisle en şiddetli çatışma meydana geldi, polisin ateş açması sonucu 20 siyah öldürüldü, yüzlercesi yaralandı.

Irkçı rejimin köşeye sıkıştıkça artan saldırganlığına karşılık Güney Afrika'da direniş hayatın her alanında sürüyor. İşyerleri ve madenlerde grevler, okullarda boykotlar birbirini izlerken gözaltındaki yüzlerce siyah da açlık grevine başladı. Siyah halkın kira ödememe vb. şeklindeki protestosu yaygınlaşırken ırkçı rejimin ordu ve güvenlik kuvvetleriyle doğrudan çatışmalar da süratle tırmanıyor.

Nikaragua'ya yeni saldırı planları

ABD'nin yeni saldırı planları ve FİSE'nin dayanışma çağrısı
(3. ve 4. sayfamızda)

gedik

DAHA NE OLSUN?

Şahinkaya'nın açıkladığı mal varlığı kamuoyunda "doyurucu" bulunmamış.

Kendisi doymuş mu, doymamış mı, asıl ona bakmalı.

taşı

Türkiye('de kim) büyüdü?!

● Ara seçim öncesi açıklanan % 7,8'lik büyüme hızı, geniş emekçi yığınların gözler önündeki yoksullaşmasını gizleyemiyor.

% 7,8 "büyüme hızına" ulaşıldığı, ara seçimlerden hemen önce açıklandı. Bu, Türkiye'nin "ekonomik büyümesi" anlamına geliyor.

Bir seçim yatırımı olarak "yalan" olduğu muhakkak gözüken bu açıklamada, kocaman bir "gerçek" de saklı. Hatta bir değil, bir kaç gerçek.

Saklanması olanaksız birinci gerçek, Türkiye'nin "büyüse" bile "kalkınmadığıdır". Kalkınmasız büyüme, ancak 24 Ocak gibi, yatırımları ve geleceği rafa kaldırıp, ekonomik kaynakların son damlasına kadar talan edilmesini güden bir modelin ürünü olabilir.

Nitekim bu modelde, yatırımların ulusal gelir içindeki payı %22'den %19,2'ye geriledi. Aynı model, ulusal gelir içindeki imalat sanayinin payını %22,3'den %17'ye düşürdü. Aynı modelin ekonomik hayatımızı ellerine teslim ettiği özel kesimin ulusal gelirin yaratılmasındaki payı %12'den % 7'ye indi. Tarımdaki % 3,5'luk büyüme hızını da Özalcı hokkabazlıkla, bir kalemde % 7,1'e yükselten DİE, böylece, küçülen ekonomik verilere rağmen bir ekonomik büyüme bulabilmektedir.

İkinci ve pek bilinen gerçek, işçilerin, tüm çalışan emekçi yığınların, aşağı gelir gruplarına giren orta katmanların, ekonomik anlamda büyümeyip küçüldükleridir.

O halde kimler "büyüdü" ki, ekonomi de büyüdü?

Bunun cevabı % 7,8'in arkasında aramalı.

Eğer varsa bir büyüme ve o büyüme ne kadar çoksa, ulusal ekonomi için o kadar kötü sonuçlar doğmuş demektir, zira emekçi gelirleri ile birlikte tarımda va sanayide küçülme oluyorken büyüme ancak, çok az sayıda ve spekülatif sermaye gelirlerinin, faizlerin ve kâr oranlarının başdöndürücü bir hızla artmasıyla gerçekleşmiş olabilir.

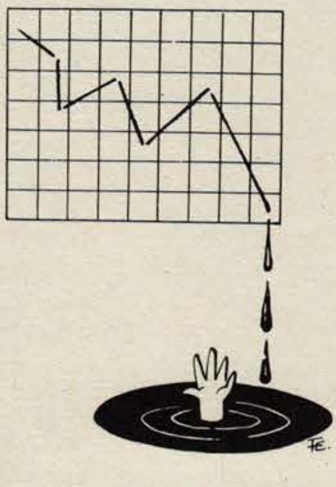

Teslim alınmak istenen gelecektir

Gazi Üniversitesi'nin 12-24 yaş grubunda yaptığı bir araştırmada, Türkiye'de "kaderci, teslimiyetçi, kişiliksiz" bir nesil yetişmekte olduğu belirlenmiş. Araştırmaya göre gençler, toplumda kişinin saygınlığının iyi eğitim görmesine, iyi bir mesleğe sahip olmasına bağlı olduğuna inanıyorlar, eğitim olanağı bulamayınca da kişilik bunalımına düşüyorlar. Düşük gelirli ailelerin çocuklarının — ki nüfusun ezici çoğunluğunu bu aileler oluşturmaktadır — ise "teslimiyetçi" bir tutumla "üst gelir gruplarına özgü isteklerde" bulunmadıkları yine araştırma sonuçları arasında.

Araştırmanın sağlığı tartışma götürse de gençliğin karşı karşıya olduğu tehlike konusunda bir ipucu veriyor. Bu tehlike yalnızca fiziki baskıdan ve yasaklamalardan kaynaklanmıyor. 12 Eylül'den bu yana faşizmin gençliğe ne vadettiği ve sunduğu açık seçik görülüyor: Okul yerine hapishane, eğitim yerine kışla disiplini, kitap yerine sopa, iş yerine açlık...

Gençler 12 Eylül'le dayatılan baskı ve yasaklarla, ideolojik saldırıyla örgütsüzlüğe, yoksulluğa, ahlaki ve kültürel yozlaşmaya, belki de hepsinden önemlisi karamsarlığa ve umutsuzluğa itiliyor.

Faşizmin böylece yapmak istediği gençliği yalnızca bugün için zapturapt altına almak değil, onu geleceğiyle birlikte teslim almaktır. Ve böylece de toplumun geleceğini teslim almaktır. Düşünsel ve siyasi ilgi alanlarını iyice daraltan yasaklarıyla, yozlaşan insani ilişkileriyle, kokuşan ahlaki değerleriyle, kültürel ve manevi alandaki belirgin çürümeyle, bencil bir bireycilik eşliğinde körüklenen depolitizasyonla, her türden beyin yıkama ile faşizmin doğrudan ya da dolaylı, her türlü yöntem ve araçla gençliği tam bir kuşatma altında tuttuğu bir gerçektir. Ve geçen 6 yılda gençliğe tüm bir kuşak olarak ağır tahribatlar yaşattığı da gerçektir. Ne var ki faşizm gençliği teslim alamamıştır, alamayacaktır da.

ANAP'ın "yeraltı çalışmaları"

ANAP yasayla kurulmuş, yasayla hükümet olmuş, yasal bir partidir. Yani kılıfına uydurulmuştur.

ANAP'lı belediyeler de her halde "yasal"dırlar.

Bu görüntüdür. ANAP büyük ölçüde "yeraltı" partisidir. Özal'ın "Dört eğilimi birleştirdim" dediği dosdoğrudur. "Yeraltının" bir sivil mafyası vardır, bir de askeri, eder iki. Bir de Özal'ın "meslek hayatından" patronu olan tekelciler vardır MESS gibi, Sabancı gibi...

Dördüncü eğilim de "silahlı eğitimini" MHP'de tamamlamış yeni "iş" adamları...

Görülüyor ki "eğilimler" bir hayli fazla. Zaten hepsi Ankara'ya sığmamış. Kimi "mahallinde" kalmış belediye oluvermiş.

Kimi 'sol'cu yazarlarımızın bile övmekle bitiremedikleri Dalan'ın İstanbuluna dalanlar, "yeraltını" görüverirler. Aman yarabbi. Tam bir talan, üstelikte acele. "İş" tutan herkes gidip dönmemecesine kasasını dolduruyor. Sahilmiş, hazineninmiş, tarihiymiş, halkınmış, kimsenin aldırdığı yok. Daha kötüsü, yaptıklarının neden yadırgandığına şaşacak kadar "masum hırsızlar" bunlar, çünkü hırsızlığı masum sayıyorlar, öyle bellemişler. Bir yokluyorsunuz, başkanından meclis katibine "dört daire, üç arsa, iki bankada şu kadar lira, falan şirkette % 40 hisse..." 12 Eylül dünyalığı. Farkedeni dövüyorlar, üstüne giderseniz, "konuşurum ha" diyerek daha yukarıdaki "ismi açıklanmayanları" yardıma çağırıyorlar.

Latin Amerika'nın faşist askeri cuntaları "Kahve cuntası", "Kokain cuntası" gibi ön isimlerle anıldılar. 12 Eylül cuntası da, halk daha isim babası olmadı ama, her halde "F—16 cuntası" yahut "Mafia cuntası" vb. gibi anılacak. Özal da bu şenliğin soytarısı...

BAKI

E.Mahmut Soner

Şimdi Ne Dersek Sevinir Acaba?

BİLİNEN evrensel değerleri ve bu değerleri ifade eden kavramları eğer Türkiye için kullanacaksanız, mutlaka bir parantez açmanız ve aradaki farkları açıklamanız gerekir ki, söylemek istediğiniz tam anlaşılabilsin. Neredeyse pozitif bilimlere kadar sirayet eden bu farklılaşma, sosyal ve siyasal kavramlar, özellikle de ideolojik değerler bakımından fazlasıyla geçerlidir. Örneğin "Liberal" mi dediniz; gerisini getirmeniz, Türkiye'deki liberali özel olarak tarif etmeniz, anlaşılmanız açısından kaçınılmazdır.

"Sosyalist değilim ama bana sosyalist denirse sevinirim" gibi, evrensel sosyal-demokrat değerlere hayli yakın gözüken ve siyasi formasyonunu "aşağı-yukarı" bu çizgi üzerindeyken kazanan Bülent Ecevit'in bugün söyledikleri ve savundukları, yukarıda parmak bastığımız farklılaşma yönünden tipiktir. Üstelik bunu, sosyal demokrasinin ulusal çizgilerini geride bırakıp, evrensel çizgileriyle Türkiye'de oluşması için çaba gösteriyormuş iddiasıyla yapmaktadır.

Marksizme saldırmaktadır B. Ecevit, aydınlara karşı olup etrafında topladığı bir grup aydınla birlikte. Zaten Marksistlerin sızmalarına karşı mücadele ederek geldiği için DSP'nin, daha önce icazetli olmamak için geciktirdiğini sandığımız gecikmesi zuhur eylemiş. Ecevit'e göre Marksistlerden sosyal demokrat olması mümkün değilmiş ama müslümanlardan, hatta tarikatçılardan bile sosyal demokrat olabilirmiş; dahası faşistlerden de...

Elbette müslümandan sosyal demokrat olur; komünist bile olur; niçin olmasın? Demagojiyi daha acemice yapan Ecevit asıl öbür yanına, Marksist olmadan sosyal demokrat olunamayacağı gerçeğine bakmalıdır. Evrensel sosyal demokrat ideoloji, Marksizmin bir ürünüdür, Marksizmin devrimci özünden soyutlanarak sürdürülmesidir. SPD bile "soy ağacını" Marksizmin doğuşuyla başlatmakta, Marksizmin Bolşevik Devriminden önceki bütün uğraklarını, Paris Komünü dahil, kendi namusu saymaktadır.

"Namus" dedikse, gerçeğe bağlı kalmak anlamında namustur bu, yoksa sınıfına karşı namusluluk anlamında değil. Sosyal demokrasi böyle bir namustan, yani Marksizmin devrimci özüne bağlı olmaktan, zaten evrensel olarak muaftır. B. Ecevit'in, evrensel sosyal demokrasinin değerlerini oluşturacağım derken, bu değerleri çarpıtması, ters yüz etmesi bir çelişkidir. Ya Ecevit, örnek aldığı batılı sosyal demokratların "asgari namusundan" dahi yoksundur; ya da sosyal demokrat olma iddiasında değildir. İkincisini asla kabul etmeyeceğine göre, başka seçeneği de kalmamaktadır!

DSP sözcüleri ve ideologları, yatıp kalkıp Marksizme küfredeceklerine, bu işi Aybar'a bırakıp demokrat olmaya çalışsalar çok daha iyi ederler.

İşçi Sınıfı Tarihinden

"Ne dil, ne ırk farkı! Hepimiz işçiyiz"

Sermayenin işçiyi daha fazla sömürmek ve işgücünü daha ucuza kapatabilmek üzere, işçiler arasında çeşitli farklılıklar yaratmaya, onların birlik olmasını engellemeye çalıştığı bilinir. Bu doğrultuda dil, ırk, cinsiyet vb. her türlü doğal farklılıklar, toplumsal bir eşitsizlik kaynağına dönüştürmek istenir. Bir ülkede farklı ırktan, ya da başka milliyetlerden işçilere karşı nefretin körüklenmesi, saldırı hedefi haline getirilmesi ve sömürüye karşı mücadele hedefinin böylece saptırılması işverenlerin pek sıkça başvurdukları yoldur.

Örneğin kara derili işçilerin bir yandan toplumda genel olarak aşağılanıp, hor görülürken, aynı zamanda en ağır, en pis işlerde ve en düşük ücretlerle çalıştırılması ABD tarihinde süregiden bir durumdur. Aynı durum başka kapitalist ülkelerde, başka ırktan işçiler için de sözkonusudur. Böylelikle aşağılanan ırka mensup işçiler, hem insanlık dışı çalışma koşullarına mahkum edilmekte, hem de kapitalizmin ekonomik krizinin vebali bunlara yüklenerek, diğer işçilerin iş bulamamasının, yaygın işsizliğin, ekonomik krizin sorumlusu olarak hedef tahtası yapılmak istenmektedirler.

Ama kapitalistlerin bu silahı, işçilerin birliği karşısında geri tepmekte ve işçilerin sınıf bilincine varmasıyla, dil, ırk, cinsiyet vb. hiçbir farkın işçilerin sınıf birliği ve çıkarlarının üstünde yer alamayacağı açık seçik görülmekte ve işverenler için tehlike çanları çalmaya, işte o zaman başlamaktadır.

Yukarıdaki resimde ABD başkenti Wasnington D. C. 'de 1963'de yapılan yürüyüşü görüyorsunuz. Siyah ve beyaz el ele, aynı sloganı —yürüyüşün sloganını— haykırıyorlar: "İş ve özgürlük istiyoruz".

GERÇEK gazeteşinden fabrika haberleri

ADANA ÇİMENTODA BASKILAR SÜRÜYOR

12 Eylül faşist darbesinden sonra çimento fabrikasında siyasi ve ekonomik baskılar alabildiğine devam ediyor.

Oyak grubunun büyük hisse sahibi olduğu fabrika açıkça militarizmin sermaye ile iç içe olduğunu gösteriyor, bunun verdiği güçle işçiyi ücretsiz ve karın tokluğuna çalıştırmak niyetinde. 1981 yılında 4 milyara yakın kâr ettiklerini genel müdür işçi yemekhanesinde açıkladığı gibi, temettü hakkımız 380 yevmiye idi. Daha önceki yıllarda ödenen bu hakkımızı cuntadan aldığı güçle ödememe kararı aldı. Sarı sendika yönetimi avukat dahi görevlendirmeyerek işçilerin ikramiyelerinin yenmesine seyirci kaldı ve işbirliği yaptı. Göstermelik bir mahkeme başvurusu ile olayı geçiştirme, işçilerin bu haklarını ertelemeye ve sonunda da işverene peşkeş çekilmesine ortaklık etti. Buna benzer haklarımız gaspedilmeye devam edilecektir. Sarı Çimse-İş sendikacıları ise işçi hakları arama ve savunma yerine günlerini spor-toto ve at yarışları ile geçirmektedirler.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen işyerinde geçmişten aldığımız mücadele geleneği ile sarı sendikacılığa gerekli ders verilecektir.

Adana'dan Bir grup
Gerçek Okuru çimento işçisi

SEKA AKDENİZ'DE SANDIK OYUNU

Silifke Taşucu SEKA Akdeniz fabrikasında işyeri delege seçimleri anti-demokratik bir şekilde yapıldı.

İşveren ile bütünleşen Selüloz-İş sendikası yöneticileri ile kaymakam üçgeninde baskı altında yapıldı. Demokrat liste yanlıları fabrikada çoğunlukta olmasına rağmen, fabrikadaki sandıklar şeflerin odasına konuldu. Bölüm şeflerinin nezaretinde ve MHP militan kadrolarının gözlemci olarak işgal ettikleri sandıklara gözlemci olarak demokrat listeden hiç kimse alınmadı, işveren tarafından fabrikaya dahi bırakılmadılar. İşçiler kaymakama başvurup durum tespiti yapmasını istediler. Fakat kaymakam yazılı dilekçeye cevap olarak, fabrika bilir, biz karışmayız demiştir. Gizli oy, gizli tasnif yapılmış kapalı kapılar arkasında sandık MHP militan ve sendika yöneticileri tarafından açılmıştır. Kazandığımız delege seçimini namussuzlukla sandık oyunu ile almışlar bunu da açık açık söylemişlerdir. Basın fabrikaya sokulmamış, SHP milletvekili Fikri Sağlar fabrikaya gelmiş fakat bir sonuç alamamıştır. Tüm bu uygulamalar belgelenerek seçim kurulu başkanlığına itiraz edilmiş fakat hakim kesin karar vererek üst mahkeme yolunu dahi tıkamıştır.

Ama mücadelemizi engelleyemeyecekler.

Bir Grup İşçi

ALTORM'DA TÜRK METAL'E HAYIR

İstanbul Ümraniye'de kurulu Altorm A.Ş. Alarko Holding'e bağlı bir elektronik fabrikasıdır.

Fabrikada 300 işçi çalışmaktadır. Bunların 60'ı bayan ve 100 kadarı 18-20 yaşlarında genç işçilerdir. Ortalama ücret 40 bin TL civarındadır. Ve işyerimizde Türk-Metal sendikası örgütlüdür. Geçtiğimiz aylarda yemeklerin çok kötü çıkması nedeniyle 3 bayan arkadaş sendikadan habersiz yemek boykotu yaptık 3 gün öğle yemeklerine gitmedik, 4. gün yemekler kısmen düzeldi. Karşımızdaki fabrikada Otomobil-İş sendikası var, ücretleri, sosyal hakları bizimkinin iki katı civarında. Biz de sendikayı değiştirmek için gizlice formları doldurduk, fakat Türk-Metal temsilcileri bunu hemen sendikaya bildiriyorlar. Bunun üzerine fabrikaya gelen Türk-Metal Gebze Şube başkanı Süleyman Kazık bu işi yapanları sıkıyönetime vereceğini ve işten çıkarılacağını söyledi. Nitekim sıkıyönetim de işveren de onu dinledi ve 3 arkadaş işten atıldı.

Bu olaylardan 2 ay sonra işçi çıkarma devam etti, eski işçilerden 3 arkadaş daha işten atıldı. Yerine asgari ücretle (askeri ücret demek daha uygun galiba) genç kızlar alındı. Fabrika içinde iki kişi biraraya gelip ne oluyor diyemiyoruz, her an işten atılma korkusuyla çalışıyoruz. Türk-Metal sendikası eylülde MESS ile 140 bin işçi adına grup sözleşmesi yapacak, adam öldürmekten idamı istenen Avni Çarsancaklı (MHP'li) Türk-Metal genel merkez yöneticisidir.

Bunlar bizim kanımızı emmek için vardırlar. Fakat biz de İŞ—EKMEK—HÜRRİYET için, varız.

Altorm'dan
bir Gerçek okuru

Gerçek gazetesinin Temmuz 1986 tarihli 242. sayısından alınmıştır.

Sığınma yasası değiştirildi

Gerici Kohl hükümeti 1987'deki seçimlere "yatırım" amacıyla aylardan beri gündemde tuttuğu sığınma yasası değişikliğini beklenildiği gibi gerçekleştirdi. Değişik çevreler tarafından F.Alman Anayasası'nın, sığınma yasasıyla ilgili 16. maddesine aykırı olduğu belirtilen yeni değişiklikler şunları içeriyor:

- Başka bir Batı Avrupa ülkesinde üç aydan fazla kalanların sığınma müracaatları reddedilecek,
- Ülkesinde savaş olduğu gerekçesiyle sığınma isteminde bulunanların müracaatları kabul edilmeyecek,
- Yurt dışındaki siyasi faaliyetler, bundan böyle sığınma gerekçesi olamayacak,
- Yurtdışı etme işlemleri hızlandırılacak,
- Sosyalist ülkeler dışından gelen sığınmacılara uygulanan çalışma yasağı 5 yıla çıkarılacak.
- F.Almanya vizesi olmayan yolcuyu alan uçak şirketlerine karşı önlemler alınacak.

Hükümet öte yandan F.Alman sınırlarının ek personelle takviye edilmesi kararını da aldı.

Özellikle sosyalist Demokratik Almanya Cumhuriyeti'ni hedef alan ve son Tamiller olayıyla doruğuna varan bu yabancı düşmanı kampanyanın amacı nedir? Bilindiği gibi emperyalist Almanya'da yabancı düşmanlığının uzun bir geçmişi ve geleneği vardır. Daha 1887'de doğu ve güney Avrupa'dan 800 bin kişi Almanya'ya getirtilmiş ve yedek sanayi ordusu olarak Alman işçi sınıfına karşı kullanılmaya çalışılmıştı. Gerici "Tüm Almanlar Derneği"nin o zamanlar yaptığı şu açıklama, emperyalist Alman burjuvazisinin yabancı düşmanı politikasının bir yansımasıydı: "Polonyalılar, Çekler, Yahudiler, İtalyanlar ve diğerleri efendi halk için aşağılık işleri yapmak zorundadırlar."

1942 yılında Göring otomotiv sanayii yöneticilerinin önünde şunları söylüyordu: "Şu andan itibaren gelecekte pis işler 'köle işçilerimiz' tarafından yapılacaktır".

1986'ların Almanyası'nda ise Zimmermann'lar, Strauss'lar, neonaziler, Skin Head'ler, onlara destek veren büyük tekeller tıpkı Göring'ler ve onun faşist kafadarları gibi değişik biçimlerde yabancı düşmanlığını körüklüyorlar. Üstelik bunu yaparken en utanmaz yalan ve çarpıtmalara

(Devamı 7. sayfamızda)

Silahlanmanın bedeli

- Dünyada her 100 bin kişiye 556 asker, ama yalnızca 85 doktor düşüyor.
- Gelişmekte olan ülkelerde 800 milyon kişi açlık ve sefalet içinde yaşıyor. 500 milyon insan yetersiz besleniyor. Daha milyonlarcası ne içecek suya, ne de yiyecek satın alma gücüne sahip.
- Dünyada 50 binden fazla nükleer silah başlığı var. Toplam nükleer silahların patlama gücü Hiroşima'ya atılan bombanınkinin bir milyon katına ulaşıyor.
- Askeri harcamalar gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde devlet harcamalarının ortalama % 20'sini oluşturuyor. Gelişmiş ülkelerde askeri harcamalar eğitim/sağlık harcamalarının aşağı yukarı eşitken; gelişmekte olan ülkelerde sağlık harcamalarının üç katına, eğitim harcamalarının da üçte bir fazlasına ulaşıyor.
- 1983'te, gelişmekte olan ülkelere yapılan resmi yardım miktarı olan 34.300 milyon dolar, aynı yıl sadece 15 gün 15 saatte yapılan askeri harcamaya eşitti.
- Yıllık silahlanma harcama tutarının yalnızca beşte biri, dünyada 2000 yılına kadar açlığı ortadan kaldırmaya yeterlidir.

Kaynak: Birleşmiş Milletler.

DSF 11. Kongresi toplanıyor

- DSF Kongresi 16-19 Eylül tarihlerinde Berlin'de toplanıyor.

XI.
CONGRES SYNDICAL MONDIAL
BERLIN RDA 1986

Dünya Sendikalar Federasyonu 11. Kongresi 16-19 Eylül tarihlerinde Demokratik Almanya'da, Berlin'de toplanacak. Sendikaların uluslarası dayanışması ve işbirliğinin daha da güç kazanacağı bir platform olması beklenen Kongre öncesinde DSP, tüm dünya sendikalarına bir çağrı yayınladı. Çağrıda özetle şöyle deniliyor:

"DSF 11. Kongresi dikkatleri sendikaların birlikte hareketini ilgilendiren tüm konular üzerinde odaklaştırmak ve dünya sendikalarının güçlerini, işçilerin çıkarlarını savunmak; sömürüye ve baskıya son vererek, insan haklarını koruyarak ve nükleer bir savaşı önlemek için çaba göstererek daha iyi bir dünya kurmak; nükleer silahların ortadan kaldırılması ve işçilerin, sendikaların barış ve iş talebiyle yaygın bir hareketinin oluşturulması için daha iyi nasıl seferber edebilecekleri konusunda diyalogu geliştirmek amacındadır.

Dünya sendikal hareketinin farklı müfrezelerinin geniş ve değişik tecrübeleri, işçilerin çıkarlarını tüm ülkeler, tüm sistemlerde ilerletmek için yeni perspektifler çizme, barışı savunma, sosyal ilerlemeyi sağlama yolunda zengin dersler sunmaktadır.

DSF 11. Kongresi bu tecrübelerin aktarıldığı, dünya sendikalarının birbirine daha yakınlaştırıldığı, karşılıklı anlayış, uluslararası işbirliği ve dayanışmanın daha geliştirildiği bir forum olacaktır."

DKP HELMSTEDT ÖRGÜTÜ SEKRETERİ

Karl Zunf öldü

Kendini insanlık davasına adamış, yılmaz barış savaşçısı DKP Helmstedt Örgütü sekreteri Karl Zunf 82 yaşında aramızdan ayrıldı. Zunf'un ölümüyle yalnızca kendi yoldaşlarının değil, biz Türkiyeli ilerici, demokratların da büyük saygısını kazanmış seçkin bir insanı yitirdik. Onun, düzenlediğimiz tüm toplantılara katılarak defalarca dile getirdiği, en yüce kardeşlik duygularıyla dolu dostluğundan mahrum kaldık.

Karl Zunf 23 Kasım 1904'te Immendorf'ta doğdu. 1920'lerde Alman Komünistler Birliği üyesi oldu. 1925'te KPD'ye üyeliği kabul edilen Zunf 1933'te Hitler'in iktidara gelmesinin ardından eşi ile birlikte tutuklandı. Zunf KPD üyesi olduğu için Hamburg ve Waltheim cezaevlerinde on yıl geçirdi. 1943'te özgürlüğüne kavuştu.

Zunf mücadelesini 1968'den sonra DKP üyesi olarak sürdürdü, kendisi ayrıca VVN üyesiydi.

DAYANIŞMA
Helmstedt muhabiri

Kimyasal Silahlara Son!

ABD yönetiminin geliştirmekte olduğu uzay silahları, nükleer silahlar ve konvansiyonel silah programları ile artık saldırı silahları alanında yapılacak başka bir şey kalmadığını düşünüyorsanız yanılıyorsunuz. Çünkü, Beyaz Saray, yaygın bir propaganda kampanyası ardından, geçen yılın Haziran ayında ABD Kongresi'nde yeni kimyasal silahların üretilmesi için 124.5 milyon dolarlık bir harcamanın onaylanmasını sağlamıştı. Şimdi de üretilecek olan bu yeni kimyasal silahların, Batı Avrupa'ya yerleştirilmesi için çalışmalar yapılmaktadır. 1986 Mayıs ayı sonunda yapılan NATO ülkeleri toplantısında ise, kimyasal silahların seri üretimine ilişkin Pentagon'un planı onaylandı. "Der Spiegel" dergisine göre 760 bin ton zehirli gaz mermisi Federal Almanya ve Türkiye topraklarına, 28 bin ton zehirli bomba da İngiltere'ye yerleştirilecektir. Patlatıldıktan sonra denetimi olmayan bu kimyasal silah zehirlerinden yaklaşık 0.5 miligramı, bir insanı öldürmeye yeterlidir. Savaşta patlatıldığı takdirde, 1 askere karşılık, 20 sivilin ölmesine yol açmakta ve toprakları verimsiz hale getirmektedir.

Yeni kimyasal silahlar, daha öncekilerden farklı olarak, atıldıktan sonra hedefe vardığı zaman, iki bölümdeki ayrı kimyasal maddeler karışmakta ve zararlı etkin maddeyi oluşturmaktadır. Hedefin 21 km. çapındaki çevresine yayılan GB gazı, hava ile karışarak, sinir sisteminin beyine mesaj iletme yeteneğini yok etmekte, akciğer veya deriden emilmesiyle ölüme yolaçmektedır. ABD'deki Arkansas/Pine Buff'daki tesisler bu silahların üretimi için yeniden düzenlendikten sonra, 1987'de seri üretime başlayacak ve bu tür mermiler 1989'da kullanılmak üzere sözkonusu ülkelere yerleştirilecektir.

NATO "gaz savaşı" manevralarında ABD askerleri

AVRUPA'DAKİ HAZIRLIKLAR

İngiltere'de çıkan "New Scientist" dergisi 11 Nisan 1985 tarihli sayısında, İngiltere'nin üretilecek biner sinir gazı mermilerini derhal yerleştirmeye hazır olduğunu yazmıştı. Bombalar büyük bir olasılıkla Upper Heyford ile Lakenheat'deki ABD hava üslerinde bulundurulacak. 1984 yılında ABD Kongresi'nin verdiği 2.4 milyon dolar ile halen Lakenheat'de 10 yeni depo yapılmış bulunuyor. ABD bu arada, kimyasal savaş başlıklı Cruise füzesinin üretimini de tamamlayacaktır. Bunlar da Greenham Common'daki üsse yerleştirilecektir. Bu üste halen kimyasal kazalarda nasıl davranılacağı konusunda eğitilmiş ABD birlikleri bulunuyor. Moleswoith'da ise nükleer başlık taşıyabilen Cruise füzelerinin yerleştirilme hazırlıkları yapılmakta.

ABD'nin kimyasal silah yerleştireceği ikinci ülke olan F. Almanya'da halen 450 ton kimyasal silah 5 özel depoda saklı tutulmaktadır. Kimyasal silahları atmakta kullanılan Howitzer toplarının Türkiye'ye yerleştirilmiş bulunduğu da basında yayınlanan haberler arasındadır.

ABD'NİN OLUMSUZ ÇABALARI

ABD'nin kimyasal silah üretiminde ileri adımlar atması ve bu silahları Avrupa'ya da yerleştirmeyi planlaması, silahlanma yarışında yeni bir turu başlatacaktır. Oysa eskiden kimyasal silah sorunu, kitlesel kırım silahlarının yayılmasının denetlenmesi çabalarında en az sorunlu konu olarak görülmekteydi. Çünkü taraflar, görüşmelerin ilk amacının, bu tür silahların sayısının kabul edilebilir azami ölçüde indirilmesi yerine, tamamen yokedilmesinde genel olarak anlaşmışlardı. Bu nedenle Cenevre'deki silahsızlanma görüşmelerinde özel bir çalışma grubu oluşturulmuş ve kimyasal silahsızlanma konusunda belli ilerlemeler kaydedilmişti. Ama Reagan'ın başkanlığa seçilmesi ve yeniden görevde kalmasından sonra, ABD'nin kimyasal silah deposunu artırmaya başlaması, kimyasal silahların yasaklanması konusunda kapsamlı bir anlaşmaya varılmasını güçleştirmektedir.

Varşova Paktı'na üye ülkeler, Ocak 1984'de Avrupa'nın kimyasal silahlardan arındırılması önerisini yapmışlar ve Avrupa'da kimyasal silahlardan arındırılmış bölgeler yaratmak için görüşmelere hazır olduklarını ifade etmişlerdi. Ne yazık ki bu öneri, ABD ve onun müttefikleri tarafından reddedilmiş ve aksine Washington, yeni biner silahlar için para sağlama çabalarına girişmişti. Sonunda 19 Aralık 1985'de ABD Kongresi, Batı Avrupa'daki NATO'lu müttefiklerin onayı alındığı taktirde, yeni kimyasal silahların üretimine başlanmasını onaylamıştı.

Bu çok karmaşık ve öldürücü kimyasal silahların Avrupa'ya üç yıla kadar yerleştirilmesi onaylandığına göre, yeni kimyasal silahları kapsayan Bigeye/Howitzer programı daha tamamlanmadan onu durdurmak için büyük çaba sarfetmek gereklidir. Nitekim SSCB, 23 Nisan 1986 günü Cenevre'deki Silahsızlanma Konferansı'na kimyasal silahların yasaklanması için aşamalı bir plan sunarak, kimyasal silah üretiminin derhal durdurulmasını, sözleşme yürürlüğe girdikten 30 gün sonra devlete veya özel kuruluşlara ait bu tür tüm üretim kurumlarının yerlerinin açıklanmasını, üç ay içinde bu kuruluşların kapatılmasını ve en çok 6 ay sonra da kimyasal silah stoklarının hepsinin imha edilmesini önerdi. Planda, işletmelerin yıkılması ya da sökülmesi işinin de yürürlüğe girdikten en geç bir yıl sonra başlaması öngörülüyor. Ayrıca Varşova Paktı ülkeleri 11 Haziran 1986'da yeni kimyasal silah üretimine karşı çıkarak, NATO ülkelerini özellikle yeni tür — biner — silahların yapımından vazgeçmeye çağırdı.

FISE'nin çağrısı:

"Şili ve Nikaragua yalnız değildir"

Tüm dünyada 25 milyondan fazla öğretmeni çatısı altında toplayan Dünya Öğretmen Sendikaları Federasyonu FISE, yayınladığı duyurularla dünya öğretmenlerini, tüm eğitim emekçilerini Nikaragua ve Şili halklarıyla dayanışmaya çağırdı.

ABD yönetiminin Nikaragua halkına karşı kullanılmak üzere karşı devrimcilere 110 milyon dolarlık destek kararını protesto eden FISE, bu küçük Orta Amerika ülkesine karşı Reagan yönetiminin siyasi, ekonomik ve diplomatik alanda izlediği saldırgan politikayı ve nihayet doğrudan savaş eylemlerini protesto etti. FISE, kardeş örgüt olarak benimsediği Nikaragua Öğretmenleri Ulusal Birliği (ANEN) ile tam bir dayanışma içinde olduğunu vurguladı. ABD emperyalizminin destekleyip, kışkırttığı karşı-devrimin kesin yenilgisine kadar her türlü dayanışmayı sürdüreceğini açıkladı. Tüm dost ve kardeş öğretmen örgütlerini de Nikaragua halkının haklı davasına destek vermeye çağırdı.

Şili'de 13 yıldır faşizme karşı verilmekte olan kararlı mücadeleye desteğini açıklayan FISE, diktatörlüğün tüm çabalarına rağmen öğretmenlerin sendikalaşmasını önleyemediğini, Şili Öğretmenler Sendikası'nda (AGECH) birleşen öğretmenlerin bugün Şili'de özgürlük ve demokrasi için verilen mücadelede etkin bir yer tuttuğuna işaret etti. Demokrasi güçlerinin geçtiğimiz aylarda tüm ülke çapında yaygınlaşan protesto eylemlerinin başarısına dikkat çeken FİSE, tüm üye ve dost öğretmen örgütlerine, tüm dünya öğretmenlerine yaptığı çağrıda, Şili halkı ve öğretmenlerinin faşist Pinochet diktatörlüğüne bir an önce son verilmesi için verdikleri mücadelenin desteklenmesini; faşist rejimin temsilcilerinin uluslararası örgütlerde yer almalarının önlenmesini; Pinochet hükümeti ile diplomatik ilişkileri olan hükümetlerin bu ilişkileri kesmesi ya da askıya almasını; Pinochet'in halkın ve Şilili öğretmenlerin haklı taleplerine ateşle karşılık verme tehdidine karşı uyanık olunmasını istedi.

Altılar Grubu'nun Ixtapa zirvesi

Dört kıtadan altı ülkenin —Arjantin, Hindistan, İsveç, Meksika, Tanzanya ve Yunanistan— liderleri iki yılı aşkın bir zamandır yürüttükleri ortak çalışmalarını Ağustos ayı içinde yayınlanan bir deklarasyonla sürdürdüler. Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombası atılışının yıldönümüne rastlayan günlerde, Meksika'daki Ixtapa kentinde yapılan Altılar Toplantısında kabul edilen Meksika Deklarasyonu, dünya halklarının barış talebinin somut bir ifadesini oluşturuyor. Çağrıda, silahlanma yarışına son verilmesi, nükleer silahlar başta olmak üzere her türlü silah sayısının azaltılması ve kitle tahrip silahlarının giderek ortadan kaldırılması isteniyor. İlk adım olarak nükleer denemelere bir an önce son verilmesi çağrısında bulunan toplantı, sağduyu sahibi herkesin tüm dünya halklarının, Sovyetler Birliği'nin bir yıldan fazla bir zamandır sürdürmekte olduğu tek taraflı moratoryuma ABD'nin de katılması ve Sovyetler Birliği'nin 2000 yılına kadar dünya üzerindeki tüm nükleer silahların yokedilmesi programının uygulanması yolundaki isteğini bir kere daha vurgulamış oldu.

Altı ülkenin liderleri yalnızca çağrıda bulunmakla yetinmeyip, nükleer denemeler üzerindeki moratoryumun ve bu denemelere tümüyle son verilmesini öngören bir anlaşmanın gereklerinin pratikte yerine getirilmesini sağlamak üzere somut önerilerde bulundular. Deklarasyonda ayrıca, uzayın militarizasyonunun önlenmesi ve yalnızca barışçı amaçlarla kullanılmasının sağlanması, ABM ve SALT-2 anlaşmalarına uyulması istendi.

Altılar Grubu'nun çağrısı Sovyetler Birliği tarafından daha önce olduğu gibi olumlu karşılanır ve destek bulurken, ABD yönetimi tarafından "yararlı" bulunmadı.

Nikaragua'ya yeni saldırı planları

ABD Senatosu'ndan geçirilen contra'lara 100 milyon dolarlık yardımın ardından, Ekim ayı başında Nikaragua sınırlarındaki karşı-devrimcileri eğitmek üzere ABD'nin özel operasyon birliği Yeşil Bereliler'in görevlendirileceği açıklandı. Contra'lara yardım CIA'nin gözetiminde sürecek, "eğitim" resmen ABD ordusu askerlerince gerçekleştirilecek.

Ronald Reagan'ın "tek alternatif özgürlük savaşçılarının başarıya ulaşıp, iktidarı almalarıdır" demesiyle artık tam anlamıyla bir savaş ilanına dönüşen gelişmeler, ABD Senatosu'nda şiddetli tartışmalara yol açtı. Contra'lara yardımın oylanması sırasında muhalif politikacılar "contra' lar özgürlük savaşçısı değil, ABD'nin desteklediği teröristlerdir" derken, contra'ların ahlaki açıdan yardımı hakketmediklerini ve böyle bir yardımın Vietnam savaşı türünden bir gelişmenin ilk adımını oluşturduğunu açıkladılar. Nikaragua devriminin ardından ülkeden kaçan ve çoğunluğunu Somoza'nın muhafız çetesinin oluşturduğu karşıdevrimcilerin sayısı 1981'de birkaç yüzü geçmezken, Reagan yönetiminin takviyesiyle bunlar bugün etraflarında on bine varan paralı askerle Honduras ve Kosta Rika sınırları ile El Salvador'da sürekli barınma noktaları edinmiş bulunuyorlar. ABD bir yandan contra'ları bu ülkelerde ve bizzat ABD topraklarında "eğitip", Nikaragua halkına karşı girişilen katliamları finanse ederken, diğer taraftan ticari, ekonomik ve diplomatik alanda Sandinist hükümeti tecrit etmek için her yolu pervasızca denemekten geri durmuyor.

Her türlü uluslararası hukuk anlaşma ve ilkelerini çiğneyen ve son olarak B.M. Uluslararası Adalet Divanı'nın kararını tanımayacağını açıklayan Reagan yönetiminin politikası, B.M. Güvenlik Konseyinin Ağustos ayı içerisindeki toplantısında bir kez daha mahkum edildi. B.M. Güvenlik Konseyi 1982'den bu yana ABD'nin Nikaragua'ya müdahalesini görüşmek üzere 12. kez toplandı. Güvenlik Konseyi oturumunda Nikaragua devlet başkanı Daniel Ortega, ABD ile ilişkilerin normalleştirilmesi için görüşmeye hazır olduklarını tekrarlarken, Reagan yönetimi Orta Amerika krizinin kaba kuvvetle çözümünden yana olduğunu tekrar ortaya koydu.

Temmuz ayı sonunda aralarında Nikaragua'da enternasyonalist gönüllülerin bulunduğu beş kişinin contra' lar tarafından katledilmesi tüm dünya kamuoyunda tepkiyle karşılandı. ABD'nin Nikaragua'ya karşı yürüttüğü bu savaşta bugüne kadar 31 bin Nikaragualı öldürüldü, ülkenin uğradığı maddi kayıplar iki milyar doları aştı.

Für Völkerm
NO PASARAN!
100 Mill. $ für die Contra = Staatsterror der USA

Nikaragua'da beş enternasyonalist gönüllünün Contra'lar tarafından katledilmesi üzerine Bonn'da düzenlenen protesto gösterisi.

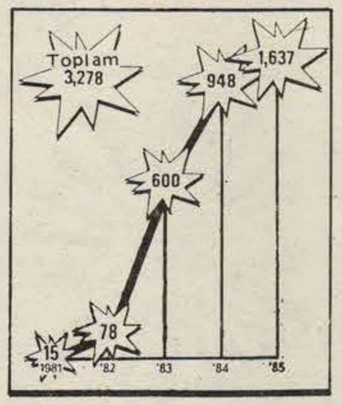

CONTRA'LARLA ÇATIŞMA
Sandinist ordu ile Contra'lar arasındaki çatışmalar Reagan yönetiminin işbaşına gelmesinden sonra hızla tırmandı. ABD dolarları Nikaragua'da sivil halkı katletmeye hizmet ediyor.

Sovyet moratoryumu bir kez daha yenilendi

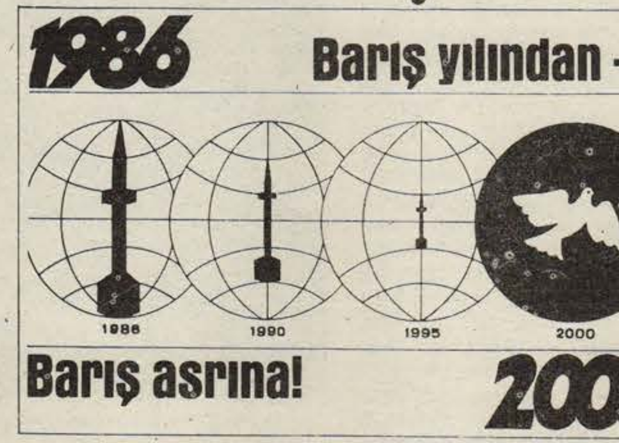

Sovyetler Birliği nükleer silah denemeleriyle ilgili moratoryumu tek taraflı olarak yeniden 1 Ocak 1987'ye kadar uzattı. SBKP MK Genel Sekreteri Mikhail Gorbaçov, Sovyet televizyonunda yaptığı konuşmada, Sovyet moratoryumunun başladığı 1 Ağustos 1985'ten bu yana geçen sürede ABD'nin 18 deneme gerçekleştirmesine rağmen bu kararın alındığını vurguladı. Gorbaçov, "bu adımı atmakla, tüm dünya halklarının, siyasi çevrelerin ve uluslararası kamuoyunun Sovyetlerin nükleer deneme alanındaki uzun sessizliğini doğru değerlendireceklerine inanıyoruz" dedi.

Askeri teknolojinin böylesine hızlı geliştiği koşullarda, silah denetimi anlaşmasına varmanın artık mümkün olamayacağı koşullarla karşılaşılabilineceği tehlikesine dikkat çeken M. Gorbaçov, Sovyetler Birliği'nin nükleer bir güç olarak, moratoryum ilan etmekle, gezegenimiz için barışçı bir gelecek sağlamayı görev saydığını kaydetti. Gorbaçov, Sovyetler Birliği ile ABD yöneticileri arasında nükleer denemelere son verilmesi yolunda bir anlaşmaya varmak üzere düzenlenecek zirve toplantısının yıl sonundan önce gerçekleştirilmesinin olanaklı olduğuna da işaret etti.

AFGANİSTAN:

Kazanımlar pekişiyor

Cenevre'de B.M. gözetiminde Afganistan'la Pakistan arasındaki dolaylı görüşmelerin yedinci turu sürerken, Sovyetler Birliği'nin Afganistan Demokratik Cumhuriyeti' nin çağrısı üzerine bu ülkeye gönderdiği sınırlı sayıdaki askerlerinden altı alayın yıl sonundan önce bu ülkeden ayrılacakları açıklandı.

Konu ile ilgili olarak *Neue Zeit* (32/1986) dergisine bir açıklama yapan Afganistan Demokratik Halk Partisi MK Politbüro üyesi Noor Ahmad Noor özetle şunları belirtti:

"Sovyet ve Afganistan Demokratik Cumhuriyeti hükümetlerinin Afganistan'da bulunan sınırlı sayıdaki Sovyet birliklerinden altı alayın yıl sonundan önce geri çekilmesi üzerine kısa süre önce vardıkları karar, Kabil ve Moskova' nın Cenevre görüşmelerinin başarısı için ellerinden gelen her şeyi yapmaya hazır olduklarını bir kez daha göstermektedir.

Bu karar ülkemizde siyasi durumun istikrar kazanmakta olduğunu ve Afgan halkının devrimci hükümete artan desteğini de göstermektedir. ABD ve bölgedeki gericiliğin besleyip, desteklediği karşıdevrimin tümüyle yenilmiş olduğunu söylemek için vakit erkense de, son aylarda ağır darbeler indirilmiştir ve bir dizi vilayette şimdi çok daha güçsüz durumdadır.

Afgan karşı-devrimine taarruz sürerken, bir yandan da yerel iktidar organları güçlendirilmektedir. Afganistan'da 31 seçim bölgesi vardır ve bunlardan 23'ünde yerel iktidar organları (jirgah) için seçimler tamamlanmıştır, üçünde ise sürmektedir. Eylül' de tüm ülkede yerel seçimler yapılacaktır.

Öte yandan, gelişmeler gösteriyor ki, Afganistan'da Sovyet askeri varlığı üzerine fazlasıyla gürültü koparan Batı sözde "Afgan sorunu"na siyasi bir çözüme ise yanaşmamaktadır. Afgan karşı-devriminin elebaşıları Washington, Bonn, Paris ve diğer batı başkentlerinde kabul ediliyor ve bunlara Afgan halkına karşı terör ve sabotajda kullanılmak üzere milyonlarca dolar sağlanıyor. Maruz kaldığımız bu ilan edilmemiş savaş binlerce masum Afganlının ölümüne yol açtı, ekonomimize verdiği zarar 45 milyon afgani'yi geçti.

Mücadelemiz henüz bitmedi. Önümüzde uzun ve çetin bir yol var. Bu çetin savaşta Sovyetler Birliği'nin yardım ve desteğine güveniyoruz."

ABD başta olmak üzere emperyalist güçlerin Afganistan Demokratik Cumhuriyeti' ne yönelttiği saldırı sürüyor. Bu saldırının boyutlarını vurgulamak üzere şu sayılara bir göz atmak yeterli: Nisan Devrimi'nden bu yana ABD'nin Afgan halkına karşı kullanılmak üzere karşı-devrimcilere yaptığı yardım, devrimden önceki 50 yıl boyunca Afganistan'a yapılan "gelişme yardımı"nın on katından fazladır. Amerikan basınında yer alan bilgilere göre, Afgan karşı-devrimcilerine yapılan ABD askeri yardımı 1980-84 arası altı kat arttı. 1985'te bu yardım yıllık 250 milyon dolara ulaştı. Her yıl 100 milyon dolarlık silah ve cephanenin de CIA kanalıyla Afgan devriminin düşmanlarına ulaştırıldığı biliniyor. Washington Post gazetesi, 1985'te, CIA'nin yıllık gizli operasyon bütçesinin %80'den fazla bir bölümünün bu ilan edilmemiş savaşın sürmesine harcandığını yazdı. Afganistan'a karşı yapılan bu harcama, Vietnam savaşından bu yana CIA'nin "bu tür işlerde" harcadığı en yüksek miktarı oluşturuyor. Ne var ki, emperyalizmin ve karşıdevrimin gücü Afgan halkının kazanımlarını geri döndürmeye, Afgan devriminin yolunu engellemeye yetmeyecek.

Karşı-devrimin kurbanı Afgan çocukları

Berlin'i ayıran duvar değildir

- Emperyalist propagandanın "Berlin Duvarı" üzerine yalanları gerçekleri gizleyemez.

Ağustos ayı içerisinde emperyalist propaganda ağı 25. yılında "Berlin Duvarı" üzerine binbir yalan yaydı ve bu yalanlar, Demokratik Almanya ve sosyalist sisteme yönelik azgın soğuk savaş saldırılarıyla tamamlandı.

"Berlin Duvarı"nın geçmişi gerçekte 25 yıl değil, 41 yıl öncesine dayanır. Temmuz 1945'te Müttefik Kuvvetler Berlin'e girdiklerinde, savaşın galibi dört devlet (Sovyetler Birliği, ABD, Fransa ve Britanya) temsilcilerinin oluşturduğu Berlin Müttefik Kumandanlığı, Potsdam kararlarına uygun olarak çalışmaya başladı. Berlin'in dörtlü statüsü, kentin Sovyet kuvvetlerinin egemenliğindeki bölgeye dahil olarak bütünlüğünün korunmasını ve en üst yetkinin Sovyet komutanda somutlanmasını getiriyordu. Ne var ki işbirliği kısa sürdü... Batılı ülkeler anlaşma hükümlerini geçersiz kılma girişimini hızlandırırken, Nazileri eski makamlarına iade etmeye, belli başlı şirketlerin başına da eski sahiplerini oturtmaya başlamışlardı. Mart 1947'de Truman Doktrini ve Haziran 1947' de Marshall Planı ile antikomünizm yeni boyutlar kazanıyor, Almanya ve Berlin soğuk savaşın en önde gelen odaklarından birine dönüşüyordu. Mart 1948'e gelindiğinde dörtlü yönetim pratikte terkedilmişti. Aynı yılın 18 Haziran'ında Almanya'nın batı bölgelerinde ayrı bir para sistemi yürürlüğe konuldu, bu uygulama 23 Haziran'da Berlin'in batı kesimlerinde de başlatıldı. 5 Aralık 1948'de kentin batısında ayrı seçimler yapılarak Berlin bölünmeye götürüldü. Nihayet 21 Aralık günü ABD, Britanya ve Fransa temsilcileri —önceden kabul ettikleri statüyü çiğneyerek— Berlin'in batı kesiminde üçlü, ayrı bir yönetim oluşturdular. Batı Berlin'in ekonomik işleyişi ayrıldı, bunu gaz, su, elektrik ve ulaşım şebekelerinin ayrılması izledi. Batı'nın Almanya'yı bölme politikası 7 Eylül 1949 günü Bonn'da ayrı bir devletin ilanı ile doruğa ulaşacaktı. (Demokratik Alman Cumhuriyeti ise 7 Ekim 1949'da kuruldu.)

1950'li yıllar Batı Berlin' in emperyalizmin casusluk, sabotaj ve saldırı üssü olarak kullanıldığı sayısız girişime tanık oldu. Bu arada Federal Almanya'nın NATO'ya katılması, Almanya'nın kesin olarak bölünmesine damgasını vurdu.

1961 yılına gelindiğinde Demokratik Almanya'yı işgal planlarından artık açıkça söz ediliyordu. Diğer taraftan, 1949-1961 yılları arasında geçen 12 yılda Demokratik Almanya ekonomisi göz kamaştırıcı vaatlerle Batı'ya çekilen beyin gücünden, kur farkından vurgun vuranların yolaçtığı ve diğerleriyle birlikte toplam 30 milyar marka varan ağır kayıplara uğramış bulunuyordu. 1961 yazında ise Berlin Krizi daha ağırlaştı. 14 Haziran 1961'de F. Alman parlamentosu Bundestag' da Avrupa'daki mevcut sınırların "gözden geçirilmesi" isteniyordu. 7 Temmuzda ise iktidardaki CDU/CSU bloku Demokratik Almanya'yı "kurtarma" hedefini ve Almanya' nın birleşerek NATO'yla bütünleşmesi amacını açıklıyordu. 25 Temmuz'da ise zamanın F. Alman Savunma Bakanı Franz Josef Strauss, ABD ziyareti sırasında 2. Dünya Savaşı'nın henüz bitmediğini, Batı'nın "bir iç savaşa" hazır olması gerektiğini pervasızca belirtiyordu. Strauss'un ısrarıyla 1 Ağustos günü NATO birlikleri teyakkuza geçirildi. Aynı günlerde, F. Alman ordusunun yedekleri silah altına çağırıldı. ABD'nin havadan indirme birlikleri harekete geçirilirken, Fransa ve Britanya birlikleri takviye edildi. Bu sırada Berlin'de provokatif eylemler sergilendi. 7 Ağustos' ta halk arasında et sıkıntısı yaratıp hoşnutsuzluk yaymak üzere mezbaha yangını çıkartıldı. 11 Ağustos günü sabahın ilk saatlerinde Berlin, Potsdam ve Oder üzerindeki Frankurt' ta işçi milisleri, sınır kuvvetleri ile birlikte Batı Berlin sınırını çembere aldılar. Gün doğarken Demokratik Alman Halk Ordusu Birlikleri kente girdi. Birkaç saatte tamamlanan sınıra tel çekme hareketiyle, Batı'nın Demokratik Almanya'yı işgal hayalleri suya düşürüldü. Bu sırada provokasyon ve sabotaj girişimlerine, Amerikan askerleri ve tanklarının sınırı belirleyen beyaz çizgiye kadar gelip, silahlarını Demokratik Alman topraklarına doğrultması eklenecek, dünya gergin 16 saat yaşayacaktı. Sonuçta ABD kuvvetleri geri çekilmek zorunda kalacaktı. Ama bu durum Berlin'in güvenliği konusunu tekrar gündeme getirdi ve duvar inşa edildi.

Batı'da uydurulan yalanların aksine, duvar Demokratik Almanya'ya ve bu ülkeden Batı'ya olağan geçişleri engellemiş değildir. Her gün ortalama 70-80 bin kişi Berlin sınırından giriş-çıkış yapmaktadır. Bizzat Batı Berlin Senatosu'nun belirlemelerine göre, 1 Haziran 1985-31 Mayıs 1986 tarihleri arasında Batı Berlin' den 2,1 milyon kişi Demokratik Almanya'ya geçmiş ve vize başvurularının yalnızca %0.004'ü reddedilmiştir. Ziyaret amacıyla Batı'dan Demokratik Almanya'ya, bu ülkeden Batı'ya geçen yaklaşık 24 milyon kişiye karşılık, yalnızca 160 kişi transit anlaşmalarını ihlalden dolayı Demokratik Almanya'dan sınırdışı edilmiştir.

Ama Demokratik Almanya hiç kuşkusuz kendisini saldırılara karşı korumak durumundadır. Batı Berlin bugün 80'den fazla bilinen casusluk-sabotaj örgütünü barındıran, sosyalist ülkelere yönelik saldırganlık kaynağı oluşturan başlıca merkezlerden biridir. Batı Berlin'in en yüksek noktası Teufelsberg'den yükselen ABD dinleme cihazı antenleri, Varşova Paktı ülkelerinin 500 km. içerisine dek dinleme yapmaktadır. Berlin duvarına yönelik provokatif saldırı ve eylemler birbirini izlemekte ve bunun failleri Demokratik Almanya'nın resmi taleplerine rağmen bulunamamaktadır.

Geçmişi 41 yıl öncesine dayanan ve 25 yıl önce duvarın inşasına varan gelişmeler gösteriyor ki, Batı'nın propaganda makinelerinin ürettiği yalanların aksine, Demokratik Almanya başkenti ile Batı Berlin'i birbirinden ayıran, duvar değil, çatışan iki dünya görüşü, iki değişik hayat tarzı, uzlaşmaz iki toplumsal sistemin insana bakışıdır. Ve sosyalizm kazanımlarını koruyacaktır.

Faşizme karşı zaferi kutlayan Sovyet ve Amerikan askerleri — Torgau, 1945. Ne var ki, bu dostluğu, emperyalizmin savaşın hemen ardından sosyalist sisteme yönelttiği soğuk savaş saldırısı izleyecekti.

Pablo Neruda:

"Tüm insanlığa ait olmakla gurur duyuyorum"

"Eylemlerimin ve yazdıklarımın bizi birbirimize daha bir yaklaştırdığını düşünmek beni mutlu ediyor... Verilen mücadeleye, söylenen şarkıya değer, yaşamış olmaya değer, çünkü onu sevdim."

Ölümünden yıllarca sonra, verilen mücadelenin, hayatın böylesine içinde olan Neruda'yı anarken, bu kez, kısaca da olsa onun siyasi mücadelesine yer vermeyi istedik.

Pablo Neruda şiiriyle tüm dünya halklarına malolmuştur. Ülkemizde de yaygınca tanınır. Ne ki, bu tanınmada vurgu onun "ozan kişiliği" üzerindedir çoğu kez. Pablo Neruda'ya böyle yaklaşmaksa, onu "üstün yeteneklerini kanıtlama şansına her zaman sahip ve insanlık kültürünün gelişmesine hizmet eden bir sanatçı" olmakla, kısaca yaratımıyla sınırlamak demektir. Oysa Neruda bundan çok daha engin bir zenginliği barındırır: O partilidir. Onun yazdıklarında kişisel yaratıcılığıyla kollektivitenin bir parçası olmanın getirdiği zenginlik coşkuyla buluşur.

Çoğu sanatçının her türlü siyasi hareket karşısında sıkı sıkıya sarıldığı ve bu yüzden de türlü çözümsüzlüklere, yanlış seçim ve yorumlara düştüğü "bağımsızlık" tavrını Neruda acımasızca mahkum eder:

"Şairin görevlerini mantıki sonuçlarına ulaştırarak doğru ya da yanlış, bu karara vardım: Toplumda ve hayatta yükümlülüğüm alçakgönüllü bir partilininki olmalıdır. Bu kararı parlak başarısızlıklara, kimsesiz zaferlere, sersemletici yenilgilere tanık olduğum halde verdim. Kendimi Amerika'nın mücadeleleri içinde bir aktör bularak, anladım ki, insan olarak görevim; yeteneklerimi, birleşen halkların kabaran gücüne katmaktan, onlara maddi ve manevi olarak, tutku ve umutla katılmaktan başka bir şey değildir. Çünkü yalnızca o kabaran selden, yazarlar ve halklar için gerekli ilerleme doğabilir."

İşçi sınıfından ve onun tarihi misyonundan yana olmayı, işçi sınıfının siyasi hareketi içinde, Partide fiilen ve en üst düzeyde gerçekleştirirken Pablo Neruda bunun burjuvazinin çarpıtmalarla aşılamaya çalıştığı gibi "sanatçı özgürlüğü"nden vazgeçmek olmadığını vurgular. Aksine bu örgütlülük bağı ve disiplinin, sanatçıya, topluma ve dünyaya doğru gözle bakıp onları değiştirme sürecinde yer almada zengin bir perspektif sunduğunu anlatır:

"Zor olan ortak sorumluluk yolunu seçtim ve bireye sistemin merkezindeki güneş gibi tapındığımı tekrarlamak yerine, tüm alçakgönüllü hizmetimi büyücek bir orduya, zaman zaman yanlış yapabilecek ama ödünsüzce ilerleyen, inatçı gericilerin, sabırsız ve habersiz olanların karşısında gün günden ileriye yürüyen güce adamayı yeğledim. Çünkü inanıyorum ki, şair olarak görevim, kardeşliği, yalnızca gül ve ahenk ile, mağrur sevda ve sonsuz sıla özlemi ile değil, şiirime kattığım cefalı insan sorumluluklarıyla da kucaklamaktır."

1936 İspanyasına kadar hümanist ve insan kültürüne sahip çıkan bir demokrat olan Neruda, komünist düşünce ve hareketle o güne kadar etkilenme düzeyinde kalan ilişkilerini derinleştirecek ve onun en önde gelen militan şairlerinden olacaktı. İspanya'daki dostlarına "aydınlar için tek yol olarak" halkın safında mücadele etmeyi gördüğünü yazarken şöyle diyecekti:

"Bırakın kıskanç, gücenik, acı hisler uyandıran, şeytan, megalomanyak olanlar halka katılmasın. Onları kendi taraflarında bırakalım... Yalnızca saf, kardeşçe ve onurlu bizimle olsun."

Şiirinin politize olmasından yakınanlara:

> *"Bana soracaksın:leylaklar nerde? / Nerde gelinciklerle örtülü metafizik? / Nerde suskular ve kuşlarla dolu kelimeleri / Damıtan yağmur? / ..../ Gelin de ölü evimi görün / Yaralı İspanya'yı görün / Gelin görün sokaklar kan / Gelin görün / Sokaklar kan./ Gelin görün kanı /Sokaklar boyunca akan "* diye

karşılık verecektir. O "saf şiiri" mahkum eder, insan elinin değdiği, insan terinin düştüğü herşeyi kucaklayan "saf olmayan şiir"den yanadır:

"İnsanların ellerini şiirimde göstermeyi hep istedim. Hep parmak izlerinin yer aldığı bir şiiri yeğledim. Suyun şarkılar söyleyebildiği yerdeki güçlü toprağın şiirini. Herkesin yiyebildiği ekmeğin şiirini ".

Neruda *"şiirin düşmanları, bu meslektekiler ya da müşteriler arasında değil, şairin kendi içindeki uyum eksikliğindedir. Bu yüzden şairin çağdaşlarının en cahili ve sömürüleni ile haberleşmede, kendi yeteneksizliğinden daha esaslı bir düşmanı yoktur."* der.

Onun "saf olmayan şiiri" bir "dilsiz kıtanın, ulu And dağlarıyla dünyadan tecrit edilmiş ama mücadelesinin tarihiyle tüm ülkelere bağlanmış Şili'"nin sevinci,hüznü, umutları, umutsuzluklarıyla doludur. Onun "saf olmayan şiiri" illegal yaşamaya zorlandığı, "insanlarının gönüllerinde kaybolduğu" koşullarda yazılmıştır. Onun "saf olmayan şiiri", kendinden öncekilerin "tümü paylaşılsın diye dünya masasına bıraktıkları cömert bir mirası —entellektüel sorumluluk, sonsuz bir hümanizm, engin bir vicdan—içeren çıkını" kucaklamış, "umudun sürekliliğine, adalete ve şiire, insanın sonsuz yaratıcılığına ve de geleceğin ürünlerine" olan inancını taşımıştır kendinden sonrakilere. O, çalışmasını yalnızca "geçmişle bağlantılı, onun gerçekleşen güzelliğinin güvencesinde" değil, aynı zamanda "henüz doğmamış insanlar için yazacak diğer yazarların çalışmalarının güvencesinde" sürdürmüştür.

1971 yılında Nobel Ödülü kazananlar adına yaptığı konuşmada söylediği mütevazi ama o denli görkemli cümle yaşamının özetidir:

"Tüm insanlığa ait olmakla gurur duyuyorum..."

---

* Alıntılar:Neruda, Şiir boşuna yazılmış olmayacak, DE yay., Mart 1985.

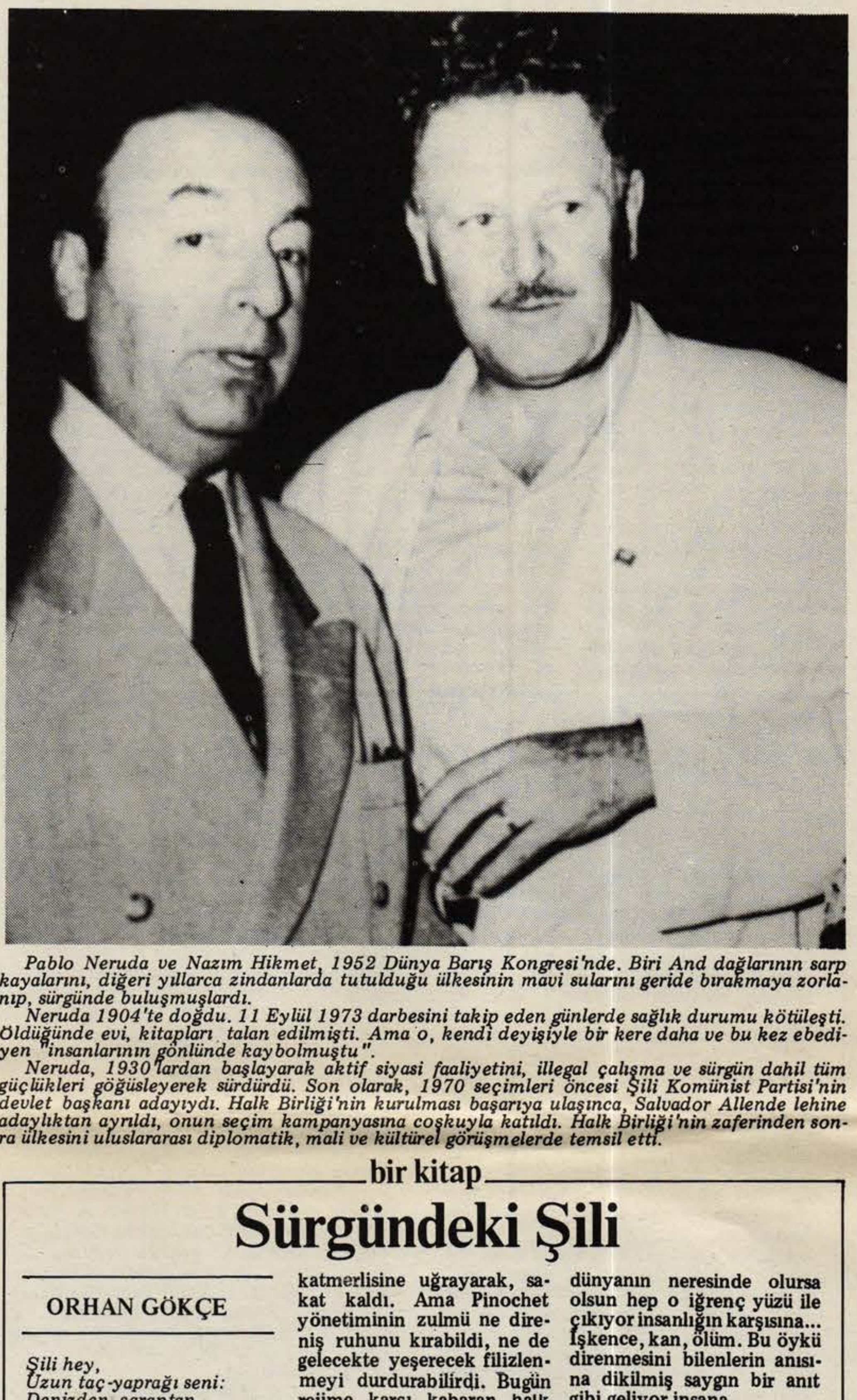

Pablo Neruda ve Nazım Hikmet, 1952 Dünya Barış Kongresi'nde. Biri And dağlarının sarp kayalarını, diğeri yıllarca zindanlarda tutulduğu ülkesinin mavi sularını geride bırakmaya zorlanıp, sürgünde buluşmuşlardı.

Neruda 1904'te doğdu. 11 Eylül 1973 darbesini takip eden günlerde sağlık durumu kötüleşti. Öldüğünde evi, kitapları talan edilmişti. Ama o, kendi deyişiyle bir kere daha ve bu kez ebediyen "insanlarının gönlünde kaybolmuştu".

Neruda, 1930'lardan başlayarak aktif siyasi faaliyetini, illegal çalışma ve sürgün dahil tüm güçlükleri göğüsleyerek sürdürdü. Son olarak, 1970 seçimleri öncesi Şili Komünist Partisi'nin devlet başkanı adayıydı. Halk Birliği'nin kurulması başarıya ulaşınca, Salvador Allende lehine adaylıktan ayrıldı, onun seçim kampanyasına coşkuyla katıldı. Halk Birliği'nin zaferinden sonra ülkesini uluslararası diplomatik, mali ve kültürel görüşmelerde temsil etti.

bir kitap

Sürgündeki Şili

ORHAN GÖKÇE

Şili hey,
Uzun taç-yaprağı seni:
Denizden, şaraptan
ve kardan
Kavuşmamız ne zaman,
Oy ne zaman, ne zaman?

Pablo Neruda

Elimde DE Yayınevinden çıkmış *Sürgündeki Şili* var. Faşist darbeden sonra ülkeyi terketmek zorunda kalan Şili'li yazar ve şairlerin öyküleri yer alıyor bu antolojide. Kitabın sunusuna yazar Juan Armando Epple şu notu düşmüş: "İster Şili'de, ister sürgünde yazılmış olsun, bütün bu yeni yazın aynı yönde ama kırık bir kanatla uçmaya çalışan bir kültürün anlatımıdır. Ülkenin içinde yazanlar, seslenmek istedikleri uluslararası kitleden yalıtılmış olarak yetiştiler. Sürgün yazını ise bu kitleye ulaşmış bulunuyor, ama doğal yuvasından uzak bir yerde (...) Bu yazarlar, yazında yeni anlatılan bu kollektif tarihin bir bölümünü paylaşacak geniş bir okur kitlesine sesleniyorlar..."

11 Eylül 1973'te ABD emperyalizmi, general Pinochet'in başını çektiği faşist darbe ile Halk Cephesi hükümetini düşürdü. Devlet başkanı Salvador Allende ve binlerce yurtsever, sosyalist, komünist ve Halk Cephesi yandaşı faşizme karşı direndiler. Şili halkının onbinlerce evladı faşist kurşunlara hedef olarak katledildi. Yüzbinlerce Şilili faşizmin zindanlarında işkencenin en katmerlisine uğrayarak, sakat kaldı. Ama Pinochet yönetiminin zulmü ne direniş ruhunu kırabildi, ne de gelecekte yeşerecek filizlenmeyi durdurabilirdi. Bugün rejime karşı kabaran halk hareketinin boyutları, sokaklara taşan insan seli bunun kanıtıdır. Faşizmin stadyumlara doldurduğu yüzbinler bugün alanları kucaklamakta, yarının nelere gebe olduğunu göstermekte, faşist rejime korkulu günler yaşatmakta, onu kökünden sarsmaktadır.

Sürgündeki Şili'de sekiz öykü yer alıyor. Bu seçilmiş öykülerin her biri okuyucuya bugünkü Şili rejiminin çeşitli yönlerini değerlendirme olanağı veriyor. Alfonso Gonzales Dagnino'nun "İlk Günler" adlı öyküsü darbenin ilk günlerini saati saatine anlatması bakımından hem ilginç hem de Halk Cephesi yanlılarının giriştikleri destansı direniş ve kararlılık bakımından öğretici. Bu öyküde özellikle ülkemiz ilericilerinin öğrenecekleri çok şeyler olduğu kanısındayım. Şili işçi sınıfının darbecilere karşı mücadele alanlarını [illegible]ketmemekte gösterdiği di[illegible]ıç, fabrikaları ve işyerlerini savunmaları sınıf hareketi açısından deneylerle dolu...

Anibal Quijada'nın "Dikenli Tel" adlı öyküsünde ise cuntanın işkence evleri anlatılıyor. Çağın en "gelişmiş" ve en iğrenç tekniklerinin insanlar üzerinde denendiği, bu Şili metodlarının 12 Eylül' den sonra ülkemizde uygulandığı artık hiçbir ilericiye, dünya kamuoyuna yabancı bir konu değil. Faşizm dünyanın neresinde olursa olsun hep o iğrenç yüzü ile çıkıyor insanlığın karşısına... İşkence, kan, ölüm. Bu öykü direnmesini bilenlerin anısına dikilmiş saygın bir anıt gibi geliyor insana.

Dünyanın en güneydeki kentinde, Şili'nin Punta Arenas'ında asker çizmelerinin altında ezilip, dikenli çalıların ortasına atılan, o artık görünüşünden insan olduğu anlaşılamaz hale getirilen kan kütlesinden yine de yükselen inilti, sınırları aşıp ülkemize ulaşıyor: *"Ven...ce...remos".*

Yazımıza bir şiirinden alıntıyla girdiğimiz büyük ozan Pablo Neruda'nın görkemli, sessiz bir hınçla yüklü cenaze töreni yazar Juan Armando Epple tarafından öyküleştirilmiş. Neruda'nın şiirleriyle süslü bu öykü büyük ozanın cenaze törenini evrenselleştirirken, "Düşenler'e ve Dayananlar"a" adanmış bir destan coşkunluğunda sunuluyor.

Faşizm yalnız işkence ve ölümlerden ibaret değil elbet. İnsanlığın tüm ortak mirasına ve değerlerine de düşman... Çürüme, soysuzlaşma, kokuşmuşluk... Cuntanın subaylarının hangi ahlaki değerlerle yüklü olduğunu Ariel Dorfman'ın "Putamadre" adlı öyküsünü okurken, rüşvetin, yolsuzluğun, ahlaksızlığın faşizmle eş anlama geldiğini, nasıl özdeşleştiğini bir kez daha kavrayabiliyorsunuz.

Üç kuşaktan Şilili yazarların yer aldığı bu antoloji Şili faşizminin 13. yılında hem okunması, hem de dostlara armağan edilmesi gereken bir kitap niteliğinde.

antifaşist sanat

Fritz Cremer

1906'da doğan Cremer küçük yaşta ailesini kaybetti, bir maden işçisi aile yanında büyüdü. 1925-29 yıllarında Essen'de bir taş ocağında çalıştı. 1926'da komünist gençlik hareketine katıldı, 1928'de KPD'ye üye oldu. 1929-34 yılları arasında uygulamalı sanat eğitimi gördü. Aktif olarak siyasi faaliyette bulundu. H. Mann, K. Kollwitz ve Brecht gibi ünlü sanatçılarla dostlukları vardı.

Öğrenim için çeşitli ülkelerde bulunan Cremer'in eserleri çok sayıda ödül kazandı. Evi Nazilerin saldırısına uğradı, karısı tutuklandı. 1946'da profesör olarak Viyana Sanat Akademisi'nde görev aldı. 1950'de Demokratik Almanya'ya yerleşti. 1952'de Buchenwald, 1959-60'da Ravensbrück toplama kampları için anıt yaptı.

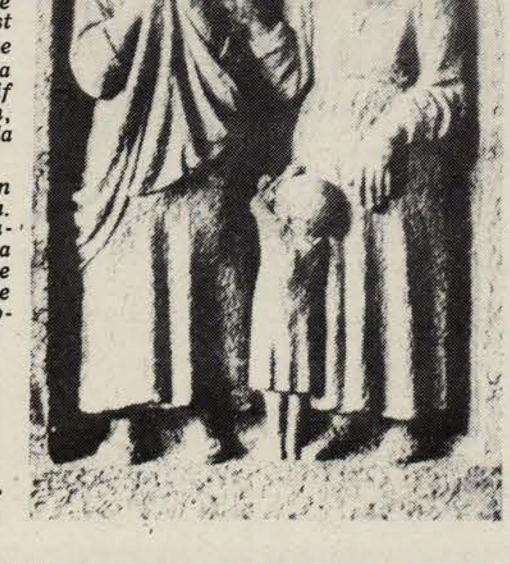

Ağlayan Kadınlar, Gestapo, 1936

Sanatçının dünyadaki yeri

KADRİYE E.AĞAOĞLU

Başlangıçta insan insan olma evresine eriştiğinde büyü vardı. İnsan bir yandan doğa üzerinde hakimiyetinin, bilebildiklerinin ve yapabildiklerinin sevincini, öte yandan kavrayamadıklarının ve aczinin şaşkınlığını, korkusunu büyü ve tapınma ile dile getiriyordu. Çözemediği doğa olaylarını, ayı, yıldızları, ya da dünyayı boynuzlarında taşıdığını sandığı öküzü tabulaştırıyor, onlara tapınıyordu. Başarılı geçmiş bir avlanma sonrasında, bir sonraki avın da iyi geçmesi, bereketin sürmesi için mağara duvarlarına av sahnesini resmediyor, o resmi muhayyelesindeki av tanrısına sunuyordu. Bu tür "hediye"ler değişik topluluklarda değişik biçimler alıyordu. Doğada az bulunan renkli, göz alıcı taşlardan tutun da insana kadar tanrının hoşuna gideceğini düşündüğü her birşey.

Sonra dans da bu tapınmanın çok önemli bir parçasıydı. Süslenip boyanıp kendini tabu bildiği av hayvanına benzeterek dans ediyordu insan. Dansın ritmi avlanma eylemiyle ilişkiliydi. İnsan sembolik hareketlerle bir çeşit avlanma sahnesini tekrar yaşıyor, aynı zamanda hem avcının şükranlarını sunuyor, hem de böylece tanrı bildiğini memnun ettiği inancıyla gelecek avın da iyi geçmesi için gerekli şevk ve güveni kendine ve yakınlarına sağlıyordu.

İnsanoğlu böylece doğanın bilinmezlikleri ortasında geçimini sağlama, yani genel anlamda üretim ile kendisi arasında uyumlu bir denge tutturup onu sürdürmeyi amaçlıyordu. Ve yine böylece doğada ve evrende nedenini çözümlediği her olay çevresini, içinde yaşadığı maddi ortamı bir ölçüde daha hakimiyet altına almasını sağlıyor, bu süreç de yeni yeni tapınma biçimleri doğuruyordu.

İnsanoğlu bilemediklerini çözerek, öğrendiklerini de büyü düzeyinde sistemleştirerek maddi üretimi geliştire geliştire yeni aşamalara ulaştı, yeni toplumsal ilişkilere geçti. O zaman tapınma da değişik biçimlere büründü. Ve işte bütün bu süreç sanatı doğurdu. Tapınmanın biçimleri çeşitlendiği oranda sanat da zenginleşti. Eski bilinmezlikler, korkular, tabular yeni toplumlarda da çeşitli sembollere (sanatsal biçimlere) dönüşerek yeni toplumun üretime ve toplumsal ilişkilere ilişkin sorunlarıyla kaynaşarak, ama aynı zamanda bir çeşit kendi içinde bağımsızlaşarak, kurumsallaşarak etkinliklerini sürdürdüler.

Sanatın bu gelişme süreci geçmişi içinde özümleyerek ve insanın durmadan yenilenen korku, sevinç ve özlemleriyle yoğrularak günümüze kadar gelmiştir. Bugün de sanat, geçmişte olduğu gibi ve gelecekte olacağı gibi, insanın kendini arayış biçimidir. Yani toplumsaldır. Çünkü insan toplumsal bir varlık olarak toplumun ürünüdür; hem toplum olaylarının şu ya da bu şekilde etkisi altındadır, hem de aynı zamanda onların yaratıcısıdır.

Sanatçı bu konum içinde faaliyet gösteren, eylem yapan kişidir. Sanatçının dünyayı, olayları gözlemleme ve değerlendirme biçimi onun

(Devamı 7. sayfamızda)

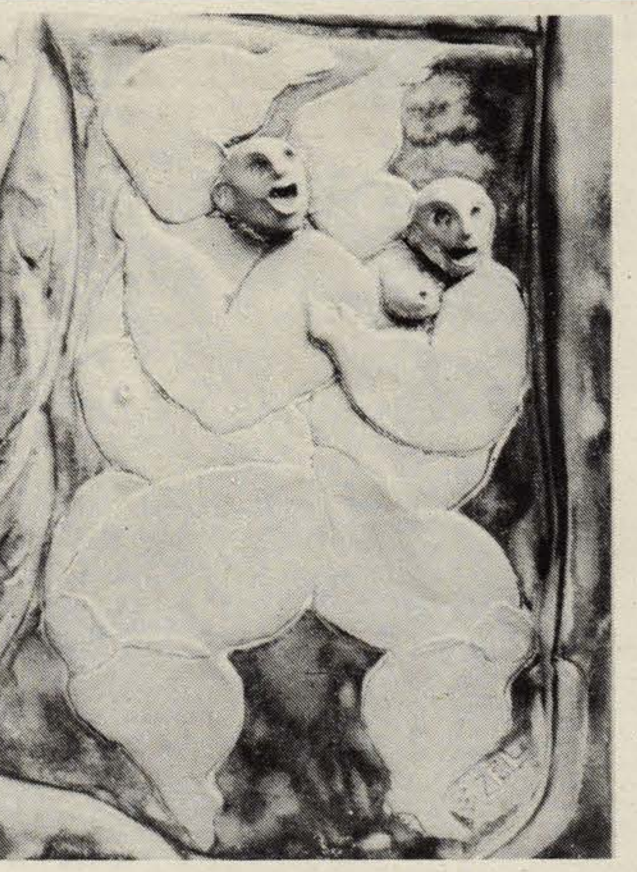

Kadriye E.Ağaoğlu'nun sergisinden

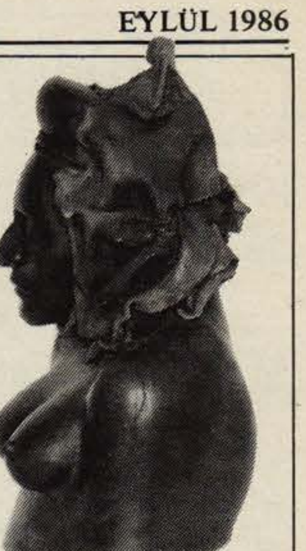

Seramik ve heykel sanatçısı Kadriye Ezel Ağaoğlu Berlin'de Kuustlicht *sanat galerisinde bir sergi açtı. 23 Eylül'e kadar sürecek olan sergide pişmiş topraktan kabartma heykeller ve kadın büstleri yer alıyor. Sanatçı daha önce İsviçre'nin Stampa ve Zürih şehirlerinde de kişisel sergiler açmış ve 1985 ile 1986 Uluslararası Spiez Seramik Sergisi'ne katılmıştı. Kadriye Ezel Ağaoğlu 1980 yılı sonundan beriZürih'te eşi ve kızıyla birlikte siyasi mülteci olarak yaşıyor.*

İnsan kendini yaratmamışsa sanatçı ne yaratsın?

AKMAN YÜZBAŞIOĞLU

Türkiye'dekinin benzer bir açmazı F.Almanya'daki Türkiyeli göçmen sanatçılar, üstelik daha yoğun biçimde yaşamaktadırlar. En yetkin ve yetenekli ürünleri bile gelişkin ölçüler kullanıldığında, şiir, öykü, roman saymak mümkün değildir. Çünkü bu ürünlerde insan "mutfakla kenef arasında bir boru" (İbni Haldun) basitliğinde değilse bile, tarihsel ve gelecek bağlantılı boyutlarıyla gelişkin bir sosyal birey değildir; değerler ve kavramlar çoğunlukla antik dünyanın folklorik düzeyini aşamamıştır.

Eleştiri sanatın bu düzensizliğini sanatçıların sırtına yükleme eğilimindedir. Bilir bilmez herkesin, kendinde uyanan hevesi yetenek sanıp sanat yapmaya soyunması, "duygularım şiir, hayatım romandır" cesaretiyle kaleme sarılması, yazılıp çizilenlerin hiç bir sosyal elemc engeline takılmadan va bütünüyle "serbest piyasa" ekonomisinin kanunları himayesinde ortalığa yayılıp saçılmasını, eleştirinin eksikliği kapatmaktadır. Halbuki, kavramsal ve estetik boyutlarıyla bu kadar yapay bir sanatın bu kadar yaygın olmasının ardında, sanatçının iradesini ve yeteneklerini aşan ve bu arada onun da kabiliyetlerini belirleme gücünde olan, başka ve çok daha köklü bir neden olmalıdır.

Bu nedeni Türkiyeli göçmen topluluk bazında irdelemeden önce estetik ve kavramsal zenginliğin ne olup nasıl ortaya çıktığına, ileri sanat ölçülerinin bir "beğenme düzeyi" olmayıp aynı zamanda bir maddi gelişme olduğuna dair kısa bir hatırlatma yapmamızda yarar var.

Gelişme, açıkça yetkinleşmelidir; yetkinleşme, başka hiç bir anlama gelmeyecek biçimde insanlaşmalıdır; soyutta kavranabilir bir insanlaşma tarihi yoktur; dolayısıyla insanlaşma, doyurucu açıklamasına üretim araç ve aletlerinin gelişmesiyle kavuşan bir süreçtir. Bunun kaba bir materyalist açıklama olmadığını kavramak için şu noktaya yoğun bir dikkatle bakmak gerekiyor: Insan, taş baltadan elektronik torna tezgahlarına, doğada hazır bulduğu bakırdan işlenmiş uranyuma ulaştı. Kim iddia edebilir ki, taş balta ile torna tezgahı aynı estetik boyuttadır? Bu üretim hünerini birazcık somutlayalım; tek telli sazdan piyano üretimine uzanan bir süreci yakalarız. Estetiğin tarihi de burdadır. Kabak kemanesi ya da zurna başka bir insan ölçüsüdür, piyano bambaşka bir insanın ölçüsüdür. Tek bir davulun gürültüsünden haz duyan kulak *nitelikçe* ayrı bir şeydir, yüz değişik sesi birleştiren orkestranın seslendiği kulak başka bir insanda bulunur.

Demek ki estetik boyut, "beğenme" değil "gelişme" sorunudur. İnsanoğlu hayvandan, ürettiği için değil, *belli bir kurala* göre ürettiği için ayrılır. Bunun anlamı şudur: "Hayvanlar yalnız kendilerini üretirler, oysa insan bütün doğayı yeniden üretir. Hayvanların ürünleri doğrudan doğruya kendi fiziksel varlıklarına bağlıdır; insan ise özgürce, kendi türünün ölçülerine ve ihtiyaçlarına göre yaratır; insan bütün türlerin ölçülerine göre üretebilir ve nesnenin kendi içinde yatan ölçüsünü her yerde bulabilir. Dolayısıyla insan aynı zamanda güzelliğin kurallarına göre yaratır." (1)

İnsanın kendi fiziksel varlığını üretirken, aynı zamanda doğayı ve bununla birlikte estetik ölçüleri ve güzelliğin doğada saklı ölçüleri, bireysel çabayla açığa çıkar ama toplum aracılığıyla sosyalleşir, giderek evrenselleşir, insanlığın malı olur.

Tanımı burada bırakırsak tarihi üretimden ve onun ayrılmaz parçası estetikten ibaret bir süreç olarak kalır. Halbuki aynı tarihsel süreç, binlerce kasırganın altını üstüne getirdiği, insanın dramdan drama sürüklendiği, bir dizi değerler silsilesinin Nuh'larla beraber sulara gömülüp yeryüzünden silinip gittiği, yerlerine yenilerinin konduğu, bütün ahlakın ve dünya nizamının en ebedi halinde bile varolup-olmamak sınavından geçtiği helezoni bir yol olmuştur. Bugünkü yetkin bireye, onun çok yönlü duygusal yapısına, estetiğin ileri ölçülerine ve gerçekten özgür bir insanın varedebileceği umudunu yaratan olgun şartlara büyük badirelerden geçilerek gelinebilmiştir.

O halde, gerek kendi ölçülerine ve ihtiyaçlarına göre daha gelişkin olanı üreten; gerekse bunu güzele doğru üreten; bu arada manevi dünyasının bütün boyutlarını yaratıp sürekli ilerleyen bir değerler sistematiği ile bütünleştiren birey/insan, kendini böylece yaratmaktadır ve bunları başardığı düzeyde yaratmaktadır.

Bundan sonra dönüp, F. Almanya'daki göçmen Türkiyeli topluluğa, bu topluluğun, sanatçının bir kere daha yaratacağı kendisini kendi eliyle ne kadar yaratabildiğine bakabiliriz. Bunu hakkıyla yaptığımızda, göçmen sanatçılarımızın ürünlerini değerlendireceğimiz nesnel ve adil ölçüyü bulabiliriz.

Avrupa'nın, Latin Amerika'nın, Kuzey Amerika'nın, kıta halkları olarak yaşadıkları, 19. yy'ın, bireyi yeniden yaratan serüvenini Türkiye halkları hiç yaşamadan, tarih bilgisi olarak öğrendiler. Halbuki buralarda, özgürlük savaşlarında ve iç savaşlarda her şey ama her şey, sokaklarda, insan kanından oluşan nehirlerde yıkandı. Bütün bu kıtalar baştan başa, yüzyılımızı hazırlayan sosyal depremlerle sarsılıp yıkıldılar. Kutsal kitaplar ve onların ebedi görünen taçları yerlerde sürüklenip çöplüğe atıldılar. Rusya'da bazan bir avuç Dekabristler, bazan da yüz milyon insan birden, köhnemiş dünyalarının üstüne yürüdüler. Binlerce yıllık köhne geçmiş Fransa'da giyotinden geçerek yeni insanın önünde diz çöküp boyun eğdi.

Türkiye halklarının gündemi, Hegel'den buharlı makineye, Paris Komünü'nden manyetik alana, Balzac'tan Picasso'ya,... günümüze uzanan 19. yy. köprüsünden geçmeden gelişti. Birey, yepyeni dünya değerleriyle donanıp Batı uygarlığının ve estetiğinin temeli olarak temayüz ederken, Türkiye'de birey bu değişimin sonuçlarıyla, o da bir kaçyüzyıllık bir gecikmeyle buluşabildi. Zaten, romana, şiire, resme, mimariye, ahlaka ve modern toplumsal normların bizdeki gencecik tarihine bakınız, doğuşları, toplumumuzun nisbi bir sarsıntıyla kendini yeniden yaratmaya çalıştığı elli yıldan ötesine uzanmaz. Bu dahi yığınları kucaklayan, ayağa kaldırıp yükselten bir süreç olarak gerçekleşmez. Öyle olduğu içindir ki bu tarihin üstünde estetik, klasik ölçülerde yükselmez.

F. Almanya'daki göçmen Türkiyeli toplum hangi toplumsal dramı yaşadı ki? Hala daha, gökten vaaz edilmiş ütopik dünyası bile parçalanmış değildir. Avrupa'nın ortaçağ müzelerindeki "bekaret kemerini" namus madalyası gibi boynunda taşımayı sürdürmektedir. Yüzde otuzbeşi tek, bir yüzde otuzbeşi de çift kişilik ailelerden oluşan bir toplumun içinde on kişilik ailesinden birinin kopup gitmesi (başına buyruk özgürleşmesi) kıyamet sayılmaktadır. "Vatan hasreti", "ana-baba hasreti", "evlat hasreti" vb. gibi manevi dünyası hasret çeşitlemesinden ibaret bireylerden oluşan bu göçmen topluluğun, sanattaki gelişkin estetik ölçülere ihtiyaç göstermeyen boyutsuzluğu sanatçı için nesnel bir veridir. Drama ihtiyaç yoktur, bu yapaylığı trajedinin kalıplarıyla dahi kucaklamak mümkündür; bundan roman çıkmaz, çünkü tarif ettiğimiz yaşamak, masala sığmaktadır; şiirin estetiği bu birey/fakirliğin üstünde durmaz, çünkü buna destan, ya da ağıt denk düşmektedir. Bu bireye stajyer mimarın dahi tasarımı pahalıdır; çünkü o "arşından" başka ölçü bilmemektedir. Bin kere hünerle bezenmiş insanı dinlendiren müzik onu yormaktadır; çünkü Küçük Emrah ya da Gencebay'dan çıkan iniltiler, ya da zurnadan gelen gürültüler, ondaki kulak kıvrımlarına yetmektedir; ve ilh.

Bu, göçmen topluluğun genelinden soyutlanarak çıkarılmış bir birey tarifidir ve göçmen topluluk bazında da geneldir. Konumuzun vurgusu açısından köşeli çizilmiştir, gerçekte böyle bir şey bulunamaz. Çünkü, insan hiç bir sosyal ve siyasal "yapıda" durağan değildir; hangi düzeyde olursa olsun, estetikten tad alma potansiyel yetkinliğine sahiptir; kaldı ki, insanla estetik arasında her zaman dolaysız bir ilişki kurulabilmektedir; hatta insanın bizatihi kendisi kainatın en yüce estetiğidir.

Burada bir çelişkiye yakalandığımızı, estetik boyutları gelişkin olmasa da, her bireyi bizzat estetiğin kendisi olarak gördüğümüzü, insanla güzellik arasında dolaysız bir ilişki bulduğumuzu okuyucu gözden kaçırmamıştır. Düğüm de budur ya: "Güzellikten tad almanın dolaysız oluşu ve aynı zamanda eğitim gerektiriyor oluşu çelişiyor gibi görünür. Ama insan eğitim yoluyla insan olur ve gerçek yaradılışını bulur. "(2)

"Eğitim" ama, kuşku yok ki "maarif eğitimi" değil, teknik, sosyal, felsefi, estetik ve ahlaki boyutlarıyla sosyalleşme kapsamında eğitimdir bu. Sanat bu eğitimin (insanlaşmanın) araçlarından biridir ve kendi yetkinleşmesini eyleminin sonuçlarından alır.

İnsan kendini yaratmamışsa sanatçı ne yaratsın? diye sorarak yazımıza başlamıştık. Sorunun cevabını şimdi verecek durumda olmalıyız. İnsan kendini mutlaka belli bir düzeyde yaratmıştır ve tarihsel faktörler tarafından belirlenen bu düzeyi ilerletmek için sanatçı, insanı her defasında yeniden yaratabilir; kendi yarattığının suretini toplumda her zaman, hatta daha gelişkin olarak bulabilir; kendi estetik soyutlamasında en önde bulunup nesnel hayat sürecinin arkasından, kopmaksızın sürüklenebilir. Fakat bunun için, genelin naturasını ifade etmek kolaylığından kaçınarak kendini "zora koşması", özel ve gelişkin olanı, belirgin karakteriyle ve genelden farklılıklarıyla yakalayıp tanıması, tanıdığını tanıtmadan önce ondaki ölçüleri hem güzelliğin, hem de *toplumsal yararın*, yahut bu toplumsal yararı tarihsel olarak yükümlenmiş *sınıfsal yararın* gereklerine göre ayıklamalı, ondan sonra da *dayatmalıdır*. Unutulmamalıdır ki, sanatın nesnesini toplum "hazır halde" sunmaktadır; sunduğunun bilincinde değildir; sanatçıdan beklediği bunun estetik olarak tarif edilmiş özüdür; aynı şeyin ideolojik ve politik olarak tarifini siyasal güçlerden beklemektedir; dolayısıyla sanatçı, kendinden umulanı kendi keyfince tayin etme hakkından da yoksundur; ama kendini kendisine sorulmadan çizilmiş alan üzerinde keyfince özgür hissedebilir; yaratıcı dehasını kendine yansıyan estetik yorumunda özgürce kullanabilir.

Sanatcı olmak için bu kadarı bir yetkinlik sorunudur ve ilk koşuldur ama kafi değildir. Diyelim Türkiye'de toplumun, 12 Eylül'den bu yana geçirdiği sarsıntı, klasik ölçüler düzeyinde bir tarihsel dram değildir ama, halk yığınlarını tepeden tırnağa sarsan, ekonomi, politika, sosyoloji bilgisiyle bakıldığında daha da sarsacağı anlaşılan bir süreçtir. Bu süreç, yaşanmış burjuva devrimlerinin ve periyodik ekonomik krizlerin aşındırdığı fakat yıkamadığı değerleri yerle bir edecek, sosyal bireyi gelişkin ölçüleriyle yaratacaktır; daha şimdiden, sanatçıya malzeme olacak genişlikte bu sosyal/birey ortaya çıkmıştır bile. Bunun çözümlemesini yapacak olan sanat, bugün olmazsa yarın, bir yerlerden uç verecek, kendi bireysel trajedilerini romana, öyküye, şiire dönüştürüp liberal piyasayı tutanları öne katıp sürükleyecektir.

F. Almanya'daki göçmen Türkiye'li topluluk, 12 Eylül'den de yeterince etkilenmemiş olarak, baştan vaazedilmiş değerleriyle yaşamını sürdürmektedir. Kapitalizmle temas halinde yavaşça aşınmakta, tepkisel dinamiklere dayanarak bir gün mutlaka yaşamak zorunda kalacağı dramı ertelemektedir. Göçmen topluluğun sanatçıları bu kalın çizgilerden estetik çıkaramadıkları için kusurlu sayılamazlar. Ama, zorlama yöntemlerle, mesela "Mardin Münih Hattı" gibi traji-komik serüvenleri estetiğin uygar kalıplarına sokmaya çalışmak da eleştiriden azade değildir. Aynı malzemeyle daha ileri estetik ölçülere varıp varılamayacağını, burada üretilmiş değişik sanat ürünlerini, bizzat sanatçılarımızın kendileriyle ve okurlarımızla birlikte ele alarak bulmaya çalışacağız.

(1-2) Marx, *Sanat Kuramı*, Ararat yay.

14. Avrupa Atletizm Şampiyonası

14. Avrupa Atletizm Şampiyonası F.Almanya'nın Stuttgart şehrinde 26 ilâ 31 Ağustos tarihleri arasında yapıldı.

Avrupa atletizm şampiyonaları spor dünyasının önde gelen yarışmalarından birisi. Olimpiyat oyunları gibi her 4 yılda bir yapılıyor. Olimpiyatlardan ve yine 4 yılda bir yapılan dünya atletizm şampiyonasından sonra atletizmin en önemli ve ilgi çekici yarışması olarak kabul ediliyor.

Yarışmalar son derece çekişmeli ve heyecanlı geçti; sezon sonu olmasına rağmen üç dünya ve bir Avrupa rekoru kırıldı, bir dünya ve Avrupa rekoru egale edildi.

Madalya dağılım tablosundan görüleceği gibi Şampiyona'nın en başarılı ülkesi Sovyetler Birliği oldu. Toplam 129 madalyanın 36'sını, yani 1/4'ünden fazlasını tek başına SSCB'li sporcular topladılar. Madalyaların yaklaşık bir diğer 1/4'ü de Demokratik Almanya'lı sporcular tarafından devşirildi. Kısacası bu iki ülkenin sporcularına giden madalyalar, toplamın yarısından fazlasını oluşturdu. Sovyet erkek yarışmacıları, erkeklere verilen madalyaların yaklaşık 1/3'ünü elde ederlerken kadınlarda ilk üçe giren her üç sporcudan biri DAC'lı oldu.

Yarışmaların bir başka başarılı ülkesi Bulgaristan idi. Erkeklerde 3 adım atlama Avrupa rekortmeni Markov'un kazandığı altına ilaveten kadınlarda Bulgar atletlerin elde ettikleri 7 madalya bu ülkenin sıralamada gelişkin kapitalist ülkelerin ezici çoğunluğunun üstünde yer almasını sağladı.

Şampiyonanın görece başarılı bir ülkesi de Büyük Britanya* oldu. Koşularda büyük başarı gösteren B. Britanya atletleri, dekatlonda yıllardır geçilemeyen ünlü Thompson ile birlikte şimdiye kadar hiç bir şampiyonada kazanamadıkları sayıda (8 adet) birincilik elde ettiler. İtalyan atletleri de ülkelerinin normal seviyede kalmasını sağladılar. Buna karşılık F. Almanya, bundan önceki 1982 Atina Şampiyonası ile kıyaslandığında 8 altın madalyadan ikiye düşerek hissedilir bir gerileme gösterdi. Geriye kalan diğer ülkeler -ister kapitalist kamptan olsun, ister sosyalist- üzerlerinde fazla durulmayı gerektirmeyecek dereceler aldılar. Bu arada atletizmde köklü geleneğe sahip Finlandiya'nın büyük bir gerileme içinde olduğu görüldü. B.Britanya ve F.Almanya ile şampiyonalarda aynı seviyeleri tutturan Polonya ise beklenilmedik ölçüde kötü sonuç aldı.

Yarışmalara Türkiye de 6 atletle katıldı. Beklenildiği gibi bunların hepsi seçmelerde, serilerinde sonuncu olup elendiler. Uluslararası platformda az çok başarılı olan maratoncuların Şampiyonaya gönderilmemeleri şaşkınlığın daniskasıydı. Kısacası, yarışmaların en başarısız ülkesi Türkiye oldu. Bu da doğal. Türkiye'de başarının kıstası "voli vurmak" olduğu sürece, ne spor diye yutturulan futbolun sıfırın altındaki kalitesi zerre kadar yükselir, ne de atletizm yapmaya hevesli gençler enayi görülmekten kurtulabilirler!

Özetle, 14. Avrupa Atletizm Şampiyonası tüm sporların anası sayılan atletizmin sosyalist bir düzende en gelişkin kapitalist ülkelerle kıyaslandığında nasıl çok daha elverişli gelişme şartlarına sahip olduğunu bir kere daha gün yüzüne serdi.

Son 1 ayda 3 defa dünya rekoru kıran Bulgar atleti Donkova

MADALYA SIRALAMASI

	Altın	Gümüş	Bronz	Toplam
SSCB	11	13	12	36
DAC	11	10	8	29
B.BRİTANYA	8	2	5	15
İTALYA	2	6	2	10
F.ALMANYA	2	4	5	11
BULGARİSTAN	3	4	1	8
FRANSA	1	1	2	4
İSPANYA	1	—	2	3
İSVEÇ	—	1	2	3
ÇEKOSLOVAKYA	1	—	—	1
NORVEÇ	1	—	—	1
PORTEKİZ	1	—	—	1
İSVİÇRE	1	—	—	1
ROMANYA	—	1	1	2
FİNLANDİYA	—	1	—	1
HOLLANDA	—	1	1	2
POLONYA	—	—	1	1
SOSYALİST ÜLKELER	26	28	23	77
KAPİTALİST ÜLKELER	17	15	20	52

**)Bizde genellikle —ve yanlış olarak— İngiltere denir. Oysa B.Britanya İngiltere'nin de içinde yeraldığı ve ilaveten İskoçya, Galler, Kuzey İrlanda'dan oluşan Birleşik Kırallığın adıdır.*

TİKSİNTİ

(Baştarafı 1. sayfada)

lu olduğu da bir kere daha gün yüzüne çıktı. Ve böyle bir başbakanın başında olduğu hükümetin, Çankaya'nın —yani askerlerin— dümen suyundan ayrılmasının asla ve kat'a mümkün olmadığı, yani B.Ulusu hükümetiyle bu hükümet arasında bir fark bulunmadığı, bir başka deyişle 12 Eylül rejiminin özde bir değişiklik olmaksızın sürdüğü anlaşıldı.

Aslında, biliyoruz Evren ve şürekasının kararı —niyeti değil— 12 Eylül rejimini 6 Kasım 1983 seçimlerinden sonra da sürdürmekti. Pekçokları Özal'ın TBMM'de çoğunluğu sağlamasıyla bu oyunun bozulduğunu sanmıştı. Gerçi seçim sonuçları askerlerin bu kararını protesto mahiyetindeydi ama askerler de kararlarını uygulamakta kararlıydılar. Ve Özal'ın 12 Eylül rejiminin sürdürülmesine bir engel teşkil etmeyeceğini, hatta böylesine cuk oturacağını tecrübelerinden biliyorlardı. İşte bunun ilginç bir kanıtı:

Tercüman gazetesinin 20 Ağustos 1986 tarihli nüshasında Yavuz Donat'la Özal arasında geçen bir sohbetin bir bölümü şöyle:

*"Özal: Evet. O (*Demirel'i kastediyor) *Hamzaköy'den döndü. Bizim hanım ziyarete gitti. Ardından bayram geldi, ben telefon ettim.*
Y.D: Sonra?
Özal: İkaz ettiler.
Y.D: Niçin?
Özal: Görüşmemem için. Bürokrasiden ziyaret etmişler. Hoşnut kalınmamış."

Ve Özal Demirel'le ilişkisini kesiyor!

Özal Demirel'in darbe öncesinde en mutemet adamı. Ağabey-kardeş gibi yakın bir ilişki içinde oldukları söyleniyor. Ve kardeş, ağabeyini askerlerin ufak bir "ikazı" üzerine satıveriyor! Evren'e bundan âlâ başbakan mı olur?

Özal, ABD'nin mutemet adamı, burjuvazinin MESS gibi en kavi kalelerinden birisinin başına getirdiği kişi, askerlerin, kurtarsın diye ekonomiyi eline teslim ettikleri adam, geleceğin başbakan adayı... Ve insan diye aramızda dolaşıyor!.. Tiksindiniz değil mi?

ARA SEÇİMLERDE POLİTİK ORTAM HAREKETLENDİ

(Baştarafı 1. sayfada)

mokrasinin bulunmadığı, emekçilerin demokratik hak ve özgürlüklerinin ağır bir devlet terörü altında boğulduğu koşullarda yapılıyor. Böylesi koşullarda yapılacak seçimleri bir demokrasi göstergesi gibi sunmak ve bu seçimlerde "milli irade"nin özgürce belirebileceğini öne sürmek, tam bir siyasi sahtekarlıktır. Özal ve ardındaki cuntanın bu sahtekarlığı iç ve dış kamuoyunda mutlaka teşhir edilmeli ve "12 Eylül tipi demokrasi"nin içyüzü gözler önüne serilmelidir.

Seçimler, en başta işçi sınıfımızın siyasi güçlerine, halk güçlerine tümüyle kapalıdır. Terör, baskı ve zorbalık rejimi, tüm demokrasi güçlerine yönelik saldırılarını ara vermeksizin sürdürmektedir. Diktatörlük, demokrasi düşmanı yüzünü her gün yeni yeni örneklerle sergilemektedir. Türk-İş ve SHP örgütleri üzerinde bile estirilen amansız baskı, son haftalarda giderek sıklaşan gözdağı çabaları, seçimlerin hangi ortamda yapıldığını apaçık göstermektedir. Demokrasinin "d"sine dahi tahammülü olmayan diktatörlük, seçimleri "kazasız belasız" atlatabilmek ve ANAP'ın mümkün olduğunca az kan kaybına uğraması için her yola başvurmaktadır. Ancak bütün bunlara rağmen ara seçimler, antifaşist mücadele açısından değerlendirilmesi gereken önemli bir fırsat niteliğindedir ve bu fırsatın gereğince değerlendirilebilmesi, demokrasiden yana güçlerin birlikteliğine bağlıdır.

Seçimler, esas itibariyle SHP-ANAP çekişmesine sahne olacaktır. Demokrasi güçleriyle demokrasi düşmanları arasındaki kutuplaşma da öncelikle bu çekişmede yansıyacaktır. Bu yüzden SHP'nin kazanacağı oy oranı ile milletvekili sayısı ve bunun ANAP'la kıyaslanması, seçim değerlendirmelerinde ilk sırayı alacaktır. Elbette ki DSP'nin alacağı oylar da demokrasi güçlerinin hanesine yazılacaktır. Ancak yığınların demokrasi özlemleri, DSP'nin sınırlı oy desteği ile değil, asıl olarak SHP'nin kazanacağı oylarla ve ANAP karşısında kaydedeceği gelişmeyle, siyasi dengeleri Türkiye çapında etkileyebilecek bir sonuca ulaşabilecektir.

Ara seçimleri, ANAP ile ardındaki cuntaya güçlü bir tokat indirerek diktatörlüğün tecritini hızlandıracak ve demokrasi lehine kazanımlar elde edebilecek şekilde ve en önemlisi, yığınsal mücadelenin bir basamağı olarak değerlendirebilmek, halk güçlerinin, gerçek sol güçlerin çabalarına bağlıdır.

Yapılacak olan ara seçimler Türkiye'deki mevcut güçler dengesinde herhangi bir değişiklik meydana getirmese bile seçim nedeniyle politik ortamın hareketlenmesi ve rejime yönelik eleştirilerin artması açısından seçim ortamı ve sonrası demokrasi güçlerinin lehine bir faktör olarak değerlendirilmelidir. Bu konuda da kuşkusuz en büyük görev kuşkusuz ki sol'a ve solun önümüzdeki dönemde vereceği mücadeleye bağlıdır.

SANATÇININ DÜNYADAKİ YERİ

(Baştarafı 6. sayfada)

dünya görüşünce belirlenir. Ama aynı zamanda sanatçının çevresine bakış ve olayları değerlendirme biçimi de onun dünya görüşünü belirler. Sanatçılar, büyük çoğunlukla, eylemlerinin kökenini ilk başta belirttiği niteliğinden ötürü, insana ve insanın yeryüzünde gelişimine en yakışan, onu en iyi açıklığa kavuşturan dünya görüşünün insanlarıdır. O nedenle de dünyanın ve insanın bugünkü konumunda toplumsal olayları doğru çözümlemenin, her yerde kitlelerin çıkarlarından, barıştan ve insanın özgürlüğünden yana olmanın sorumluluğunu en başta duyan ve dile getirenler de onlardır.

CUNTA'NIN "SINIR OPERASYONU"

(Baştarafı 1. sayfada)

saldırıda 200 kişinin öldürüldüğünü böbürlenerek açıklarken, çeşitli haber ajansları ölü sayısının 300'e yaklaştığını bildirdi.

Bilindiği gibi, 12 Eylül cuntası Mayıs 1983'te de Saddam rejiminin onayıyla Irak Kürtlerine karşı benzeri bir tenkil harekâtı, soykırım seferi düzenlemişti. Son saldırıda da Saddam rejimi Ankara'daki diktatörlükle suç ortaklığına girmiştir. Saldırı uluslararası demokratik kamuoyunca nefretle kınanmış, Libya ve İran yönetimleri de Türkiye'yi resmen protesto etmişlerdir.

Ankara ve Bağdat yönetimleri arasında varılan bir anlaşma gereğince, Türk ordusu Irak sınırından 10 km. içerilere kadar uzanan bir alan içerisinde askeri harekâta girişebilmektedir. İki rejimin Kürt halkına karşı giriştikleri suç ortaklığını, geçmişteki diğer örnekleri gibi belgeleyen bu yüz karası anlaşma sayesinde, Türkiye'nin saldırıları uluslararası hukuk kuralları açısından güya "kılıfına uydurulmuş" olmaktadır. Ancak bu anlaşma saldırıların niteliğini kesinlikle değiştirmemektedir. Cuntanın giriştiği son tenkil harekâtı, tıpkı bundan önceki gibi, düpedüz korsanlıktır, her türlü uluslararası hukuk kuralı ve teamülün kabaca ihlalidir ve sözgelimi ABD'nin Libya'yı bombalamasından veya İsrail ve Güney Afrika'daki ırkçı yönetimlerin benzeri eşkiyalıklarından hiçbir farkı yoktur. Türkiye'nin giriştiği bu askeri saldırılar, bölge ve dünya barışı ile güvenliğini tehdit etmektedir ve özellikle ABD emperyalizminin Orta Doğu'ya yönelik karanlık hesaplarıyla uyum içerisinde, Türkiye'yi ikinci bir İsrail'e dönüştürmenin, bölge halklarının başına bela olan sürekli bir saldırı odağı haline getirmenin birer adımı niteliğindedir.

Evren-Özal yönetimi, Meclis'te son saldırılarıyla ilgili bilgi vermek zahmetine dahi katlanmayarak, bugünkü TBMM'nin gerçek niteliğini de bir kez daha gözler önüne sermiştir. Alelacele çıkartılan bir kanun gücünde kararname ile saldırı "kitabına uydurulmuş", Meclis devre dışı bırakılmıştır. Elbette aksi yapılsaydı da bu saldırının her açıdan gayrimeşru ve insanlık dışı niteliği değişmeyecekti. Ancak bu uygulamanın sadece bu saldırıyla da sınırlı olmadığı ve ileride çok daha tehlikeli girişimlere kapı araladığı gözden kaçırılmamalıdır. Böylelikle, Evren ve Özal, omuzu kalabalık generallerle birlikte ve Pentagon'la işbirliği halinde, herhangi bir bahane ile Türkiye'nin sınırları dışında askeri harekât düzenleme konusunda istedikleri şekilde karara varabileceklerdir. Bu tehlikeli gidişe dur demek, tüm ilerici, demokrat ve yurtsever güçlerin görevidir. Bugün Apocuların yaptıklarını bahane gösteren cunta, yarın başka bahaneler bulmakta hiç de zorluk çekmeyecektir.

Bu arada, ilerici demokrat aydınların önemli bir bölümünün, Türk ordusunun son eşkiyalığını destekleyip, şoven "milli birlik ve beraberlik" korosuna katılmaları, en azından ibret vericidir. Kürt halkına kan kusturan cuntanın uygulamalarına şöyle ya da böyle destek olmak, soykırımcı niteliği böylesine açık bir saldırıya dahi alkış tutmak, ne aydın onuruyla, ne de demokratlık ve ilericilikle bağdaşabilir.

Son saldırı, halklarımızın birlikte mücadelesinin önemini bir kez daha göstermiştir. Cunta ancak bu mücadele ile alaşağı edilebilir ve ırkçı, şoven, asimilasyoncu uygulamalara, estirilen devlet terörüne karşı mücadele, ancak bu şekilde başarıya ulaşabilir.

SIĞINMA YASASI DEĞİŞTİRİLDİ

(Baştarafı 3. sayfada)

başvurmaktan da geri durmuyorlar.

Yalanlardan birisi, sığınmacıların büyük ölçüde Demokratik Almanya Cumhuriyeti üzerinden F.Almanya'ya girdiği iddiasıdır. Rakamlar ise bunun tam aksini söylüyor. Bu yılın ilk altı ayında sığınma müracaatında bulunan 42286 kişinin 15.034'ü Batı Berlin üzerinden gelirken, 27.234'ü ise F.Almanya'ya sınır Batı Avrupa ülkelerinden girmişlerdir. (Die Zeit, 8.8.86). Sığınma müracaatında bulunanların üçte ikisinin uçak, tren ve başka yollarla Viyana, Brüksel, Amsterdam ve Frankfurt üzerinden F.Almanya'ya girdiklerinin biliniyor olmasına rağmen, Zimmermann ve Strauss'ların DAC'yi hedef alan propaganda ve iftiraları, açıkça şunu demeye getiriyor. İşsizliğin sebebi yabancı işçiler ve sığınmacılardır, bu belayı başımıza saran da sosyalist ülkeler, özellikle de DAC'dir...

Gerici Kohl hükümetinin asıl hedeflediği kesimin, faşist ve gerici yönetimlerin hüküm sürdüğü ülkelerden gelen ilerici ve demokratik insanlar olduğu, yasadaki değişikliklerin sosyalist ülkelerden gelen rejim kaçkınlarını içermemesinden de belli oluyor.

Özünde yabancı düşmanlığını kışkırtan bu politikalar Alman toplumu içerisinde belli yankılar bulsa da, Alman halkı gerici, ırkçı politikaların sonunu kestirebilecek tarihsel deneye sahiptir. 1987 seçimleri bunun böyle olduğunu gösterecek, yabancı düşmanlığını bir seçim "yatırımı" olarak gören gerici Kohl hükümeti hüsrana uğrayacaktır.

12 EYLÜL FAŞİST

(Baştarafı 1. sayfada)

lüğü rahatsız ediyor.

F.Almanya'da bir araya gelen Av. Dev-Genç, Birlik Yolu, Dibaf, Devrimci Kurtuluş, Fidef, Gerçek ADK, Göçmen, İşçi Gerçeği, Kkdk, Komkar ve Kurdkom, bölgelerde 7-12 Eylül tarihleri arasında gerçekleştirilecek eylemlerin ardından 13 Eylül günü Duisburg'da bir yürüyüş düzenlemeyi kararlaştırdılar. Devrimci İşçi, Kürdistanlı Devrimciler ve TSK-DK tarafından da desteklenen yürüyüşte Afrika Ulusal Kongresi, Latin Amerika Komitesi ve Irak ilerici örgütlerinin cephesi CUT'tan da birer temsilci konuşacak. Örgütler ayrıca ortak afiş ve bildiri de hazırladı. Merkezi olarak dağıtılan bildiride zorba rejime karşı çıkıp, onu teşhir etmenin insanlık görevi olduğu vurgulanarak şöyle denildi:"Tüm yurtsever, demokrat ve devrimcileri; zindanlarda çürütülmek istenen, idamla yargılanan politik tutuklulara sahip çıkmaya; işkence, baskı ve zulme, Kürdistan'daki katliamlara karşı çıkmaya halklarımızın insan hakları ve demokrasi mücadelesiyle dayanışmaya çağırıyoruz."

ŞİLİ'DE FAŞİZM

(Baştarafı 1. sayfada)

lemi olan genel grev sırasında 8 kişi öldürüldü, dokuzuncu kurban komada. Her protesto gününde, her grevde öldürülenler oluyor, ama eylemlere, faşist Pinochet diktatörlüğüne karşı mücadele saflarına katılanların sayısı azalmıyor, artıyor.

Faşist darbeden bu yana geçen sürede, toplumsal muhalefetin değişik kesimleri, ilk kez geçtiğimiz bahar aylarında diktatörlüğe karşı mücadelede güçlerini bir örgütlenme içinde birleştirdiler ve "Ulusal Halk Meclisi"ni oluşturdular. Şili İşçi Sendikaları başta olmak üzere sayıları 250'yi bulan emekçi, kadın, gençlik, meslek ve kitle örgütleri "Yenebiliriz ve Yenmeliyiz" şiarı ile biraraya geldiler.

1 Eylül Dünya Barış Günüdür

«Çocukluğumdan hatırladığım tek şey savaş»

1Eylül, insanlığın bu güne dek yaşadığı en kanlı savaş olan 2. Dünya Savaşı'nın başladığı gündür. Bu savaşın yolaçtığı insan kayıpları, uğranılan maddi yıkım bugün sayılarıyla, belgeleriyle önümüzdedir. Ancak sayılara, belgelere dökülemeyen manevi kayıpları hiçbir zaman bilemeyeceğiz. Ama bildiğimiz, bu "görünmeyen" kayıpların kendisini dünya halklarının yükselen barış mücadelesinde gösterdiğidir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında —1939-1945— 13 milyon çocuk öldü. Milyonlarcası ise çocukluklarını anlayamadan, insanlığın en derin acılarını bedenlerinde ve ruhlarında yaşamak zorunda kaldılar. Aşağıda faşizme karşı savaşta 20 milyon evladını kaybeden Sovyet halkının o sırada çocuk olan savaş kuşağından anılar aktarıyoruz. Bu anılar 1 Eylül Dünya Barış Günü'nde, barış için mücadelenin, hem de emperyalizmin bu kez insanlığı topyekün ortadan kaldırmaya yönelen nükleer savaş tehdidi karşısında taşıdığı hayati önemi bir kere daha vurguluyor.

"ÇOCUKLUĞUMDAN HATIRLADIĞIM YALNIZCA SAVAŞ"

(TAMARA FROLOVA, 3 yaşındaydı. Şimdi mühendis)

Askerlerimiz beni ölü annemin yanında bulmuşlar, ağlıyormuşum. Bu Minsk yakınlarında oluyordu. Beni bir trene koyup cephe gerisinde tanımadığım insanların yanına gönderdiler. Çerkasovların beni evlat edindiği Khvalynsk'e gittim. Anne ve babamı hatırlamıyorum. O sırada çok küçüktüm... Tüm hayatım boyunca beni savaşın doğurduğunu düşündüm, çünkü çocukluğumdan hatırladığım tek şey savaş.

"O HAYAL GÖZLERİMİN ÖNÜNDEN HİÇ GİTMEYECEK"

(LENA KRAVÇENKO, 6 yaşındaydı. Şimdi kitap satıcısı)

Bizi sıralar halinde sürdüklerini ve annemin benden uzaklaştırıldığını gördüm. Elini yakalamış, eteğine sıkıca yapışmıştım. Ağlıyordum. Bir Nazi dipçiğiyle bana vurarak ondan kopardı ve yere düştüğümde beni tekmeledi. Bir kadın beni yerden kaldırdı. Uyandığımda bir yük vagonundaydım ve büyüklerin konuşmalarından anladığım, bizi Almanya'ya götürmekte olduklarıydı. Herkese soruyordum, Almanların benim gibi küçük bir kızla ne işleri vardı, beni neden götürüyorlardı. Karanlık basınca kadınlar beni yanlarına çağırıp, vagondan aşağı attılar, kaçarsam kurtulabileceğimi söylediler. Bir çukura yuvarlandım ve orada kendimden geçtim. Hava soğuktu ama annemi düşünüyordum. Beni sıcak bir şeylere sarıyor, tatlı sözler söylüyordu. Bu hayal yaşadığım sürece gözlerimin önünden hiç gitmeyecek .

"KORKU HER YERDEYDİ"

(OLYA GLAZKO, 12 yaşındaydı. Şimdi ticaret görevlisi)

Almanlar her zaman peşimizdeydi. Koruluğa saklanırdık, peşimizden gelirlerdi. Çalılıkların içinde kaybolurduk, hemen arkamızdaydılar. Onların gözünde biz partizandık. Nasıl partizandık ki? Biz kadınlar ve çocuklardık yalnızca. Ve korku her yerdeydi, gece-gündüz ormanda, tarlada, bataklıkta. Bugün bile ilkbaharı sevmem. Çünkü baharda ağaçlar çıplaktır, herşey uzaktan görünür, sesler uzaktan duyulur. Ama sonbaharda hışırdayan yapraklar saklanmayı kolaylaştırırdı. Yılın o aylarında saklanmak daha kolaydı.

"NASIL ÖLDÜRÜLDÜKLERİNİ GÖRDÜM"

(YURA KARPOVİÇ, 8 yaşındaydı. Şimdi şoför)

Almanlar bir sıra savaş esirini köyümüzden geçirerek gidiyorlardı Geride kalanları vurup öldürdüklerini gördüm. Bu ilkbahardaydı.. Boyunlarına sarı nokta koydukları insanları boyunduruğa geçirdiler, diğerleri onları at gibi sürdü. Boyunlarına sarı nokta koyulanları vurduklarını gördüm..

Yanan bir kedi gördüm. Yakılmış bir evin kalıntıları içinde oturuyordu. Yalnızca kuyruğu beyaz kalmıştı, her tarafı yanmıştı. Onu yıkamak istedim, yıkayamadım. Derisi, kuru yaprak gibi hışırdıyordu.

"SAVAŞ BABASIZLIK DEMEKTİR"

(ZENYA BİLKEVİÇ, 5 yaşındaydı. Bugün işçi)

Annemle babam bizim uyuduğumuzu sanıyorlardı. Oysa ben kızkardeşimin yanına uzanmış, uyur gibi yapıyordum. Babamın, annemin yüzünü, ellerini nasıl uzun uzun öptüğünü gördüm. Sonra dışarı çıktılar, ben de pencereye koştum. Annem babamın boynuna sarılmıştı, onu bırakmak istemiyordu. Babam kendisini ondan kurtardı, koşmaya başladı. Annem onun ardından yetişti, tekrar geri çekmek istedi. Bağırarak bir şeyler söylüyordu ona. Ben de haykırdım: "Baba!"

Küçük kız ve erkek kardeşlerim de uyanmışlardı. Onlar da "baba" diye bağırmaya başladılar. Üçümüz birlikte merdivene koştuk. Gözümün önünde hep canlıdır, babam bizi gördü, elleriyle yüzünü kapatıp gitti. Koşuyordu denebilir. Bir kez daha dönüp bakmaya cesaret edemedi...

Başımızın üstünde güneş öyle parlaktı ki şimdi bile babamın o sabah cepheye gittiğine inanamıyorum. O sırada epey küçüktüm, ama yine de, onu son görüşüm olduğunu hissetmiştim.

Bana göre savaş babasızlık demektir.

"DAHA SAVAŞIN İLK AYINDA SAKAT KALDIM"

(VİKTOR KURPEVİÇ, 12 yaşında. Bugün köy öğretmeni)

O korkunç "savaş" sözünü duyduğumda, gökyüzü sanki tümden kararmaya başlamıştı. Herkes ağlıyordu, konuşulan tek şey savaştı. Daha önce "savaş" oynamayı seven biz çocuklar, onu sevmekten vazgeçtik. Hiç birimiz o oyunu oynamak istemiyordu artık.

Bir keresinde atlarımızı çayıra doğru sürüyorduk. Mermi nereden geldi bilmiyorum. Hiç acı duymadım, yalnızca düştüğümü hatırlıyorum. Ayağa kalkmaya çalıştım ama tekrar yığıldım. Bacağımın parçalandığını ve yalnızca bir deri parçasının ucunda sallanıp durduğunu daha farkedememiştim. Sırtüstü yattım ve yardım istedim. Ama etrafta yalnızca çocuklar ve atlar vardı, köy oldukça uzaktaydı.

Savaşın daha en başında, işte böyle sakat kaldım.

"ANNELER ÖLMEMELİYDİ"

(ANYA GRUBINA, 12 yaşındaydı. Şimdi sanatçı)

Ben Leningrad'da doğdum. Babam kuşatma sırasında öldü. Bizi annem kurtardı. Leningrad'da kısa bir sürede bütün babalarımız öldü. Annelerimiz bize bakıyordu. Onlar sağ kalmak zorundaydılar. Yoksa bize kim bakacaktı? Babalarımız onları bize baksınlar diye bırakmışlardı geride.

Bizi Urallara, Karpinsk'e gönderdiler. Bütün okulumuz oraya gönderildi. Hemen parka koştuk. Ama oynamaya değil. Parkı yedik, evet yedik...Özellikle çam ağaçlarını, kozalaklarını, yeni filizlerini yedik, çimenleri kemirdik. Oradaki ilk yılımızda doğadan hiçbir şey anlamadık. O sırada tek isteğimiz vardı, etraftaki her şeyi deneyip, yenilir olup olmadığını anlamak. Urallarda doğanın ne kadar güzel olduğunu ancak bir yıl sonra farkettim. Ve resim yapmaya başladım.

"İNSANLAR BİZE ACIDI VE BİZİ DOYURDU"

(LİDA POGOZELSKAYA, 7 yaşındaydı. Şimdi öğretim üyesi)

Savaşın ilk günü annem bizi erkenden uyandırdı ve "SAVAŞ" dedi. Çabucak herşeyi toparladık. Herşey o kadar çabuk oldu ki, ben yanıma ne alacağımı bile düşünemedim, ama kardeşim bebeğini yanına aldı. Annem erkek kardeşimizi kucakladı. Yola çıktığımızda üstümüze bombaların atıldığını hatırlıyorum.

Volga kıyısında bir köye getirildik. Annem bir kollektif çiftlikte çalışmaya gitti. Tanya Morozova teyzeyi hatırlıyorum. İki çocuğunu tahliye sırasında kaybetmişti, tek başınaydı. Bizi çok sevdi. Bize tümüyle yabancı biriydi, ama tıpkı annemiz gibi bizim için her fedakarlığa katlandı, yemedi yedirdi. Savaş bizi birbirimize bağladı. Erkek kardeşim büyüdüğünde şöyle diyecekti: "Babamız yoktu ama iki annemiz vardı,annemle Tanya teyzemiz. İnsanlar bize acıdılar ve verebilecekleri her şeyi verdiler..."

"ANNEM NEREDE?"

(TAMARA PARKİMOVİÇ, 11 yaşındaydı. Bugün sekreter)

1941 yazında bir pioner kampında tatildeydim. Bir gece kampımız bombalandı. Çadırlarımızdan fırladık, koşmaya ve "anne, anne" diye bağırmaya başladık. Öğretmen beni omuzlarımdan tutup sarsarak yatıştırmaya çalıştı. Ama ben bağırmaya devam ettim: "Annem nerede?"

Eteğim, beyaz bluzum ve kırmızı pioner eşarbım yatağımın başucundaydı. Hemen giyinip Minsk'e gittim. Yolda pek çok ana- baba çocuğunu karşıladı, ama benim annem görünürde yoktu. Birden Almanların kentte olduğunu duyduk, hep birlikte geri döndük. Birisi bana annemin öldüğünü söyledi. Bundan sonrasını hatırlamıyorum. Öksüzler yurduna nasıl geldiğimi bilmiyorum. Yalnızca orada benim gibi bir çoğumuzun olduğunu ve bir yatakta iki kişi uyuduğumuzu hatırlıyorum.

Bir gün kantinden çıkarken, annemin geldiğini söylediler. Her gece rüyamda görüyordum annemi. Ve şimdi, birdenbire, karşımdaydı işte. Rüya da görmüyordum. Gerçekten oydu! Gözlerime inanamıyordum. Annem ağlıyordu, bense haykırıyordum: "Annemi öldürdüler..."

"ANNEMİ BABAMI TEKRAR BULAMADIM"

(MARİNA KİRYANOVA, 4 yaşındaydı. Şimdi filmcilik işçisi)

Çocukluğun ne demek olduğuna herkesin vereceği cevap ayrıdır. Benim için çocukluk, anne, baba ve şeker demekti. Savaştan sonra ilk şekeri yediğimde 12 yaşındaydım. Annemle babamı ise tekrar bulamadım. Gerçek adımın ne olduğunu bile bilmiyorum.

"EVİMİZİ YAKMAYIN"

(NİNA RAÇİTSKAYA, 7 yaşındaydı. Şimdi işçi)

Savaştan hatırladıklarım parça parça. Bazıları çok canlı olarak belleğimde. Nazilerin motorsikletleriyle köyümüze girişlerini hatırlıyorum örneğin... Saklandık. Biri iki, diğeri dört yaşında iki erkek kardeşim vardı. Yatağın altına saklanıp, bütün gün orada kaldık.

Almanlar evimize yerleşti. Herşeyimizi aldılar, aç kaldık. Mutfağa girmemize izin vermiyorlardı. Her gün bezelye çorbası pişiriyorlar ve çorba güzel kokuyordu. Bir keresinde kardeşim kokuya dayanamayıp sürünerek mutfağa kadar gitti. Beş dakika kadar sonra çığlığını daha doğrusu korkunç feryadını duydum. Yiyecek bir şeyler istediği için Naziler başından aşağıya kaynar su dökmüşlerdi. Öyle açtı ki, annemden en sevdiği oyuncağı tüylü ördeği pişirmesini istiyor, "ördeği pişirip, hepimiz iyice doyalım" diyordu.

Almanlar geri çekilirken evimizi ateşe verdiler. Annem taş kesilmişti. Biz çocuklar "evimizi yakmayın, lütfen yakmayın" diye ağlıyorduk. Evden hiçbir şeyi kurtaramadık. Alabildiğim tek şey alfabe oldu. Onu tüm savaş boyunca yastığımın altında sakladım. Öğrenmeyi o kadar istiyordum ki.

(S. Aleksiyeviç, "Son Tanıklar"dan, STP, 8/1986)

araştırma çeviri **Dayanışma** inceleme yorum
DAYANIŞMA'NIN EKİDİR
EYLÜL 1986

Ecevit Neye Hizmet Ediyor?

> Ara seçimde Özal'ın partisine ve onun ardında faşizme indirilmesi gereken şamarı hiç önemsemediklerini –seçim kampanyasında Özal'ı değil de SHP'yi boy hedefi yaparak– ortaya koymuşlardır. Ecevitgillerin sırf sosyal demokrat tabanı kendilerine çekmek için sarıldıkları bu egoist tutumun olumsuz etkileri, kaçınılmaz olarak seçim sonuçlarına da yansıyacaktır. Çünkü seçim propagandalarından sadece sosyal demokrat taban değil tüm seçmenler etkilenmektedir. DSP'nin SHP'yi yerme politikası, bir anlamda Özal'ın alternatifsiz olduğu iddiasının doğal uzantısı olarak işlev görmekte ve Türkiye'de oranı azımsanmayacak yüzdelere varan "ortadaki" seçmenin seçişinde olumsuz rol oynamaktadır.

28 Eylül ara seçiminin genel bir kamuoyu yoklaması ya da bir referandum niteliği taşıyacağı Türkiye basınında sık sık ileri sürülüyor. Oysa T. Özal ve iktidarı konusunda kamuoyunun ne düşündüğünü tespit için böyle bir yoklamaya ne gerek var? Millet bu konuda hükmünü çoktan verdi. 1983 Kasımından bu yana hayatında değişen ya da hiç değişmeden olduğu gibi kalan ne varsa onlarla verdi. Böyle bir iktidarın seçmen çoğunluğunun tercihine rağmen iş başına geldiği ve yine öyle iş başında kaldığı hep bilinen bir gerçek. 6 Kasım, 12 Eylül iktidar gaspının bir devamıdır ve o gündenberi ülkeye getirdikleri ve ülkeden götürdükleriyle çoktan kamuoyunda mahkum edilmiştir. Kaldı ki, bu iktidarın her allahın günü sergilemekte olduğu manzaraya bakınız! Bu bile, tek başına, kamuoyunda mahkum edilmeye yetmez mi?

Fakat bu elbette demek değil ki önümüzdeki ara seçimin sonucu bugünden bellidir. Seçmenin bir iktidar, bir yönetici ekip ve bir yönetim anlayışı hakkındaki duygu ve görüşlerinin seçim sonuçlarına yansıması büyük ölçüde "teknik" bir olaydır. Sadece kazanılan ya da yitirilen oy oranı ile elde edilen milletvekili sayısı arasındaki ilişki açısından da değil. Seçmene pekala duygularının ve görüşlerinin tersi istikamette oy verdirtilebilir. Bunun burjuva demokrasisinde çok bilinen teknikleri olduğu gibi, örtülü ya da yarı örtülü faşizmde haydi haydi vardır. Dolayısıyla en kaba ölçülerle dahi demokratik olmadığı apaçık ortada olan Eylül ara seçiminde Anavatan Partisinin faraza başarı kazanması –mesela oy oranında fazla bir düşme olmamasını sağlayabilmesi– ne genel kamuoyunun, ne de seçim yapılacak bölgelerdeki seçmenlerin Anavatan Partisi iktidarını onayladıkları anlamına gelir. Bu bakımdan ara seçime bir "referandum" niteliği atfedip bunu sürekli vurgulamak hem yanıltıcıdır, hem de yanlış. Bu seçimin bir referandum gibi algılanmasını en çok isteyen de zaten T. Özal'ın kendisi. Bütün referandumlarda olduğu gibi burda da elindeki tüm gizli, açık imkanları kullanarak, baskıyla, tehditle, aldatmacayla gerçeğin üzerini örtmeye, suçlarını gizlemeye, günahlarını sevaplarmış gibi sunmaya, yani genel kamuoyunu olduğundan başkaymış gibi göstermeye çalışacak.

Bu durumda bu ara seçimde Özal iktidarı gibi bir belâdan bir an önce kurtulma gereğini duyan ve demokrasiden yana olan herkese düşen görev genel kamuoyunun bu iktidar hakkındaki hükmünün seçim sonuçlarına olabildiğince doğru ve sağlıklı yansıyabilmesini sağlamaktır. Hem oy oranı olarak, hem de Anavatan Partisinden koparılacak milletvekili sayısıyla. Bu başarıldığı takdirde Özal iktidarı bir kere daha ve açıkça, *kendi oyununda*, mahkum edilmiş olacaktır. Özal ve adamları sık sık "Bire karşı on bir!" deyip övünüyorlar. Sahiden de bu seçimde görülen manzara (teferruat partileri de bir yana bırakılaraktan) Anavatan iktidarının ülkede ne denli *azınlıkta* olduğunun göstergesidir. Seçimde SHP başta olmak üzere muhalefet partilerine, DYP'ye, RP'ye, DSP'ye, hatta HPD'ye verilecek oyların her biri Anavatan iktidarı hakkında kamuoyunun ne düşündüğünün tescil belgesi olacaktır. Ve sırtını askere dayayıp onunla açık işbirliği halinde 82 Anayasasının sağladığı imkanlarla keyfince iktidar süren T. Özal ve şürekâsının suratlarına inecek bu oy şamarı herşeyden önce bu iktidarın çoğunluğa karşı, tepeden inme ve gaspçı niteliğini büsbütün açıklığa kavuşturacak, gerçeğin üzerine bir de seçmen hükmünün damgasını basacaktır.

Ne ki bu kadarı yetmez.

Yetmez, çünkü SHP dışındaki partilerden HDP başta olmak üzere DYP ve RP'nin bu seçimin daha da önemli, hayati bir doğrultuda, demokrasi mücadelesi doğrultusunda değerlendirilmesinden yana olmadıkları bilinen bir gerçek. Onları ilgilendiren, sadece, yıllardır çevirdiği marifetlerden sonra hâlâ "En büyük benim!" diyen Özal'a haddinin bildirilmesidir. Oysa bu seçimin asıl önemi, seçime giden süreçte ve seçim sonuçlarında *demokrasi* sorununun hayati âciliyetinin öne çıkarılarak vurgulanmasıdır.

Bugün Türkiye'de herkes –ya da temennilerini gerçekle karıştırmama olgunluğuna ermiş herkes– Doğru Yol Partisinin Anavatan Partisi karşısında oylarını arttırmasının dişe dokunur demokratik bir anlamı olmayacağını biliyor. Böyle bir sonuçtan, daha çok, S. Demirel ve çevresi kendi kişisel dâvaları ve sağ, tutucu politikayı kendi platformları odağında toparlama yolunda olumlu puan toplayacaklar. DYP'nin Mecliste gurup kurduktan bu yana çizdiği eğri, MHP'lilerle sıkı fıkı ilişkileri (Ayvaz Gökdemir gibi ünlü bir faşisti aday göstерme gayretleri), başta Demirel'in kendisinin ve tüm sözcülerinin açık beyanları bu partinin hangi sınırlar içinde, hangi amaçlarla Özal'ın ve rejiminin muhalifi olduğunu gösteriyor.

Refah Partisi, eski MSP çevresi ise bütün sözde demokratik tercihlerine, faşizme, emperyalizme "cephe" almasına, vb. rağmen gerçekte nelere gönül rahatlığıyla katlanmaya ve kimlerle işbirliği yapmaya hazır olduğunu şimdiye dek çok göstermiştir. Bu partinin alacağı ya da arttıracağı oyların demokrasinin kazanç hânesine yazılabilmesi ancak teoride mümkündür! İş pratiğe kaldığında, faşizm altında pısıp oturmakta, el altından işlerini yürütüp politikada, devlet dairelerinde, iş aleminde köşe kapmakta bire birdirler. Geçmiş tecrübeyle de sabittir ki bu çevreyi yönlendirenler ve yerel temsilcilerinin her çeşit demokrasi ve halk düşmanı çevreyle, bu arada Anavatan iktidarıyla da el altından, tekkelerde, şıh odalarında her türlü bezirgân pazarlığına oturmaları, hatta Anavatan Partisi adaylarına bu defa da yine "ödünç" oy sağlamaları işten bile değildir.

Hürriyetçi Demokratik Parti'nin, M. Yazar ve hayranlarının toplayacakları oyların sayısı, bu partinin kurulması kadar hâlâ varlığını sürdürmeye çalışmasının da hangi akla –ya da akılsızlığa– hizmet ettiğini iyice açığa çıkarmakla kalacaktır. Cuntadan beratlı iktidar heveskârları ya da onmaz Demirel düşmanları topluluğuna tek tük yerel nüfuz mihraklarının zoruyla çıkacak oylardan demokrasiye hiç bir hayır gelmeyecektir.

Yukarda adı sayılmayan partilerden Milliyetçi Çalışma Partisi'nin alacağı oyların ise Anavatan Partisine *karşı* oylar olması, demokrasinin çanına büsbütün ot tıkama yoluna adanmış olmalarını değiştirmeyecektir.

Demokratik Sol Parti'ye gelince, bu partinin oylarının elbette ki demokrasiye verilmiş oylar olacağına şüphe yoktur. Fakat bu oyların aynı zamanda ne kadar Anavatan iktidarına, ne kadar da *SHP'ye karşı* oylar olacağı pek o kadar açık değil. Alelacele seçime katılmaları sağlanan sürüsüne bereket parti arasında T. Özal'ın hesaplarına en uygun düşen partinin DSP olması bundan ileri geliyor. DSP'nin SHP'ye karşı alacağı oyların önemi üzerinde birazdan durulacak. Ondan önce DSP üzerine birkaç söz söylemekte yarar var.

Karı-koca Ecevitler ilerici basında ve politik çevrelerde "bölücü"lükle bir hayli suçlanıyorlar. Oysa asıl irdelenmesi gereken bu partinin bu seçimde oynayacağı böyle bir rol değil, doğrudan doğruya varlığı ve niteliği. Çünkü elbette ki DSP'yi kuranlar onu ne zaman yapılacağı bilinmeyen herhangi bir ara seçimde SHP'nin oylarını bölmek amacıyla kurmamışlardır.

DSP bir iddia üzerine kurulan ve iddia üzerine kurulu giden bir parti. Ama temelde içi boş bir iddia bu. Çünkü DSP, olduğunu iddia ettiği, olmakla övündüğü herşeyin tam tersi bir parti. Ve şimdiden göründüğü kadarıyla da asıl bu niteliğiyle belli çevrelerde itibara ve itimada şayan görülüyor.

DSP demokrasiden yana olduğunu söylüyor, demokratik ajitasyonu kimi zaman lâfta ileri boyutlara götürüyor, fakat mesela bir Ergun Göze'ye taş çıkartan antikomünizmi ve milliyetçiliğiyle demokrasi düşmanlarının değirmenine sürekli su taşıyor. Cuntanın zoruyla meşruiyete konmuş MÇP'nin kapısına kucak dolusu çiçek taşırken, küçük burjuva devrimcilerin ve komünistlerin politik ve toplumsal meşruiyet dışına sürülüp orda tutulmalarından kendisine siyasi sermaye çıkarmak için elinden geleni geri komuyor. DSP devlet-halk ikiliğini ana ajitasyon temalarından biri olarak sık sık dile doluyor, fakat B. Ecevit Avrupa Konseyi Sosyalist Grubu'nun İstanbul'da düzenlediği özel toplantıya katılmaktan "devletin itibarına gölge düşürmemek" gerekçesiyle imtina ediyor, ya da sık sık cuntadan sağladığı özel izinle çıktığı dış gezilerinde devletin gönüllü avukatlığını üstleniyor. DSP'liler ikinin biri bütün diğer partilerin, bu arada SHP'nin de cuntadan icazetle kurulduklarını ileri sürüyor, kendilerinin "en güç koşullarda" partileşme hakkını kopara kopara aldıklarını iddia ediyorlar, fakat herkes biliyor ki karı-koca Ecevitler partilerini kurmak için cuntanın icazet sınırlarının *daha da* genişlemesini beklediler, onun dışında ne gibi bir "kavga" verdikleri meçhul ve meşkuk. Ecevit'in başından geçen iki kısa süreli hapis macerasından ikide bir milletin başına kakarcasına söz edip övünmesindeki isabet ise, Türkiye'de hapsin, işkencenin, alelumum baskının boyutları karşısında herkesi Nasrettin Hoca misali "Biraz da biz hapse girelim!" dedirtecek düzeyde! Karı-koca Ecevitler SODEP'in cunta yaratığı Halkçı Parti ile birleşmesini eleştirdiler, hâlâ da eleştirmekten vazgeçmiş değiller, fakat cuntanın asker belediye başkanı ve cunta yaratığı Halkçı Partinin milletvekilini kendi partilerine genel sekreter yaptılar. Yarın öbür gün kapalı kapılar ardında başlayıp kapalı kapılar ardında sonuçlanan yeni bir ihtilâfta kendilerine "ayak uyduramadı" diye ayağını kaydırabilirler, ama arada sağlanan icazet onlara kalır. Yine karı-koca Ecevitler "taban örgütlenmesi" diye birşey tutturmuşlar, habire halkın kendi girişiminden, parti ve ülke yönetimine doğrudan müdahalesinden söz edip duruyorlar, fakat fiiliyatta tam anlamıyla tepeden inme buyrukla partilerini örgütlüyorlar, yönetiyorlar. DSP kadar ideolojisinden uzun vadeli politikasına, günlük ajitasyonundan propagandasına kadar her birşeyini tek kişinin belirlediği, tek kişinin "doğal lider"lik iddiasına dayalı ve tek kişinin "karizma"sıyla sürdürülen, geliştirilmek istenen –bununla da üstelik övünen!– bir başka partinin daha Türkiye'de var olduğunu söyleyen beri gelsin!

Bütün bu özellikler DSP'yi çelişkilerle dolu, tezat kumkuması bir parti yapıyor, ve bütün bu çelişkiler tek bir kişinin, B. Ecevit'in illâ politika yapma, onu da illâ tek başına yapma iddiasında çözüme kavuşuyor. Tüm politik hayatı boyunca tek gerçek başarısı İsmet İnönü'nün ayağını kaydırmak olan, ondan sonra önüne çıkan her imkanı, her potansiyeli ve umudu yüzüne gözüne bulaştıran, askerlerin yetki gaspıyla üzerinden aldıkları milletvekili sıfatından sessiz sedasız soyunduktan sonra aynı yetki gaspıyla kapatılan partisinin başkanlığından fırsat bu fırsat deyip ayrılarak o kapatılmanın "meşruiyet"ine bir de kendi mührünü basan, halk diye tutturup da faşizme karşı, demokrasinin rafa kaldırılmasına, hukukun ayaklar altına alınmasına karşı halkla birlikte, halkın bağrında hiç bir işe girişmeden Çankaya sırtlarında üç gözlü evinin duvarları arasında, cuntanın gözünün dibinde ve nezareti altında hep "politika" yapmış olmakla övünen; yani, bir başka deyişle, faşizm milletin anasını ağlatırken politika yapma adına kendine *gelecek için politik kariyer* hazırlayan ve en sade sanatçılardan esirgenen izinlerle çıktığı yurt dışı gezilerinde Avrupa sosyal demokrasilerinin kapılarını aşındıra aşındıra kendi adına politik meşruiyet sağlamaya çalışırken aynı Avrupa sosyal demokrasilerinin benzer koşullarda yerine getirdikleri ya da en azından yerine getirmeye savaştıkları klasik görevlerden hulûsu kalple yan çizen bir "doğal lider" için sahiden de pek övünülecek bir iddia!

Bu durumda besbelli ortada ki DSP'nin varlık nedeni de, politikasının ve propagandalarının gerekçeleri de doğrudan doğruya sosyal demokrasinin tabanına ve toplumsal meşruiyetine hazırdan tesahüp yolunda SHP ile rekabettir. Böyle olunca da Ecevitlerin partisinin meselâ bu ara seçimde "bölücü" bir rol üstlenmesi bu partinin objektif konumunun bir sonucu ve hatta gereğidir. DSP'nin bu ara seçimdeki tavrının Özal'ın hesaplarına cuk oturması bundandır, yoksa Ecevitlerin subjektif niyetlerinden illâ da bölücü olmak istemelerinden değil. Eylül ara seçimlerindeki tavrıyla DSP ve öncüleri bugünkü momentte akıllıca kullanılması gereken bir fırsatın heder olması ihtimalinden hiç de rahatsızlık duymayarak iddiaları uğruna herşeyi göze alacaklarını göstermişlerdir. Ara seçimde Özal'ın partisine ve onun ardında faşizme indirilmesi gereken şamarı hiç önemsemediklerini –seçim kampanyasında Özal'ı değil de SHP'yi boy hedefi yaparak– ortaya koymuşlardır. Ecevitgillerin, sırf sosyal demokrat tabanı kendilerine çekmek için sarıldıkları bu egoist tutumun olumsuz etkileri, kaçınılmaz olarak seçim sonuçlarına da yansıyacaktır. Çünkü seçim propagandalarından sadece sosyal demokrat taban değil tüm seçmenler etkilenmektedir. DSP'nin SHP'yi yerme politikası, bir anlamda, Özal'ın alternatifsiz olduğu iddialarının doğal uzantısı olarak işlev görmekte ve Türkiye'de oranı azımsanmayacak yüzdelere varan "ortadaki" seçmenin seçişinde olumsuz rol oynamaktadır.

Kaldı ki sıradan seçmen seçim sonuçlarını, oy yüzdelerine bakarak değerlendirmenin yanı sıra –ve daha da çok– milletvekili sayısıyla ölçmeye meyyaldir. Gerçi yukarda değinildiği gibi DSP'ye giden oylar da demokrasiye verilmiş sayılırlar, ama, bu soyut planda böyledir. Somutta ise SHP'nin milletvekilliğini kaybetmesine yol açacak her DSP oyu, demokrasi adına heba edilmiş oy olacaktır.

Bütün yetersizliklerine ve ikirciklerine rağmen SHP bugünün koşullarında ve bu momentte demokrasi adına ve rejimin temel yönelimlerine, günlük uygulamalarına, demokrasi ve işçi düşmanlığına karşı somut taahütler altına girmiştir. Bunların ileride ne kadarının laftan ibaret kalacağı, ne kadarına SHP'nin fiilen sahip çıkacağı sadece SHP yöneticilerine ve tabanına değil, *tüm* demokrasi güçlerinin, bu arada sosyal demokrasinin solunda yer alan küçük burjuva demokrat kesimlerin ve en önemlisi de komünistlerin davranışına bağlı olacaktır. Mevcut koşullarda günün gereği bu taahütleriyle SHP'ye bu seçimde destek sağlamak, olabildiğince yığınsal seçmen desteğini bu taahütlerin ardına yığmaktır. Büyük seçmen çoğunluğunun, yığınların desteği, zaten objektif durumları gereği, partisel bağlılıklarından ve sempatilerinden bağımsız olarak, şimdiden bu taahütlerin ardındadır. Sorun, başta da belirtildiği gibi, bu desteği kuvveden fiile çıkarmayı başarmaktır. Başarının yolu –mevcut yaşama koşulları insanlarımızın o kadar burasına gelmiş durumda ve gelecek de o kadar karanlık ki– seçime giden süreçte onların şimdiye kadar bastırılmış öfkelerini, uyanmaya başlayan umutlarını, özgürlük özlemlerini ve kendi kaderlerine hükmetme alanına adım atma şevk ve iradelerini harekete geçirmekten, kendi taleplerine, tercihlerine ve eylemlerine, kısacası kendilerine güvenlerini canlandırmaktan geçer. SHP'nin demokrasi konusundaki taahütlerini, soyut aydın özlemlerinin gecikmiş bir ifadesi ya da yığınların mağduriyetini *sosyal demokrasinin çıkmaz yoluna sevketme manivelası olmaktan çıkarıp* politikleşmiş yığınsal acil talepler düzeyine yükseltecek sürecin bu momentteki adımı budur.

Unutmamak gerekiyor: bu seçimi bir "referandum"a çevirerek en başta kendi toplayacağı oylarla SHP'nin oylarını kıyaslayarak milletin bu tür taahütlere sözümona itibar etmediğini ispatlamak isteyen T. Özal kendisidir. Hatta seçimden sonra, diğer sağ partilerin aldıkları oyları da kendininkilere katıp "millet"in sağ ve tutucu (muhafazakâr) tercihlerini öne çıkararak sağın toparlanması adına kıyametleri koparacağı bugünden bellidir. Bunun içindir ki bu çok yönlü ve çok taraflı manevraya karşı SHP'nin bu ara seçimde alacağı oyların, hem demokrasi sorununu 88 seçimine kadar politik gündemin âcil maddelerinin başında tutmak, hem de bu seçimden sonra kızışacak olan sağda toparlanma gayretlerinin karşısına geniş kitle desteğine dayalı, bilimsel sosyalistlerden sıradan demokrata kadar herkesi kucaklayan, bir demokratik blok alternatifini –legal imkanlardan azami ölçüde yararlanarak– örme perspektifi açısından küçümsenmeyecek değeri olacaktır.

Bayar'ın politik misyonu

GEÇTİĞİMİZ günlerde "Türkiye'nin en yaşlı politikacısı" olarak ölen Celal Bayar hem siyasi felsefesiyle ve buna uygun kariyeriyle, hem de hayatının ve kişisel misyonunun uzun sürmesi nedeniyle, Türkiye burjuvazisinin yüzyılımızdaki politik serüveninin ve zihniyetinin en prototip temsilcisi olarak anılmaya hak kazanmıştır.

Bir çok ülkenin siyasi tarihinde belli bir dönem, hatta uzunca bir dönem pek önemli rol oynamış nice politikacı vardır ki, siyasetten çekildikten sonra unutulup gitmişlerdir ve ölümleri de basın için birinci sayfa değeri taşımayan bir haber olarak verilmiştir.

O tür örneklerin tersine Celal Bayar'a gösterilen rağbeti bir raslantı ya da abartma saymamak gerekir. Son yıllarda da gördüğümüz gibi pek çok politikacı onun elini öpmek, onayını ve desteğini almak için birbiriyle yarış ettiyse, gene aynı politikacılar onun ölümünden kendilerine pay çıkarmak için yarışı sürdürdüyse bunun bir nedeni olsa gerektir.

Bu neden ise, Bayar'ın halk tarafından sevilen, sayılan, önemsenen bir kişi olmasından ileri gelmemektedir. Bayar'ı bu denli önemseyen ve önemsetmeye çalışan halk değil, bizzat burjuvazimizin kendisidir. Çünkü Bayar ömrünün son günlerinde bile burjuvazimizin temel siyasi görüşlerini, —dolayısıyla bu görüşleri belirleyen hayati çıkarlarını— çok iyi temsil edebilmiş birisidir. Günümüzde bir çok politikacının Bayar'ı yanına almak —hiç değilse onun hayır duasını almak— için bu denli yarış etmiş olması, onun politik etkisinden ve nüfuzundan yararlanmak istemesi daha çok Bayar'ın burjuvazi için taşıdığı sembolik önemden ileri geliyordu. Bir başka deyişle, bir çok politikacı, işadamı, yazar-çizer Bayar'ı Kabeleri haline getirdilerse, onun fikirlerinden yararlanmak, ona akıl danışmak için değil, onda sembolleşen kavramlara bağlılıklarını yeniden ve yeniden kanıtlamak ihtiyacını duydukları için böyle yapıyorlardı. O kavramlar burjuvazi ve onun çeşitli sözcüleri açısından dün olduğu gibi bugün de çok önemli, çok hayati, çok vazgeçilmez olduğu için Bayar bu denli rağbette kaldı.

Bayar'ın uzun politik kariyeri ile, temsil ettiği sınıf çıkarlarının politik evrimi arasındaki uyum ve özdeşlik, ifadesini bir takım siyasal özelliklerde bulmaktadır.

BAYAR VE ANTİKOMÜNİZM

BAYAR'IN en belirgin vasfı şiddetli ve azgın bir anti-komünizm olmuştur; Türkiye burjuvazisinin fikriyatını ve hissiyatını en iyi yansıtan özelliği budur. İleri yaşı nedeniyle akli melekelerinin ve muhakeme yeteneğinin zayıfladığı, politik ve toplumsal yaşama değgin görüşlerinin bir kaç klişeye indirgendiği son yıllarında bile ağzından düşürmediği, olur olmaz tekrarlayıp durduğu şey "Komünizm tehlikesi" idi. Bayar'daki komünizm fobisi yüz yaşına doğru o denli had safhaya varmıştı ki, bir ara her ziyaretçisine "Bu kış komünizm gelecek" deyip durduğunu gazeteler bile yazmıştı.

Hakkını yememek için not edelim: Hayatı komünizme karşı mücadeleyle geçmiş olan bu politikacı bir ara bir "Komünist Fırkası" kurmuştu. Yanlış anlamayınız, Bayar, gençliğinde bir dönem komünist olmuş, sonra da safını burjuvazinin yanında seçmiş bir dönek değildi. Onun safı başından beri belliydi. Başkanı olduğu "Komünist Fırkası"na gelince, bu partiyi Mustafa Kemal'in emriyle kurmuştu. Zira Komintern II. Dünya Kongresi'nde, ulusal kurtuluş savaşlarına yardım etmek için, işçi sınıfının bağımsız örgütlenmesinin yani Komünist Partisi'nin serbest olması koşul olarak öngörülmüştü. Ankara hükümeti de "işte bizde de bir Komünist Partisi var" diyebilmek için kendi mutemed adamlarıyla böyle bir kukla parti peydahlamıştı. Ne var ki, Komintern Mustafa Kemal'in icadettiği sahte komünist partisini tanımayınca saray entrikalarından bir hayli esinlenmiş olan genç burjuvazimizin bu manevrası sökmedi. (Buna rağmen, Ankara hükümeti ve onun önderi, Komintern üyesi olarak kurulan gerçek Komünist Partisi'nin önderlerini katlederek burjuvazimizin ulusal kurtuluşçu olduğu yıllarda bile ne yaman antikomünist olduğunun en çarpıcı örneğini verecekti.)

İŞ BANKASI BAŞKANLIĞINDAN DEVLET BAŞKANLIĞINA

MİLLİ mücadele yıllarının Galip Hoca'sı, eski ittihatçı Celal Bey'in burjuva devrimciliği ulusal kurtuluş savaşıyla sona erdi. Yerli burjuvazi kendi bağımsız devletini kurmuş ve iç pazarına sahip çıkmıştı. Artık devrimcilik yılları geride kalmış, sıra burjuva diktatörlüğünü sağlamlaştırmaya, bu devlet eliyle burjuvaziyi güçlendirmeye gelmişti. Bu süreçte Celal Bayar'ın asıl misyonu da başlayacaktı. Celal Bey önce Gazi'nin emriyle İş Bankası'nı kurdu; İş Bankası, İzmir İktisat Kongresi'nin belirlediği ekonomik doğrultunun ürünüydü. Devlet kapitalizmi özel sektörü yaratmaya ve güçlendirmeye yönelmişti. Nitekim daha sonraki yıllarda gelişme bu doğrultuda oldu. Dünya kapitalizminin girdiği 1929-32 krizinin yol açtığı çeşitli duraksamalara rağmen özel sektör kendisini yeşertip büyüten devlet kapitalizmi ile içiçe ve kol kola karma ekonomi halinde yollarına devam etti. Celal Bayar ise Atatürk tarafından önce İktisat Vekilliği'ne, sonra da —İsmet Paşa'nın yerine— Başvekilliğe getirildi. (1937) Bu yükseliş özel sektörün yükselen grafiğinin politik ifadesiydi.

Ertesi yıl Atatürk ölünce, ordu, kendinden birinin Ebedi Şef'in yerine geçmesini istiyordu. Avrupa bir dünya savaşının eşiğindeydi, devletin başında tecrübeli ve güçlü bir askerin bulunması orduya güven verecekti. Böylece Cumhurbaşkanının seçileceği gün Mareşal Fevzi Çakmak işi garantiye almak için Meclis'i askeri birliklerle kuşattı ve İsmet İnönü Cumhurbaşkanlığına seçildi.

Patlak veren savaş yıllarında da karma ekonomi devam etti. Bir yandan devlet kapitalizmi uygulanırken, öte yandan sermaye birikimi sürüyor, özel teşebbüsçüler daha da palazlanıyordu. Savaş zenginleri türüyordu. Savaşın bitiminde ise Türkiye yeni bir siyasal döneme giriyordu. Bu dönemde Celal Bayar CHP'den ayrılıp Demokrat Parti'yi kuruyor ve 1946 seçimleriyle birlikte burjuva siyaseti çok partili bir evreye giriyordu. Ana muhalefet partisi başkanı Celal Bayar bol bol demokrasiden sözediyor ve DP, kitlelerin uzun yıllar süren tek parti yönetimine karşı tepkilerini sahte demokratlık türküleriyle yanına alarak 1950'de büyük bir seçim zaferiyle iktidara geliyordu. Bundan sonra on yıl süreyle cumhurbaşkanlığı yapan Celal Bayar 27 Mayıs'ı izleyen tutukluluk yıllarından sonra yeniden siyaset sahnesine çıkıyor, siyasal haklarını geri kazanıyor, fakat yaşının hayli ilerlemiş olması nedeniyle aktif siyasete giremediğinden "eli öpülecek adam olarak" günümüze kadar siyaset arenasında varolmaya devam ediyordu.

SİYASAL GERİCİLİK VE DEMOKRASİ DÜŞMANLIĞI

BAYAR'IN anti-komünizminin dozu, hiç şüphesiz onun gericiliğinin ikiz kardeşidir. Bu özellik doğal olarak demokrasi anlayışını da belirlemektedir. Ve Bayar'ın demokrasi anlayışıyla Türkiye burjuvazisinin demokrasi anlayışı arasında hiç bir fark yoktur. 60 yılı aşan cumhuriyet tarihi boyunca Halk Fırkası'ndan Demokrat Parti'ye, oradan Adalet Partisi'ne ve ürünlerine kadar burjuva siyasal gericiliğinin devamlılığı ve gelinen noktada Bayar'ın devlet nezdindeki, sağ partiler arasındaki itibarı bunun kanıtıdır.

Kurtuluş savaşı yıllarında oluşan kısmi demokrasi 1925'de Mustafa Kemal'in Takrir-i Sükun'u ile tamamen ortadan kaldırıldığında Celal Bey Halk Fırkası'nın muteber adamlarındandı. Yani 1946'dan sonra tek parti istibdadına karşı demokrasi havarisi kesilen Bayar bu istibdadın önde gelen suç ortaklarındandı. Bayar kuvvetler ayırımı, insan temel hak ve özgürlükleri, siyasal özgürlükler, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü, işçi hakları vb. gibi klasik burjuva demokrasilerinde varolan demokratik özelliklerden hiç birisini içermeyen 1924 Anayasasının baş savunucularından ve uygulayıcılarından oldu. Dahası da Takrir-i Sükun mezalimine, İstiklal Mahkemeleri'ne sahip çıktı. Aynı rejimle İktisat Vekilliği'ne ve Başvekilliğe yükselen Bayar burjuvazi tarafından kendisine bir parti kurma görevi verilinceye kadar CHP içindeki ya da devlet görevlerinde hiç bir zaman demokrasiyi savunmadı.

Nitekim Celal Bayar çiçeği burnunda Demokrat (!) Partisiyle iktidar koltuğuna kurulduktan sonra on yıl boyunca 1924 Anayasasıyla hükümet etti.

Kendisini iktidara getiren seçim kanununu geriye doğru değiştiren, bu konudaki kısmi demokratik özellikleri de ortadan kaldıran Bayar'dı. 1946'daki seçim hilelerine ve baskılara karşı çıkarken, aynı yöntemleri 1957'de deneyen gene Bayar'ın kendisiydi.

Ve nihayet Takrir-i Sükun'un 1960 versiyonu olan Tahkikat Komisyonu kanununu çıkartan da oydu. Kanunun Meclis'ten geçtiği günün ertesinde İstanbul ve Ankara'da rejime ve onun hükümetine karşı büyük öğrenci hareketleri patlak verdiğinde "Tenkil, Tenkil" diye haykırıyor ve üniversite profesörlerine, öğrencilere, münevverlere (aydınlara) şiddet saçıyordu.

Kendisi bir askeri darbe ile devrilen Bayar, 12 Mart'ın destekçisi, 12 Eylül'ün alkışçısı olacaktı.

46 RUHU

ÜLKEMİZDE siyaset arenasının sağ kanadındaki politikacılar Demokrat Parti muhalefetinin ortaya çıkmasını Türkiye'de demokrasinin başlangıcı olarak nitelerler ve 40 yıldır *46 ruhu* sözünü dillerinden eksik etmezler. Bu koroya 12 Eylül'den sonra kimi sabık devrimciler de katıldılarsa da, barutları bir atımlık olduğundan, 46 ruhunun şampiyonluğunu Demirel'lerden, Cindoruk'lardan, Yazar'lardan alamadılar. 1946'dan bu yana geçen yarım yüzyıla yakın zamanda hem dünyada hem de Türkiye'de çok şey değiştiği, Türkiye toplumunda önemli toplumsal olaylar meydana geldiği halde burjuva muhalefetinin 46 ruhu sahiplerinin gözünde hâlâ demokrasinin ölçütüdür. Bu demektir ki, burjuvazimizin demokrasi anlayışı 1946 yılının ötesine geçememiştir.

46 Ruhu'nun ise siyasal demokrasiyle uzaktan yakından ilgisi yoktur. 46 çıkışının tek parti diktatörlüğüne ve Milli Şef'e karşı yönelmiş olması, bu çıkışı yapanların demokratlığı için yeterli bir ölçüt sayılamaz. Çünkü, 46 ile amaçlanan demokrasi ABD'nin kimi az gelişmiş ülkeler için öngördüğü göstermelik demokrasiden başka bir şey olmamıştır. O yıllarda uluslararası politik literatürde bu demokrasiye "Filipin tipi demokrasi" ya da kısaca "Filipin demokrasisi" denilmekteydi. Birbirinden nitel herhangi bir farkı bulunmayan iki burjuva partisinin siyasal gericilik temelinde parlamentoculuk oynamasından ibaret olan böyle bir rejim burjuva demokrasisinin hiçbir temel kuralını benimsemeyen, genel oy, temsili kurumlar vb. gibi birtakım kavramları ise tümüyle içleri boşaltılmış, demokratik özlerinden soyutlanmış bir biçimde —bir yutturmaca olarak— kullanan bir politik sistemden başkası değildi. (Nitekim 12 Eylül şefleri de 1983'de "çok partili rejime geçiyoruz" dediklerinde böyle bir sistemi amaçlıyorlardı.)

DP'lilerin "46 Ruhu", 14 Mayıs 1950 seçimlerinde "Beyaz İhtilal"e dönüştü. Türkiye tarihinde ilk kez yönetim değişikliği oluyor ve bu değişiklik genel seçimlerle gerçekleşiyordu. Ne var ki, iktidara gelen partinin adından başka hiç bir şeyi demokrat değildi. Ona verilmiş oylar ise —tıpkı 6 Kasım 1983'de ANAP'a verilmiş oylar gibi— tepki oylarıydı.

Gerçekten de, 46 Ruhu'nun DP iktidarı ülkede hiç bir demokratik adım atmadı, demokratikleşme yönünde herhangi bir üstyapı düzenlemesine girişmedi. Yukarıda da değindiğimiz gibi tek Parti'ye 27 yıl süreyle iktidar olanağı tanıyan 1924 Anayasasının uygulayıcısı olmaya devam etti.

İlginçtir ki, 10 yıllık DP iktidarı döneminde şöyle-böyle bir demokrasi biçiminde de olsa demokrasiyi savunmak, —27 yıllık şeflik rejiminden sonra ana muhalefet partisi konumuna geçen— CHP'ye düştü. Burjuvazi tarafından ıskartaya çıkarılan CHP bir evrim geçirerek kurulmak istenen DP istibdadına karşı çıkarken, sağlamış olduğu aydın desteğinin, kent küçük burjuvazisinin bazı kesimlerinin etkileriyle yetersiz de olsa belli demokratik ilkeleri (örneğin yargı bağımsızlığını, hakim teminatını, genel oy hakkının daha da geriye götürülmemesini, hükümetin keyfiliğine ve pervasızlığına karşı icra organı üzerinde yasama organının denetiminin kurulmasını, giderek belli bir basın özgürlüğünü, devlet radyosunun özerkliğini, üniversite özerkliğini vb.) savunmaya başladı. (1961 Anayasası'nı hazırlayan Kurucu Meclis'te CHP etkinliğini düşünürsek, DP'ye karşı CHP'nin on yıl boyunca yaptığı muhalefeti şike bir muhalefet, demokrasiyi öngörmeyen bir iktidar yarışı olarak algılamamak gerektiği ortaya çıkar. CHP muhalefeti emekçiden yana değildi ama misyonu Filipin demokrasisi gibi tahtaravalli oynamak da değildi.)

46 Ruhunun Demokrat Partisi ise gazeteleri kapatmaya, kendisine sivri gelen muhalefet gazetecilerini tutuklamaya, yurdun her yanında CHP'li yerel yöneticilere ve yurttaşlara baskı uygulamaya, kendinden başkasına hayat hakkı tanımamaya girişti. Devlet radyosunu hükümetin daha sıkı denetimine aldı. Bayar'ın, Menderes'in, bakanların yurt gezilerinde ya da Meclis'te çektikleri nutukları saatlerce yayınladı, radyodan kendi propagandasını haber, yorum ya da siyasi sohbet konuşmalarından, bitmez, tükenmez "Vatan Cephesi'ne İltihak Listeleri"ne kadar yaygınlaştırdı. (İktidar, DP'ye bağlı "kitle örgütü" olarak Vatan Cephesi adlı bir örgütlenmeye giderek bir vurucu güç oluşturmak istemişti. Köylere kadar uzanan Vatan Cephesi teşkilatlarına katılanların adları saatlerce radyolardan okunurdu. Muzip yurtseverlerin bazen kedi, köpek adlarını da yazıp üye diye radyoda yayınlattıkları Vatan Cephesi, herkesin alay konusu haline gelecek bir soytarılığa dönüştü ve etkisiz kaldı.)

46 ruhunun "genel oy" savunucuları, 1950'yi izleyen 1954 seçimlerinde siyasi partilerin radyo konuşmaları yapmasını seçim kanunundan çıkarttılar. İnönü'nün seçim bölgesi Malatya ile Bölükbaşı'nın seçim bölgesi Kırşehir vilayetlerini ikiye bölerek (Adıyaman ve Nevşehir diye iki yeni vilayet kurarak) muhalefet iskemlesinin sayısını bu yolla üç-beş adet azaltmaktan bile medet umdular. Böylece muhalefete karşı ne denli tahammülsüz olduklarını ve daha önemlisi genel oy'dan ne anladıklarını pek güzel kanıtladılar. 1954 sonrasında kendilerinin 513 milletvekiline karşılık 27 milletvekillik CHP muhalefetiyle bile çileden çıktılar. Baskıları arttırdılar. 4 milletvekillik MP'nin başkanı Bölükbaşı'nın dokunulmazlığını kaldırıp, partisini kapattılar, kendisini tutukladılar. Bunlar da yetmeyince, 1958 seçimlerini 8 ay önceye alıp, DP'den ayrılarak yeni kurulmuş HP'nin CHP ile seçim ittifakını önlediler, seçim günü oy verme sürerken saat 13'den başlayarak seçim sonuçlarını yayınlamaya ve DP'nin "kahir ekseriyetini" ilan etmeye başladılar; tıpkı 1946'da kendilerine yapıldığı gibi sandıkları çaldılar, imha ettiler, her türlü baskı ve hileye başvurdular. Muhalefet partilerine çıkan oyları sayım sırasında iptal ettirmek için her çareyi kullandılar. Buna rağmen parlamentoya 200 civarında muhalif milletvekili girince büsbütün zıvanadan çıktılar. Uşak'da, İstanbul Topkapı'da ana muhalefet partisi başkanına karşı parayla tutulmuş lumpen güruhlarını, fanatik DP'lilerin amigoluğu eşliğinde saldırtıp, İnönü'nün canına kastetmek istediler, ya da onun seyahat özgürlüğünü bile kısıtlayıp, bindiği trene saldırı tertipleyip, Kayseri yolundan geri çevirmek istediler. Çanakkale'den dönen CHP genel sekreterini Galata rıhtımında —1. Şube müdürünün yönetimindeki— bir polis-lumpen karışımı güruha dövdürttüler. Bunlar da yetmeyince 1960 baharında Tahkikat Komisyonu Kanunu'nu Meclis'ten geçirtip, Bayar-Menderes çetesinin emir kullarına bir Tahkikat Komisyonu kurdurttular, DP'li milletvekillerinden oluşan bu komisyonu her türlü yargılama, tutuklama, idam cezası dahil her türlü cezayı verebilme, partileri kapatma vb. yetkisiyle donattılar.

Dikkat edilecek olursa, burada anımsattığımız bu olayların tümü ana muhalefet partisine, yani burjuva muhalefete yönelik baskı ve terör uygulamalarıydı. Burjuva muhalefete bile böylesine şiddetle saldıran bir iktidarın işçileri, geniş emekçi yığınları nasıl ezdiğini, onlara en küçük bir hak tanımadığını uzun uzun anlatmaya gerek yok.

İşte, ısıtılıp ısıtılıp karşımıza getirilen 46 Ruhu'nun demokrasi anlayışı budur. Ve şimdi bu anlayış dün olduğu gibi bugün de burjuvazimizin önde gelen kesimlerinin anlayışıyla tümüyle çakışmaktadır.

AMERİKAN İŞBİRLİKÇİLİĞİ

BAYAR-Menderes yönetiminin yukarıda değindiğimiz siyasi gericiliğinin bütünleyici ögesi kendisini uluslararası politika arenasında göstermiştir. Bu yönetim Soğuk Savaş'a, onun anti-komünist ve anti-Sovyetik politikasına, dolayısıyla, Amerikan emperyalizminin ekonomik, politik ve askeri yayılmasına tümüyle uygun bir dış politika gütmüştür. T. C. 'nin İsmet Paşa zamanında Marshall Planı ve Truman Doktrini ile başlayan ABD uyduluğuna yönelme politikası, 1950 sonrasında DP iktidarında tümüyle Amerikan uydusu olma noktasına kadar getirilmiştir.

NATO'ya girmeyi savunan İsmet Paşa'nın bile karşı çıktığı Kore'ye asker gönderme politikasıyla başlayan bu uyduluk, NATO'ya en fazla asker veren ülke olarak Pakt'a girmekle sürmüş, Türkiye-ABD arasındaki ikili askeri anlaşmalarla Türkiye'yi ABD'nin ileri karakolu durumuna getirmiş ve ülkemiz Amerikan üsleriyle donatılmıştır. Madenler, petrol ve yeraltı servetleri emperyalizme peşkeş çekilmiştir. Amerikancılık ve Amerikan propagandası resmi ideolojinin bir parçası haline dönüştürülmüştür. Ülkede Amerikan hayranlığı için her türlü teşvik ve propaganda yürütülmüş, bu arada Rus salatasının adı bile Amerikan salatası'na çevrilmiştir.

Bayar-Menderes yönetimi aracılığıyla sürdürülen azılı anti-Sovyetizm ve anti-komünizm, aynı zamanda bölge halklarına karşı, Orta Doğu'da, tüm dünyada sömürüye ve bağımlı ulusların kurtuluş mücadelesine karşı düşmanlıkla bütünleştirilmiştir. DP şefleri Irak'taki işbirlikçi Nuri Sait ve Kral Faysal rejiminin, işbirlikçi, monarko-faşist Şah Rıza Pehlevi'nin, işbirlikçi, gerici Mirza diktatörlüğünün (Pakistan) en yakın dostlarından olmuşlardır. ABD'nin talimatıyla Türkiye-Irak-İran ve Pakistan arasında Bağdat Paktı kurulmuştur. 1958'de Irak'da komünistlerin de içinde yer aldığı cephenin önderliğiyle ulusal demokratik devrim gerçekleştiğinde DP yönetimi komünist dostu Abdülkerim Kasım'ın liderliğindeki hükümeti devirmek için Irak'a asker bile göndermeye niyetlenmiştir. Irak'ın Pakt'tan çekilmesinden sonra, adı CENTO'ya dönüşen askeri ittifak, zamanla bölgedeki ulusal uyanış nedeniyle tecrit olmuş önemsizleşmiş, 1978'de Rıza Pehlevi'nin devrilmesine kadar sürecek bir oksijen çadırı devresine girmiştir.

Gene aynı DP iktidarı Ürdün'ün işbirlikçi Hüseyin rejiminin yakın dostu olmuş, Ürdün ordusunun eğitimine kapılarını açmıştır. Mısır'ın İngiliz uşağı kralı Faruk devrildikten sonra anti-emperyalist Nasır rejimine düşmanlık gütmüştür. Cezayir'in kurtuluş savaşına karşı sömürgeci Fransız rejimini desteklemiştir. Afrika'daki ulusal kurtuluş mücadelelerine karşı BM'de daima emperyalistlerin yanında oy kullanmış, mazlum ulusların nefretini toplamıştır. Bandung Konferansı ile kurulan Bağlantısızlar Bloku'na DP iktidarının bakışı ABD'ninkinin aynı olmuştur. Dahası da, 1958'de Lübnan'da ilerici ve ulusal güçler iktidara gelmek üzereyken ABD'nin yaptığı askeri müdahalede kullanılan, indirme birliklerini taşıyan uçaklar İncirlik'teki Amerikan üslerinden havalanmıştır.

(Devamı ek VII'de)

Bireyin gerçek özgürlüğü sosyalizmdir

ÖNCEKİ yazımızda insan/bireyin felsefi idealizm tarafından nasıl ele alındığını, bu ele alış tarzının tarihsel uzantısının kapitalist toplumdaki burjuva ideolojisine nasıl yerleştiğini, bu ideolojinin, aynı zamanda özgürleşmenin ve insanlaşmanın tarihi olmak gereken gelişmesine kapitalizmle birlikte nokta koyarken hangi argümanları kullandığını ve bireyi nasıl da rastlantılar kaosuna terkedip geleceksiz bıraktığını, çok kısa bir özet kapsamına sığdırmaya çalışmış, sonunda da sormuştuk: Madem ki kapitalizmden öteye yol yok, o halde Paris Komünü'nden bu yana insanlar bir ütopya için mi savaşıyorlar? Petersburglu işçiler, dünyanın altını üstüne getirmekle oyun mu oynamış oldular? Rus, Özbek, Bulgar, Çek, Macar vb. gibi milyarı aşkın birey başka bir dünya kurdular; uğruna o kadar çok insan öldü ve o kadar çok çile çekildi ki, kurdukları bu yeni hayatı bu insanların ellerinden çekip geri almak, değil "pi" sayısını bile değiştirmeye gücü yetmeyen tanrının, insan beyninde kendi kendini kavrama mucizesini yaratan "maddenin" dahi gücünü aşar. Bu kesin buyruk, görülmüş bir rüyanın yanlış tefsiri olabilir mi?

Ya biz, "ötekiler", böyle bir yeni hayatın nesnel sonuçlarını algılamaktan henüz uzak, ama onun teorik cazibesine ve "reel" örneklerinin cazibesine kapılarak, Fransa'da, Lübnan'da, Paraguay'da... ve mesela Türkiye'de, sosyalizm için mücadeleyi tükenmez bir sabırla sürdürenler olarak, tarihin, sonunda elimizde kalacak çürük bir halkasından mı tutmaktayız; yoksa gerçekten gelecekteki özgürlüğümüz uğruna savaşmayı seçtiğimiz için daha bu günden özgür olmayı başaran bireyler miyiz?

Ne gariptir ki, kolayca sorduğumuz bu soruların cevabını verebilmek için kapitalizmle komünizm arasına yerleşen ve her bakımdan tarihsel bir geçiş çağı karakteri gösteren, ancak böyle olduğu içindir ki; bireyin "geçici varlığı" kapsamında olgunlaşmış sonuçlarıyla değil, bireyin "kalıcı varlığı" kapsamında hazırlamakta olduğu geleceğin şimdiden uç vermiş göstergeleriyle kavranabilecek olan somut sosyalizm örneklerine bakmaktan başka çaremiz yoktur. Gariplik şuradadır ki; birey, beş bin yıl sonra ortaya çıkacak olsa dahi, eyleminin sonuçlarına, Spartaküs'ten bu yana bağlıdır; bu eylemin, bireyin biyolojik varlığıyla sınırlı bir yanı bulunsa bile, onun insan olarak evrendeki sonsuz varlığıyla ilintili yönüdür asıl olan. Her insan, eyleminin kendi biyolojik varlığının ötesine sarkan sonuçlarını tartışma eğiliminde olsa bile, bu eylemini tarihsel gelişmenin bilimsel kesinlikle ortaya konmuş yasalarına tabi kılabilmişse eğer, daha yaşarken bunun sonuçlarından emin olabileceği gibi, bireysel en ileri yetkinliğine, amaçlarının henüz gerçekleşip toplumsallaşmadığı durumda da ulaşabilir. Bireyin kendisi ile hesaplaşması yönünden bu nokta dikkatle, ama felsefi bir olgunlukla analiz edilebilir. Peki nasıl? Bireysel karakteri oluşturduğunu kesinlikle bildiğimiz biyolojik ve toplumsal önkoşulların dışında, insanda başka bir boyutun daha bulunduğunu kavrayarak. Bireyin kendi özgün subjektif bir yapısı vardır ve bu faktör dolayısıyla, toplumsal koşullardan soyutlayarak düşünemediğimiz bireyin her tür faaliyetini ve her zaman, toplumsal koşullar kapsamında ele almamız da mümkün olmaz. Tıpatıp ya da benzer koşulların farklı bireyler tarafından farklı algılanması ve biri öbüründen çok farklı tepkilere konu olması bundandır. "Köleliğe karşı savaşan köle, artık köle değildir, devrimcidir." (Lenin Toplu Eserler, c.13, s.53.) sözü, bireydeki, biyolojik ve toplumsal önkoşulları aşabilen özgün subjektif boyuta dikkat çekmektedir. Türkiye'nin bugünkü koşullarında pek çok "bireye" denk düştüğü için sık sık tekrarladığımız; "siyasette kişinin kendi kendisine koyduğu yasaktan başka yasak olamaz" sözümüz de bu noktanın bilincine parmak basmak içindir.

Yeniden bu noktaya dönmek üzere, şimdi geniş bir parantez açarak, özgür bireylerin ilişkisi demek olan ileri komünist topluma yükselişin zorunlu tarihsel evresini yaşamakta olan reel sosyalist toplumlarda bireyin gösterdiği gelişmeye bakabiliriz.

BİREYİN ZENGİNLEŞMESİ NEDİR?

BİREYİN çıkarıyla toplumsal çıkarın *çelişkisini* ortadan kaldırmanın bilinebilen tek yolu, *kamusal mülkiyeti* egemen kılarak mülkiyeti fiilen yaygınlaştırmak, kamu mülkiyet bilincini toplumsal boyutlarda kökleştirip, bireysel mülkiyet bilincini bir ileri tarihsel basamağa yükseltmektir. Bilinebilen tek yol budur; çünkü, bireysel çıkarla toplumsal çıkar arasındaki çelişkiyle birlikte bireyin bağımlılık süreçlerini de yarattığı bilinen tek şey özel mülkiyet olgusudur. Bu aynı zamanda insan topluluğunun, *insan doğasına* uygun ilk mülkiyet tavrının yokolmasının da başlangıcıdır.

Birey-toplum çelişkisinin özel mülkiyet temelini yok edebilmenin ön koşulları, binlerce yıllık bir sınıflı toplumlar tarihinin geçmesinden sonra, kapitalizmle birlikte doğar. Bir yandan kapitalizmin kendi gelişmesinin doğal sonuçlarından biri olarak "sosyal mülkiyet" biçimi ortaya çıkarak, mülkiyetin bundan sonraki *genel biçimini* ortaya koyar; bir yandan da, mülkiyetin bu şeklini (sosyal mülkiyet şeklini) kabule hazır (benimseyebilir) bir sınıf (işçi sınıfı) tarih sahnesine çıkarak, mülkiyetin bu tarihsel dönüşümüne tekabül eden siyasal ve sosyal devrimlerin öncülüğünü üstlenir.

Açıktır ki bu "dönüşümler sürecine" damgasını vuran her şey sınıfsal bir nitelik taşır; dolayısıyla sosyalist toplumdaki bireyin durumu kendi özgün boyutlarıyla beraber ayrıca tanımlanmalıdır. Gerçekten de bireye bir yeryüzü cenneti vaad edilmiştir; bu henüz gerçekleşmemiş olsa bile belirmiş olmalıdır; kapitalist toplumun maddi bakımdan esir, *özgür* bireylerinin yerini hangi bireyin alacağı, Marksizmin genel tarifini doğrulayacak biçimde somutlanabilmektedir.

Sosyalist toplumun çıkarlarıyla uyumlu bir kişiliğin şekillendirilmesi, aynı zamanda, hem sosyalist toplumu yaratma görevlerini yerine getirmenin bir vasıtasıdır; hem de bu sürecin amacıdır. Ayrıca bu *yetkin kişilik*, tarihin özellikle bu safhasında, bir kez kazanılan ve kazanıldıktan sonra sürgit öyle kalan bir özellik değildir; tersine, sürekli hareketi, tüm insanlığın kültürünü edinip benimsemeyi, yaratıcı insan faaliyetinin sürekliliğini, yeni ve bilinmeyeni araştırmayı kapsar. Burada söz konusu olan, bireyin kimliğini yitirmesi, ya da bilinç ve tavır olarak kollektif olanla tamamen kaynaşması değildir. Sözkonusu olan, bireyin zenginleşmesi ve çeşitlilik kazanmasıdır. Çünkü sosyalist toplumun kollektif zenginlik ölçüsü nesneler yahut üretilmiş maddi değerler olmayıp, bizatihi bireylerin ulaşmış bulunduğu yetkinliktir. İnsandan başka bir toplumsal zenginlik ölçüsü kullananlara sorulan şu sorunun tam yeridir: "Şimdi , (sınırlı burjuva biçimi eskiyip bir yana atıldığında) zenginlik, bireylerin evrensel değişim sürecinde üretilen ihtiyaçları, yetenekleri, tüketimi, üretici güçleri vb.'nin evrenselliğinden başka nedir? İnsanın doğa güçleri, doğa denilen şeyin ve kendi doğasının güçleri üzerinde tam egemenliğinin gelişmesinden başka nedir? Yaratıcı potansiyelinin, ölçüsüz fakat önceki tarihsel gelişmeye sahip olarak, gelişmenin bütünlüğünü kendi içinde amaç edinerek mutlak gelişmesinden, yani, tüm insan güçlerinin verili herhangi bir standarda bakılmaksızın gelişmesinden başka nedir? Kendisini belirli bir sınırlılık içinde değil de kendi bütünlüğünü üretmesinden başka nedir? Zaten varolan birşeyi oluşturmak değil de oluşumun sürekli ve mutlak hareketi içinde olmaktan başka nedir?" (Marx, *Grundrisse* s. 387).

BİREY-TOPLUM KAYNAŞMASININ SINIRI

BU, insanın sosyalist mülkiyet ilişkileri temeli üstünde çok yönlü kişilik kazanması süreci, "yetkin bile olsa, prototip bir *toplumsal insan* yarattığı" töhmetinden kesinlikle muaftır. Hangi somut durumda olursa olsun bireyin toplumla kaynaşması sınırlanmış olarak kalır. Bireyle toplum arasında bir farklılık, daima kendini korur. Birey insan soyunun bir birimi olmayı, en zayıf halinde bile sürdürür. Bireysel farklılıklar, her şeyden önce biyolojik olarak koşulludurlar. Yeryüzünün tüm insanları içinde iki insan yoktur ki aynı geno-tip'te olsun. Bu biyolojik önkoşullar birey için sadece özgün olanaklar sunar. Bu olanaklar tarihi olarak belirlenmiş toplumsal koşullarda, insanın yaşayıp işlev kazandığı koşulların etkisi altında somut birey olarak biçim kazanırlar.

Bireye biçimini kazandıran bu koşulları; a- genel (bir bütün olarak verili toplum, toplumsal yapı, tarihi dönem), b- özel (ulusal, sınıfsal ve mesleki karakter), c- bireysel (aile, iş birimi, dar çevre) olmak üzere gruplandırmak, bunların her birinin birey üzerinde, eğer tarihsel bir amaca dönük olarak yoğunluk kazanmış bir yönlendirmeye bağlanmamışsa, farklı, çelişkili, uyumlu vb. gibi karmaşık ve "çeşitlemeyi" artıran etkiler yaratacağını, kapitalist toplumda da durumun böyle olduğunu ifade etmek mümkündür. Ama şu soru, buna bağlı olarak haklılık kazanır mı: Eğer toplumsal koşulların iç farklılıkları, insan bireylerinin çeşitliliğinin bir kaynağıysa, o takdirde toplumsal olarak homojen bir yapıda, sınıfsız toplumda bu kaynak fakirleşmeyecek midir?

Böyle olmamaktadır. Toplumda heterojenliğin ortadan kalkması (ya da en aza inmesi) toplumun iç farklılığını ortadan kaldırmadı. Özgür bireylerin birliği olan komünist toplumsallıkta da iç farklılıkların süreceği, sosyalizmin bugünkü uygulaması tarafından da kanıtlanmıştır. Kişiliklerin şekillendiği ortam ise, tabii ki bütünüyle maddi ve sosyal eşitlik temelinden kaynaklanacaktır. Bu aynı zamanda her yaş kuşağının değişik iç sosyal koşullarda şekilleneceği anlamına da gelir. Bir kuşağın bir önceki kuşakla çelişmesi anlamında değil, gelişmenin ileri evrelerine uygun düşen kuşakların oluşması, süreci sahiplenmeleri ve ona işlerlik sağlamaları anlamında...

Bireysel çıkarla toplumsal çıkarın uyuştuğu sosyalist toplumsallık durumu, özel mülkiyeti kamusal mülkiyete dönüştürmüş olmanın sihirli bir sonucu olarak anlaşıldığında ikna edici olmaz. Sosyal mülkiyetin kabullenilmesi başka, sahiplenilmesi başka bir bilinç düzeyini gerektirir. Öte yandan sosyalist demokrasi, burjuva demokrasisinden devralınmış bazı biçim ve kavramları büyük ölçüde koruyarak gelişir; bu biçim ve kavramların yeni bir sınıfsal öze kavuşması, öze damgasını vuran sınıfın büyük çoğunluğunu hızla kucaklasa bile, toplumun bütün katmanlarına, "yönetmeyle" yayılan bir tavır olarak değil, bilinçten ve gönüllülükten kaynaklanan bir tavır olarak malolması, toplumsallığın bu yeni tavır etrafında oluşması gerekir. Başka bir ifadeyle, zaten "zincirlerinden başka kaybedecek birşeyi bulunmayan" işçi sınıfı (hatta onun sadece sınıf bilinçli kesimi) sosyalist mülkiyete geçişle birlikte kendi dünyasını kazanmış, o sınıfın üyesi olan bireyler kendi benliklerine kavuşmuş olurlar. Doğaldır ki bu, yine de "bir sınıfın" çıkarlarının toplumsal çıkar haline yükselmesidir ve birey-toplum çelişkisinin çözümü anlamına gelmemektedir. Toplumun bütün bireyleri için genel çıkarla özel çıkarın özdeşleşmesi durumu, bu sorunu önce ideolojik düzeyde, sonra da hayata karşı pratik tutum düzeyinde çözümlemiş bir sınıfın, en azından böyle bir sınıfın en fedakar kesimlerinin öncülüğünü zorunlu kılar.

SOSYALİZMDE BİREYSEL ZENGİNLİK

REEL sosyalizmde demokrasi, birey-toplum çelişkisini yoketmeye, bunun maddi altyapısını kurmaya ve insanını yaratmaya dönük olarak yapılanır. Bunun yükünü başlangıçta, bu en yüce insanlık ideali için yaşamlarını dahi ortaya koymakta tereddüt göstermeyen komünistler taşımıştır. Bu komünist insanların tarihsel rolü öylesine tayin edicidir ki; ve onların siyasal eyleminde öylesine ahlaki bir yoğunluk dile gelmektedir ki, kimi tarihi koşullarda bir kaç on bin insanın şahsında bir ulusun, bazan da bütün insanlığın kişilik kazanması mümkün olmuştur. Toplumun olgunlaşmış bütünlüğünü temsilen kendini eskimiş düzene ve ahlaka karşı öne sürenlerin, soylu bir "adanmışlık" gibi gözüken durumları, bu insani ölçünün gerisinde kalanlara jakobenlik, enayilik, kahramanlık, hayalcilik, inatçılık, dindarlık vb. gibi görünebilir; gerçekte bu bireyin "sonuna kadar özgürlüğü"nden, bireysel çıkarın, toplum çıkarının da üstünde, insanlığın çıkarıyla bütünleşmesinden başka anlama gelmez.

Bireyin sözünü ettiğimiz "özgürlük durumunu", ister istemez bireysel ve toplumsal *çıkar ilişkisi* olarak tarif ettik. Başka bir sözcük, daha anlamlı olabilirdi. Sosyalizm, bireysel çıkarı, aynı zamanda toplumsal çıkar olarak üretmenin ortamı demektir. Elbette *kişinin* emek ürünü ile onun kendi ihtiyaçları arasında dolaysız bir ilişki, bu sanat ürünü değilse eğer, hiçbir zaman kurulamaz. Kişinin sosyalist öz taşıyan demokratik özgürlüğü *doğal* tür bir özgürlük de değildir. Sömürüye son verilmiş olması birey ile onun emek ürünü arasında, önceki sınıflı toplumlarda olmayan imajiner bir ilişki yaratır. Bireysel olarak harcanan emeğin, kimi "anlaşılmaz süreçlerden" geçtikten sonra, aynı bireyin karşısına başka bir *bireysel servet* olarak dikilmesi durumu yoksa, bireyin kendi emeğine yabancılığını gidermenin maddi şartlarına varılmış olur. Bireyin maddi zenginliği hiç değişmeden kalsa bile kapitalizm ile sosyalizm arasındaki bu derin fark, bireysel özgürleşme yönünde atılmış muazzam bir adım deketir. Sosyal mülkiyetin, bu mülkiyete denk düşen *insan tipiyle* bütünleşerek genelleştiği aşamada, birey, kendi emeğinin sonuçlarını, her yerde ve *kendi tüketiminde* açık olarak bulabilir.

Burjuva bireyciliğinin temel argümanlarından olan bireysel maddi zenginlik veya tüketim standartları ölçü olarak kullanıldığında, sosyalist toplumdaki bireyle kapitalist toplumun bireyi arasında *niteliksel fark* gözükmez, hatta gelişkin kapitalist toplum standartlarında, kapitalist toplum bireyi lehine kanıtlar bulunabilir. Sosyalizm, aynı zamanda kapitalizme karşı bir maddi zenginlik yarışı da olduğu için bu nokta küçümsenmeye gelmez. Şu var ki, bilimsel ve teknolojik gelişmede, kapitalizmin daha ileride olduğu varsayımı bile bireyin özgürlüğü ve mutluluğu açısından vardığımız genel sonuçları değiştirmiyor; tam tersine pekiştiriyor; çünkü bilimsel ve teknolojik gelişme kapitalist toplumda bireyin maddi bağımlılığını daha da yoğunlaştırıyor; fakat aynı gelişme sosyalist mülkiyet tarzında gerçekleştiğinde bireyi biraz daha yetkinleştirip özgür kılıyor. *Bireysel zenginlik* kavramını kapitalist toplum bireyi "edinilmiş şey"lerin dolar cinsinden ifadesi olarak algılar ve "tüketimi" kendi içinde bir amaç olarak benimserken, sosyalist birey zenginliği, maddi ihtiyaçların karşılanmasının yanısıra ve en az bunun kadar önemli olarak manevi ihtiyaçların karşılanması, gerilimsiz, kardeşlik ve dayanışma üreten bir yaşam ortamı, paylaşma hazzı, bilgi edinme ve araştırma imkanı, beyin potansiyelinin en geniş kullanımı, ileri düzeyde estetik ve ahlak olarak benimsemektedir.

"ÖZGÜR BİREY" OLMAYA DOĞRU

KENDİ bireysel durumunu şöyle veya böyle kavrıyor olmak, açıktır ki toplumsal bir olaydır. Sosyalist toplumda, hazır bir maddi ilişkiler temeli mevcut bulunduğundan ve bireyin eğitimi böyle bir somutlukta gerçekleşmekte olduğundan dolayı "özgür birey" daha kolay ortaya çıkarken; kapitalist toplumda bunun maddi ilişkiler temeli bulunmadığı için, bireyin kendisiyle hesaplaşması, kendi kişiliğini buna göre hazırlayıp hayatına, toplumların tarihsel gelişmesine denk düşen bir ilkeyle yön vermesi daha zor olmakta, daha çok çaba istemektedir. Potansiyel olarak böyle bir gelişmeye en yatkın ve bunun doğasını taşıyan işçi sınıfının üyesi bireyler de içinde olmak üzere, kapitalist toplumda her fert, kapitalizmin ve sınıflı toplum birikiminin kendi üzerindeki olumsuz etkilerine karşı *sürekli* bir mücadele içinde olmak, her şey ama her şey tersini zorlarken, yaşamını tüm insanlığın, bilimsel olarak da kanıtlanmış bulunan geleceğini kurmaya adamak; insanca olanı varoluşunun amaç ve ilkesi düzeyine yükselterek gücünü buna bağışlamak zorundaysa ve bu zorunluluğun bilincine ulaşmışsa, özgür olmuş demektir. Böyle bir birey elbette ki *tek başına* değildir; kendinden menkul bir ahlak taşımamaktadır; toplumun, aynı ülke içinde mücadele yürüten güçleriyle bütünleşmiş olduğu için böyle bir ahlaka ulaşmıştır; başka bir deyişle, fonksiyonel bir ahlaktır söz konusu olan. Bütün bunların bir sentez olarak somutlanabildiği komünist kişilik, kapitalist toplumdaki bireyin isteyip ulaşabileceği en ileri hedef olabilir ancak.

Bu genel çerçeveye Türkiye somutundan bakmaya çalıştığımızda oldukça "özgün" çizgiler görmekteyiz. 12 Eylül sonrasındaki siyasal baskı ve ekonomik kriz koşullarında bu çizgiler, daha net analizler yapmaya elverecek ölçüde belirginleştiler. Bireyi yetkin bir insan olarak donatan değerler silsilesinin Türkiye toplumundaki derinliği ve kök salmışlığı yeniden tartışma alanına girdi. Kabul etmek gerekir ki, Türkiye'de toplumsal tarih, günümüzdeki yoğunlukta ve gelecekte bundan da yoğun olarak yaşanacak sarsıcı toplumsal şartlara göğüs gerecek güçte bireyleri çok az yarattı. Hiçbir değer, birileri çıkıp hatırlatmadıkça hatırlanmıyor. Birikim, hiçbir manevraya gerek duymaksızın, doğrudan yok sayılabiliyor. Hayat hafife alınıyor. İnsana, etten, kemikten ve zaaflardan ibaret bir varlıkmış gibi bakılabiliyor. Bireyin tarihsel kurtuluşunu hazırlayan yol üzerindeki evrensel çaptaki mücadeleye, bu mücadelenin muazzam kültürüne ve bu kültürün Türkiye'deki uzantılarına "yabancılık" sürüyor. İnsan çabasıyla ve yetmiş yıl önceden başlayarak bir bir yıkılan köhnemiş kapitalist yapılardan en köhnemiş olanlarından biri, Türkiye kapitalizmi ebedi ve mutlak sanılıyor. Birey, başkaldırmaya hazır olduğu kadar, boyun eğmeye de hazır görünüyor. Tabii siyasal yenilgiler, başarısız kalmış küçük çaplı mücadeleler, büyük tarihsel olaylarla, mesela İspanya iç savaşı ya da antifaşist partizan savaşlarıyla aynı kefede tartıldığı için umutsuzluk kök salıyor. Kendi *işlerini* bile yoluna koymaktan aciz, ama çok iddialı bireyler, üstelik sadece bireyler olarak sosyalizme kara çalmakta yarışıyorlar.

Halbuki, insanlığın soylu amaçlarına ortak olabilmek, Türkiye'de yaşayan insanlar için aynı gelişmeleri temenni edebilmek, sadece hukuki birey olarak değil, sınıflı toplumun kendine biçtiği bütün kavrayış biçimlerinden de bağımsız olarak özgür olmaya karar vermiş bireylerin varlığını gerekli kılar. İnsanın yeryüzündeki varlığının bir "raslantı" olmadığını, geleceğini de raslantıların değil, kendi bilinçli müdahalesinin tayin edeceğini, kendi toplumsal varlığıyla bireysel varlığının bütünlüğünü, bireysel kurtuluşunun, sosyal kurtuluştan kopmazlığını, buna ancak ve son tahlilde kendisinin karar vermek yetkisinde ve yetkinliğinde bulunduğunu, derinlemesine bilen kişilere ihtiyaç vardır. Hiç kolay geçmeyeceği, durulup yeniden kabaracağı, yapay gerekçeleri yok edip, köksüz değerleri savurup atacağı, toplumu silkeleyip sarsacağı, bireyi kalıptan kalıba sokup yeniden yaratacağı ve yığınlar için *öğretici özdeneyim* olacağı besbelli olan önümüzdeki yılların kalıcı geleneği bu *kişiliklerle* kurulacaktır. Topluma yön vermek gücüne ulaşmadan önce bireyler, kendi kişiliklerini, kişiliklerinin siyasal boyutlarını ve en az bunlar kadar önemli olan kendi subjektif yanlarını sonuna kadar olgunlaştırmak zorundadırlar.

Sosyalizme, insanın ve insanlığın kesin kurtuluşuna olan inancın, böyle somut ve yetkin kişilikle bütünleşmediği sürece, her an terkedilebilir bir "dini inanç" iğretiliğinde kaldığı bilinmektedir.

Şahinkaya: Herşey apaçık ortada

12 Eylül darbesinin Hava Kuvvetleri komutanı ve MGK üyesi Tahsin Şahinkaya'nın Bandırma'da üs komutanı olduğu yıllardan bu yana işadamlarıyla kurduğu ve 1983 sonbaharında F-16 uçaklarının satınalımıyla ilgili Off-set anlaşmasına kadar geliştirdiği menfaat ilişkileri GERÇEK gazetesinin Ocak 1984 tarihli Özel Sayı'sıyla kamuoyuna açıklanmış ve adı geçen sayı son derece başarılı bir çalışmayla yurdun dört bir yanına ulaştırılarak konu yığınların bilgisine maledilmişti.

Daha sonra savcılık iddianamelerine "Şahinkaya Kampanyası" adıyla geçecek olan bu çalışma sonucunda bir ay gibi kısa bir zaman içinde Türkiye'de yediden yetmişe kadar herkes "Şahinkaya Olayı"ndan haberdar olmuştu. Denilebilir ki, 12 Eylül'ün önde gelen isimlerinden Şahinkaya'nın kirli çamaşırlarını ortaya döken bu çalışma, yaygınlığıyla ve ulaştığı sonuçla, 12 Eylül rejimine karşı sol'un yürütmüş olduğu mücadelenin gerçek bir başarısı niteliğindeydi.

Nitekim, o günlerde edindiğimiz bilgilere göre haber ilk önce siyasal kulislerde ve iş çevrelerinde, gerekse basın çevrelerinde ve aydınlar arasında bomba gibi patlamıştı. Şahinkaya hemen bir açıklama(!) yapıp, "komünistlerin kendisine iftira attıklarını", amacın "12 Eylül Bayrak Harekatı'nı yıpratmak" olduğunu söylemek istemişti, ama silah arkadaşları ve özellikle istihbarat yetkilileri böyle bir beyanat için o sırada Suudi Arabistan'da bulunan Evren'in yurda dönmesini beklemesini istemişlerdi. Böylece, haber Suudi Arabistan'daki Evren'e şifreli teleksle iletilmiş, o da kendisi gelinceye kadar birşey yapılmamasını emretmişti. Aynı günlerde sadece Ankara Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Beyhan Cenkçi'nin konuya üstü kapalı değinen ve sola küfreden bir basın bildirisi devlet radyo ve televizyonlarında uzun uzun yayınlandı. (Nitekim Cenkçi, geçtiğimiz kurban bayramında çıkan Ankara Bayram gazetesinde Şahinkaya'nın kendisini çağırarak dert yandığını yazmakta — fakat cemiyet üyesi gazeteciler adına hiç utanmadan yayınladığı küfürnameden söz etmemektedir.)

Evren, geziden döndükten sonra Şahinkaya'ya susmasını söyleyerek böylece olayın külleneceğini umacaktı. Aynı şekilde, Şahinkaya'nın iş ortaklarından Recep Gencer de o günlerde çevresindekilere "çok üzüldüğünü, uykularının kaçtığını, yemeden içmeden kesilip, zayıfladığını" ve şirketi adına açıklama yapmasının önlendiğini söylüyordu. Çanakkale Seramik'in sahibi İbrahim Bodur ise sessiz kalmayı yeğliyordu.

Olayın üzerinden bir buçuk yıl geçtikten sonra, geçen yaz konu üstü kapalı olarak basına yansıdı. F-16 uçaklarının satınalımıyla ilgili olarak yapımcı firma General Dynamics'in eski bir temsilcisi Türk yetkililerine rüşvet verildiğini açıklayınca ve Amerikan Kongresi konuyla ilgili bir Soruşturma Komisyonu kurunca, Türk basını da bu olaya yer vermek zorunda kaldı. Ne var ki, o günlerde basında çıkan haberlerde Tahsin Şahinkaya'nın adından söz edilmiyor, ama gazetelerin haber servisleri, redaksiyonda dillerinin altında bir bakla olduğunu gizlemeyen bir üslup kullanıyorlardı. Nitekim Milliyet gazetesi F-16 siparişiyle ilgili Off-set anlaşmasında adı geçen şirketlerden İŞKUR'un 16 kurucu ortağının adlarını yayınlıyor ve bu ortaklar arasında Sema Şahinkaya'nın da isminin yer aldığını kamuoyuna duyuruyordu.

Basın F-16 satınalımı ile bir süre ilgilendikten sonra olay yeniden küllenmeye terkedildi. Aradan bir yıl geçti, bu kez SHP milletvekili Cüneyt Canver, "Şahinkaya hakkındaki iddiaları" sözkonusu eden bir önergeyi Meclis Başkanlık Divanı'na verdi. Gerçi Canver soru önergesinde Şahinkaya olayını iki buçuk yıl önce kamuoyuna açıklamış olanlar için yakışıksız bir ifade kullanıyor ve hiç gereği yokken resmi ideolojinin jargonuna düşerek önergesini yumuşatmak istiyordu, ama olayın kamuoyunda yeniden alevlenmesiyle Canver'in yerverdiği sözkonusu uygunsuz ibareler bir anda önemini yitiriyor, projektörler doğrudan doğruya Şahinkaya'nın üzerine çevriliyordu.

Kamuoyu, bu kez basınla birlikte günlerce "Şahinkaya Olayı" ile ilgilendi. Sonuçta Şahinkaya "malvarlığı" adı altında —esas olarak sahip bulunduğu gayrimenkulleri içeren— bir listeyi açıklayarak olayı kapatmak istedi. Ne var ki, eski kuvvet komutanının açıkladığı listede ne eşinin ve çocuklarının hangi şirketlere ortak oldukları yazılıydı, ne de nama muharrer (isme yazılı) olmayan hisse senetlerinden söz edilmekteydi. Oysa herkesin de çok iyi bildiği gibi, isim hanesinde sadece "hamiline" ibaresi bulunan ve kime ait olduğu bilinmeyen, ama piyasada, iş dünyasında elden ele adeta para gibi dolaşan hisse senetleri kara paranın ve kara parayla iş çevirmenin en yaygın yöntemiydi. Gene, sahibi sadece ilgili banka yöneticileri tarafından bilinen hiçbir şekilde hiç kimseye açıklanmayan "sırdaş hesap" uygulaması da kara paranın kullanımından, hileli iflaslara kadar iş dünyasının ve özellikle dolandırıcıların, rüşvetçilerin, sahtekarların, hayali ihracatçıların sık sık vurduğu bir araçtı.

Şahinkaya'nın malvarlığını(!) açıklaması hiç kimseyi ikna etmedi. Bu listede "hamiline" tanzim olmuş hisse senetlerinin ve sırdaş hesapların yer almaması nedeniyle bunları da açıklaması konusunda kendisine yöneltilen sorulara cevap olarak Tahsin Şahinkaya bir kez daha kaçamak cevaplar verdi. "Hamiline" yazılı hisse senetlerini sessizlikle geçiştirirken, sırdaş hesabının bulunmadığı yolundaki sözlerini ise, "ne sırdaş hesabı, benim borcum var" diye kanıtlamak istedi.

Oysa gene herkes bilir ki, iş dünyasında "borç yiğidin kamçısıdır". Yani kapitalist olmak daima yeni yatırımları gerektirir, yeni yatırımlar ise kredileri. Hiçbir işadamı parasını bankada tutup, onun faizi ile yetinmez. Servetini, yani sermayesini daima yeni iş alanlarına yatırır ve sahip olduğu sermayeyi teminat olarak gösterir, onun kaç katı kredi çekerek işini ve iş alanını genişletir. Bu nedenle, Şahinkaya'nın borcu olduğunu söylemesi, belki kapitalizm çarkının işleyişinden haberi olmayan ve bakkal borcunun nasıl ödeyeceğini düşünen dar gelirli vatandaşı ikna edebilir, ama iş alemini bilen, sermayenin mantığından haberdar olan kimseler için borçlu bir sermayedar yeni işler peşinde koşan, kredi almasını becerebilecek kadar geniş ilişkilere sahip bulunan, yani piyasada kredisi olan makbul bir sermayedardır. O borçlu işadamı borçlarını ödeyememe noktasına gelip iflas edinceye kadar iş dünyasında itibarını sürdürür.

Şahinkaya'nın borçlu olması da işlerinin yolunda gittiğinin, dünyalığını genişletmeye devam ettiğinin kanıtıdır. Bu nedenle de hazretin banka sırdaş hesabının bulunmadığı sanırız doğrudur. Zira yanıtlamaktan kaçındığı ve kendisinin, aile fertlerinin hamiline yazılı hisse senetlerinin miktarı Şahinkaya'nın asıl sermayesidir. Açıkladığı mal varlığı ise ayzberg'in sadece su yüzünde gözüken kısmıdır. (Bu durumda diyebiliriz ki, kendisinin hangi bankalara kaç milyar borçlu olduğunu ve bu kredilerle ne yaptığını yurt içinde ve yurt dışında hangi yatırımlara harcadığını açıklamasını istemek kamuoyunun hakkıdır. Bu nedenle, "mal varlığı"nı açıklayan(!) Şahinkaya'nın bir de "borç varlığı"nı açıklamasını talep ediyoruz!)

"Şahinkaya Olayı" şu anda yeni bir suskunluk dönemine girmiş durumda. Fakat konunun son olarak basında yazılıp çizilmesi sırasında dile getirilen veriler GERÇEK gazetesinin adı geçen Özel Sayısı'nda bir nokta hariç doğrulayan nitelikteydiler. Doğrulanmayan tek nokta, TIME dergisinin 14 Kasım 1983 tarihli sayısında Şahinkaya'yı Dünyanın En Zengin On Generali arasında gösterdiğiydi. Şahinkaya Olayı hakkında GERÇEK gazetesine gerekli verileri ileten kaynak, aynı zamanda TIME dergisinin böyle bir yayınından sözetmişti. Özel sayının hazırlanması sırasında TIME dergisinin Türkiye'de satılan Kasım 1983 sayıları bayilerden arandığında sadece tek bir sayı bulunamamıştı. Bu sayı yurda sokulması yasaklanan sayıydı. (Yasaklanma haberi ise Hürriyet gazetesinde yer almıştı.) Aynı sayı Avrupa'da aratıldı, ama adı geçen yayına rastlanmadı. Ne var ki, o sırada, birinci kaynakla ilişkisi olmayan bir başka kaynak da TIME'nin böyle bir yayınından söz edince, haberin doğru olduğu, böyle bir yayının ABD baskısında yeraldığı sanılarak GERÇEK'de bundan sözedildi. Oysa derginin Amerikan baskısında yeralmadığı çok sonra öğrenilebildi. Bununla birlikte Şahinkaya hakkında Batı basınında, TIME'de değil ama bir başka dergi ya da gazetede böyle bir yayının yeraldığı konusundaki kanımız devam etmektedir. Nitekim geçtiğimiz günlerde bir Yunan gazetesi de Gerçek özel sayısından habersiz olarak Şahinkaya'nın dünyanın en zengin 5. generali olduğunu söylemiştir.

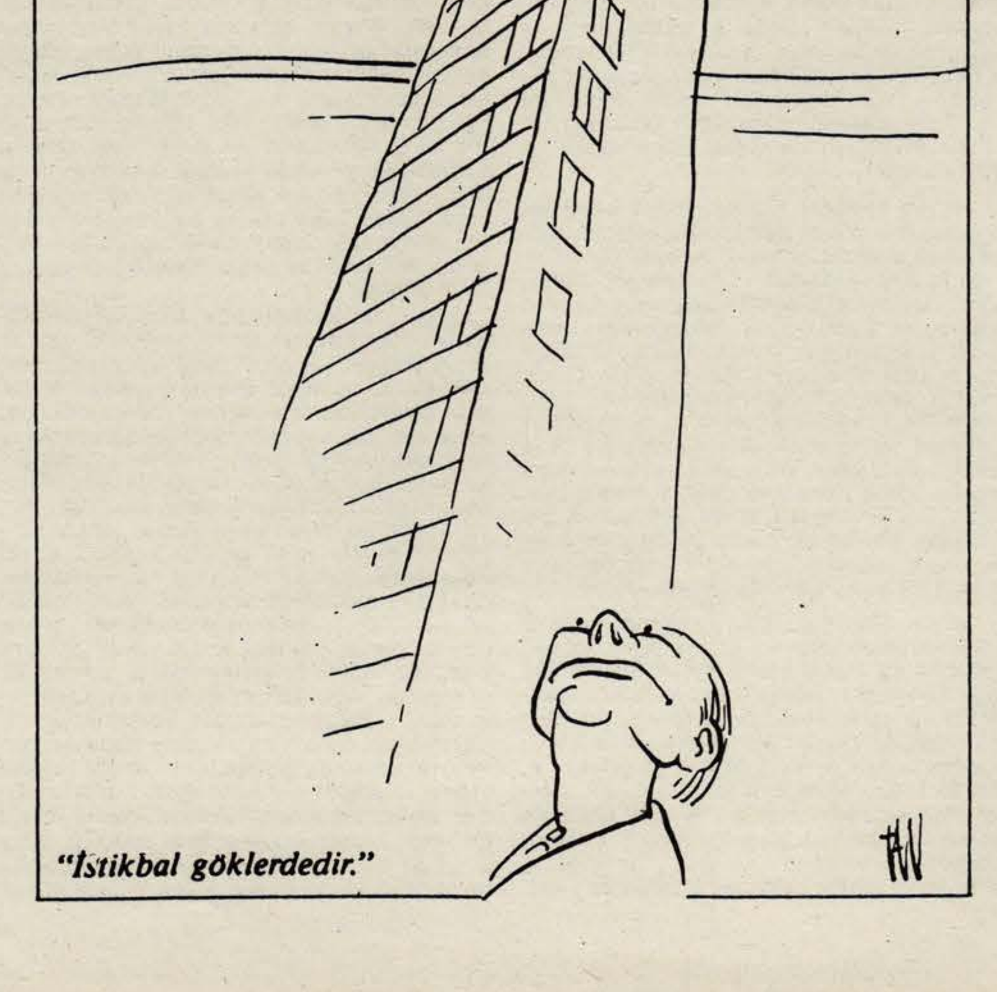
"İstikbal göklerdedir."

TIME dergisiyle ilgili haber dışında Gerçek Gazetesinde dile getirilen bütün noktaların doğrulandığını söylemiştik. Bunları kısa kısa hatırlatmak istiyoruz.

●Şahinkaya'nın Bandırma yıllarından beri İbrahim Bodur ve onun Çanakkale Seramik şirketiyle yakın ilişkiler içinde olduğu doğrulanmıştır.

●Şahinkaya 1969'da Bodur grubundan Kalefleks'in 225.000 TL.'lik hissesini satınalmıştır.

●Tahsin Şahinkaya'nın çocukları Sevgi ve Serdar Şahinkaya namına yazılı hisse senetleri bulunduğu açıklanmıştır. Ailenin nama yazılı olmayan hisse senetleri ise açıklanmamakla birlikte, ANKA'nın bültenine göre Sevgi ve Serdar Şahinkaya'nın ada yazılı hisselerinde gösterilen adres şirketin büyük ortaklarından Kemal Sözen'in adresidir. (Cumhuriyet 29. 7. 1986).

●Bodur'un Şahinkaya'yı savunmak için yaptığı açıklama ise şerikleri ele vermeye yetiyor. Bodur 1969 yılında başlayan ortaklığı kastederek şöyle diyor: "Adamın o yıllarda cebinden çıkan 300 bin lira. Ne Hava Kuvvetleri Komutanı, ne bilmem ne. Orduda bir subay." (1969 Ağustos'undaki devalüasyondan önce bir Dolar 925 kuruştu. Bir tuğgeneralin maaşı ise uçuş zammıyla birlikte 3 bin lirayı ancak aşıyordu. Şahinkaya'nın 300 bin lira biriktirebilmesi içinse yüzbaşılık yıllarından başlayarak 15 yıl hiç para harcamadan maaşlarını bankaya yatırması gerekiyordu. Tuğgeneral Şahinkaya'nın 1969'da cebindeki bu kadar büyük paranın kaynağı acaba neydi?)

●Gene Şahinkaya'nın Bandırma'dan ilişki kurduğu Recep Gencer'in BAĞFAŞ adlı şirketine Şahinkaya'nın ortak olduğu hususu doğrulanmış, şirketin 28 Mart 1986 tarihli genel kurulunun ortaklar listesinde Sema Şahinkaya'nın adının yer aldığı görülmüştür. (Cumhuriyet, 29. 7. 1986). BAGFAŞ 1985 yılında 65,7 milyar liralık cirosuyla Türkiye'nin en büyük 11. şirketi olmuştur.

●BAĞFAŞ'ın kardeş şirketi olarak 1972'de kurulan İŞKUR'un 20 eşit hisseli kurucu hissedarından birisinin Tahsin Şahinkaya olduğu, kendisi daha sonra Hava Kuvvetleri Komutanlığına gelince hisselerini Sema Şahinkaya'ya devrettiği açıklandı. (Cumhuriyet, 1. 8. 1986).

●Günlük basında Şahinkaya Olayı ile ilgili haber ve değerlendirmelerde F-16 konusunun şimdilik kurcalanmadığı dikkati çekti. Buna karşılık General Dynamics firmasının F-16'lar için bazı önemli Türk yetkililerine Aydın Corp. aracılığıyla 1,4 milyon dolarlık rüşvet verdiği ve paranın İsviçre Bankalarına yatırıldığı konusu yinelendi.

●F-16 satınalımları için hazırlanan off-set anlaşmasında ise, GERÇEK Özel Sayısının da belirttiği gibi BAĞFAŞ, İŞKUR, GAMA gibi şirketlerin tezgaha dahil olduğu biliniyor.

GERÇEK Gazetesinin konuyla ilgili verdiği verilere ve Amerikan basınından andığı kaynaklara ilaveten, son olarak yaptığımız taramaları da kısaca not edelim:

●F-16 uçaklarının mı, yoksa rakip NORTHROP ve McDONNEL DOUGLAS'ın F-18 uçaklarının mı satın alınacağı konusunda son ana kadar karar verilemediği, sonuçta kararın Kenan Evren'e bırakıldığı *Financial Times*'ın 8 Eylül 1983 tarihli sayısında yer alıyordu. 9 Eylül 1983 tarihli *Financial Times*'da ise Türkiye'nin 4.2 milyar dolarlık F-16 siparişi kabul ettiği ABD'de açıklandığı belirtiliyordu.

●16 Aralık 1983 tarihli *Financial Times*'da ise "işbaşından çekilmek üzere olan" askeri hükümetin giderayak yaptığı son şeyin bu anlaşmayı imzalamak olduğu yazılıyor, yeni başbakanlığa getirilen Turgut Özal'ın kabinesinin bu anlaşmadan *pek hoşnut kalmadığı* iddia ediliyor ve *"Türk hava kuvvetlerinin başı Tahsin Şahinkaya"*'nın konuyla ilgili bir açıklamasına yer veriliyordu. Avnı gazetenin 19 Aralık 1983 tarihli yayını ise pek çok yabancının bu büyük siparişe şaştıklarını, çünkü Türkiye ekonomisinin bu satınalımla büyük ve gereksiz bir darboğaza gireceğini düşündüklerini kaydediyor, fakat IMF'nin ve diğer kredi kuruluşlarının başlangıçta getirdikleri itirazların anlaşma sonrasında duracağının umulduğunu belirtiyordu.

●Öyle görülüyor ki, 10 yıllık bir süreyle yapılacak olan satınalım, önümüzdeki yıllarda Türk hükümetlerinin başını bir hayli ağrıtacaktır.

●Konunun sürekli gündemde kalması, off-set ödemelerinin şekillenmesi, koşullara bağlı değişmeler göstermesi ise Tahsin Şahinkaya olayını sürekli olarak Türkiye'nin gündeminde tutacaktır. Kısacası, konuyu bir kez daha kış uykusuna sokan Şahinkaya ve suç ortakları bu beladan yakalarını kurtaramayacaklardır.

●Basında Şahinkaya Olayı etrafında başka noktalar da açığa çıktı, Şahinkaya'yı tanıyanlar onun parayı çok sevdiğini belirttiler. Bir emekli hava generali, Bandırma Üssünün 3 hangarını Şahinkaya'nın Devlet Üretme Çiftliklerine beheri 13.400 liradan kiraya verdiğini, fakat para yerine koyun, kuzu, tavuk, civciv vb. aldığını, hayvanların akibetinin bilinmediğini, bunu için Şahinkaya hakkında soruşturma açılmış olduğunu söyledi. (Cumhuriyet, 4. 8. 1986). Masa, sandalye gibi demirbaşa kaydedilemeyen, para gibi kasa girdi-çıktısı da yapılamayan koyun, kuzu, tavuk, civciv vb.'yi kira olarak kiracıdan alan Şahinkaya, bu hayvancıklarla kendisine menfaat sağlamış olmalı. Böylece şerefli general ordunun kayıtsız kuyutsuz hayvanlarını fiilen "zimmetine geçirerek" yani çalarak zenaatine bir de tavuk hırsızlığını eklemiştir. Nitekim bir başka emekli hava generali, Şahinkaya'nın Bandırma' dayken "tavuk çiftliği, hayvan çiftliği falan" kurduğunu açıklamıştır. Aynı general Şahinkaya'nın iş dünyasıyla ilişkilerini, Bodur'la, Gencer'le Bandırma'dayken kurduğunu da sözlerine eklemiştir. (NOKTA, 10. 8. 1986).

●Şahinkaya'nın "işte mal varlığım" diye göğsünü gere gere açıkladığı liste bile tek başına yüz karasıdır. Bugünkü değeri 400 milyon lirayı bulan bu büyük gayri menkul devlet maaşıyla sağlanabilir mi? Bir devlet memuru delikanlı oğluna 15 milyon değerinde bir tekne yaptırabilir mi? Kaldı ki, açıklanan listede yeralan Bursa'daki arsa bir hava albayından yok pahasına satın alınmıştır. Satıcı albay daha sonra Konsey tarafından Danışma Meclis'i üyeliğine seçilmiştir. Gene Kadıköy'de "babadan kalma" diye gösterdiği işhanı KAYALAR inşaat tarafından yapılmıştır. Fenerbahçe Klübü Başkanı *Tahsin Kaya*'ya ait olan bu şirket ise Hava Kuvvetlerinden, Silahlı Kuvvetlerden sürekli ihale alan büyük bir müteahhitlik firmasıdır. (Milli Gazete, 6. 8. 1986).

Kısacası "Şahinkaya Olayı" hakkında söylenenler doğrulandığı gibi deşildikçe daha pek çok kirli çamaşırın da ortaya çıktığı görülmüştür.

Volodya
Kardeşimiz ve yoldaşımız

Kardeşleri Lenin'i Anlatıyor

-4-

BU sabırsız gençlerin edindikleri izlenime bakılırsa, Marx'ın objektifliğinin ardında yatan, hareketsizlikten başka bir şey olmayıp, bu, en iyimser ihtimalle yaşlılığın verdiği akıldanelik, en kötümser ihtimalle de kendi iyiliğinin derdine düşme kaygısıydı. Aynı şekilde sürgünden geri dönen, hapisten salıverilen eski Rus devrimcileri de, Rus marksistleri hakkında aynı şeyleri düşünüyorlardı.Gençliğin devrimci olarak tanıdığı bu kimselerdi. Gençlikleri, her şeye kudreti yeten baskı düzenine karşı cesur ve amansız bir mücadele ile geçmişti. Onlarsa, şimdi, gençliğe yakışmayacak derecede ciddi gözüken ve baskı düzeninin temellerinde en küçük bir sarsıntı olmazken, halkın durumu eskisi gibi içler acısıyken kalın bilimsel kitaplara gömülebilecek derecede "vurdumduymaz" bu gençliğe elem dolu duygularla bakıyor, davranışlarını onaylamıyorlardı. Bu gençliğin katı yürekli olduğuna inanıyor, onların davranışlarını Nekrasov'un şu dizelerine uydurma eğilimi gösteriyorlardı:

"Kalbi soğuksa bir vatandaşın;
vatana layık değildir o,
ne denli sert olursa olsun suçlama,
ona karşı haksızlık sayılmaz..."

Her çağın gerektirdiği hususlar vardır. Yaşlı kuşağın, başka toplumsal koşullarda düşünmeye başlayan gençliğin ideal ve özlemlerine yeterince anlayış göstermemesi, bilinen şeydir. Her ne kadar Rusya'da siyasi koşullar değişmeden kalsa da, ekonomik koşullar esaslı olarak değişmeye başlamıştı. Kapitalizm giderek daha geniş alanları fethediyordu. Gelişmenin bizde de batıdaki gibi seyredeceği, yani devrimde öncülüğü işçi sınıfının yapacağı gittikçe kesinlik kazanmaya başladı. Burada sözkonusu olanın, umursamazlık ya da kötü niyet olmayıp, gelişmenin doğal seyri olduğunu ve ne denli özverili olursa olsun hiçbir tutkunun buna ayak direyemeyeceğini kavrayamayan eski Narodniklerde marksistlerin körü körüne batının yolunu izledikleri ve tüm köylüleri "fabrika kazanlarında kaynatarak değiştirecekleri" duygusu hakim oluyordu. Onlar köylülerin zaten komünist fikirlere sahip olduğu ve bu fikirleri sayesinde kuruluş aşamasında halka sayısız acılar ve sıkıntılar getiren kapitalizmden geçme zorunluluğundan kurtulabilecekleri görüşündeydiler. W. W. (Woronzov), Yuşakov ve diğer önderleriyle birlikte, "en iyisi kapitalizm olmadan" diyorlar ve bunu kanıtlamak için uğraşıyorlardı. Hastanın ancak ameliyatla iyileşeceğini göremeyen bir insan; böylesi bir ameliyatı yapmakta ısrar ederek hastaya bundan dolayı acı çektiren doktora nasıl öfke duyarsa, onlar da marksistlere öyle öfke duyuyorlardı.

Vladimir İlyiç o zamanlar bu, "en iyisi kapitalizm olmadan" safdilliğini hem sözlü olarak, hem de çoğunlukla Narodnik akımın eleştirisi olan ilk yazılarında, alaya alıyordu. Okuyucunun dikkatini, daha önce de sözü edilen *"Halkın Dostları" Kimlerdir ve Sosyal Demokratlara Karşı Nasıl Savaşırlar* adlı ve Vladimir İlyiç'in o zamanki görüşleri hakkında iyi bir fikir veren; gençliğin ispirtolu teksir baskısı broşürlerden dönüp dolaşıp tekrar tekrar okuduğu yazısına çekelim.

Vladimir İlyiç, daha bu broşürler yayınlanmazdan önce 1893 kışı Moskova'da Narodniklere karşı tavır aldı. Bu, Noel tatilinde bizi ziyarete geldiğinde olmuştu. Tatil akşamları arkadaşlar arasında sohbet toplantıları yapmak alışkanlık haline gelmişti. Böylesi akşamlardan birinde, bir öğrenci evinde hararetli tartışmalar yapılırken, Vladimir İlyiç Narodniklere saldırdı. Bunu yaparken de en başta Narodniklerin tanınmış yazarı W.W. (Woronzov) ile karşı karşıya geldi. Bu şahsı önceden görmediği için kime karşı savaş açtığını bilmiyordu. Sonradan kendisini bu topluluğa getirip tanıtan bayan arkadaşlarına, rakibinin kim olduğunu söylemedikleri için kızmıştı. O, kendisine özgü cesaretiyle, tüm bilgisini ve ikna etme gücünü ortaya koyarak konuşuyor, tüm topluluğun ilgisini üstünde topluyordu. Karşı tarafın yandaşları, bu genç adamın cüretkarlığını ölçüsüz buluyorlardı. Marksist gençler ise, hiç hesapta olmayan bu destekten memnun olmakla birlikte, yabancının W. W.'ye dersini verdikten sonra, yitip gitmesine üzülüyordu. W. W. eskimiş düşüncelerini itiraz kabul etmez bir biçimde öne sürdüğünde, Vladimir İlyiç, böylesi güvenlik önlemi olmayan bir yerde tahrike kapılıp sinirlendikten sonra kendine hakim olabilmişti. Bir kez daha şans yardım etti: Bu Noel günlerinde Moskova polisi de bayram havasına kapılmıştı. Bir de adını bilen yoktu. Ona, yalnızca "Petersburglu" diyorlardı. Yaptığı konuşma, Moskova gençliği için çok önemliydi. Bu konuşma, genç marksistler için bir çok hususu açıklığa kavuşturuyor, onlara bir dayanak sağlıyor, onları daha ileriye götürüyordu.

VLADİMİR İlyiç, o kış Petersburg'ta da fazla arkadaşlık ilişkisi kurmadı. Krossin kardeşler çevresindeki teknokratlardan oluşan bir grupla ilişkiye geçti. Adı geçenlerle bağlantıyı Nişni-Novgorod üzerinden sağlamıştı. Sonraları sınıf bilincine sahip bir kaç aktif işçiyle de tanıştı. Bunların arasında, 1905 devriminden sonra Sibirya'da vurulan Babuşkin'le uzun süreden beri gözleri görmeyen ve şimdilerde anılarını yayınlayan Şelgunov da bulunuyordu. Onların dışında; P. B. Struve, A. N. Potresov gibi legal marksizmin birkaç yazarıyla da tanıştı. Onu bu kimselere bağlayan, Narodniklere karşı verdikleri ortak mücadeleydi. Daha sonraları Potresov, 1903'teki II. Parti Kongresi'ndeki bölünmeye kadar, *Iskra*'da en yakın çalışma arkadaşı olmuştu. Struve'ya gelince: Vladimir İlyiç, onda varolan ve devrimci olmayan birinin insanda uyandırdığı yabancı duygunun farkına daha Narodniklere karşı ortak mücadele ederken varmıştı. Struve, Marx'ın öğretisinin tüm gereklerini yerine getirmeyip, salt legal, burjuva salon marksistliğinde kalmıştı. Bu adamda geleceğin "Kadetliğini" sezinlemiş; 1895'te Potresov tarafından "İktisadi Gelişmemizin Karakteristiğine İlişkin Materyaller" başlığıyla yayınlanan toplu eserlerde K. Tulin takma adıyla yer alan bir makalesinde, bu tehlikeli sapmalara karşı sert saldırılar yöneltmişti.Plehanov'un Beltov takma adıyla yayınlanan "Monist (Birci) Tarih Anlayışının Gelişme Sorunu Üzerine" adlı kitabının sansürden sıyrılabilmesine karşın, onun kitabı ise takılıp kalmıştı.Plehanov'un, Narodniklere karşı sert saldırılar içeren ve devrimci marksistlerin görüşlerini savunan bu kitabını karışık olan başlığı kurtarmıştı. "Materyaller" ise, bir kaç kuru ve içi sayılarla dolu yazı içerse de, Tulin'in makalesinden dolayı sansürden geçememiş ve yakılmıştı. Yalnızca bir kaç nüsha kurtarılabilmişti. Bu yüzden de pek az kimse Vladimir İlyiç'in yazısını okuyabilmişti.

Böylelikle sansür, sosyal-demokrasinin devrimci olan marksizmiyle, "legal marksizm" arasındaki farkı pek çabuk keşfetmişti. Narodniklerden de devrimci düşünceye yatkın olan bazıları aradaki bu farkı keşfetmiş, rakipleri olan sosyal-demokratların aslında devrimci olduklarını ve "legal marksistlerle" bir tutulamayacaklarını anlamışlardı. O "legal marksistler ki", Rusya'nın "kapitalizmde çıraklık eğitimi yapacağı" gerçeğini (Struve'nin "Rusya'nın Gelişmesi Üzerine Kritik Mülahazalar" adındaki kitabının sloganı) tespit etmişler, ne ki buradan, var olan düzene karşı savaşmak gerektiği sonucunu çıkarmamışlardı. Köy topluluğumuzun rolünü o kadar önemli saymayan bazı genç Narodnikler, sosyal-demokratlara yanaşmaya başlamışlardı. Çünkü bunlar, sosyal-demokratların siyasi savaşı reddetmedikleri gibi, onu kendilerine bayrak ettiklerinin farkına varmışlardı. Petersburg'da kendilerine ait bir basımevine sahip olan Narodnikler, kendiliklerinden, sosyal-demokratlara, onların broşür ve bildirilerini basmayı önermişlerdi. Bunlar her iki akım arasındaki farklılığın yalnızca sosyal-demokratların işçilere yönelmesinde olduğu görüşündeydiler. Gene de sosyal-demokratları devrimci bir akım olarak tanıyorlardı. Narodniklerin basımevinde Vladimir İlyiç'in yazdığı bir çok bildirinin yanında "Para Cezaları Üzerine" (1) adındaki broşürü de basıldı. "Grevler Üzerine" adlı broşürüyse, basımevinin ortaya çıkarılmasından sonra müsadere edildi ve yitti. Sözü geçen olay daha sonraları gerçekleşmişti. Petesburg'daki ilk kıştan sonra 1894 yazını Vladimir İlyiç bizimle Moskova yakınlarında, Kursk demiryolu üzerindeki Lyublino istasyonundan uzakta olmayan Kuzminski'de geçirdi. Oldukça münzevi bir biçimde yaşıyor ve çok çalışıyordu. Dinlenmek için bizden küçük kardeşlerimizle çevrede geziler yapar, sosyal-demokrat öğretinin temel kavramlarını öğretirdi. Moskovalı sosyal demokratlardan olup, kendisiyle önceden Nişni-Novgorod'da tanıştığı Miskeviç ile, Ganşin ve bir de Maslennikov kardeşlerle buluşmaları oldu. Adı geçenler, *"Halkın dostları" Kimlerdir ve Sosyal Demokratlara Karşı Nasıl Savaşırlar* başlığını taşıyan makalesini çoğaltmayı üzerlerine almışlardı. Makale sonraları 1894 güzünde Moskova ve Petersburg'ta ispirto teksiriyle basılıp yayınlandı. Mihaylovski ile yaptığı bu hesaplaşmayı müsveddelerinden okuma fırsatı bulamayıp, sonraları Moskova'da arayıp bulduğumu anımsıyorum. Bu iş o kadar kolay olmadı. Çünkü Mihaylovski'nin sosyal-demokratlara saldırısı büyük bir öfke uyandırdığından, ona yanıt olmak üzere bir çok el yazması ya da ilkel baskıyla çoğaltılmış yazılar Moskova'da piyasada dolaşıyordu. Bu yanıtların hiç birisini legal olarak yayınlama olanağı yoktu. Mihaylovski'ye karşı uyanan öfkenin bir diğer nedeni de, onun, saldırılarını ve iftiralarını eli kolu bağlı insanlara yöneltmiş olmasıydı. Böylesi yanıtların iki ya da üçünden bana sözedilmişti. Bunların özelliklerini belirtirken; "bir tanesi özellikle sağlam temele oturtulmuş ve yalnız onun anlatımı güçlü" deniyordu. Hemen ilgi duyup, "Ne gibi güçlü örneğin?" diye sordum. "Örneğin; Mihaylovski'nin bir çamura düştüğü, gibi deyimler" (2) denilince, "Hemen bana bunu sağlayın lütfen" diye rica ettim. Böylesi sözlerin Volodya'ya ait olacağını hemen anlamıştım. Sonraları onun bu çalışmasını şaşırmaksızın tanımama yarayan bu alamete epey gülüştük.

Ekonomistlere karşı savaş

NARODNİKLER ve "legal marksistlerin" dışında Vladimir İlyiç, "ekonomistlerle" de boğuşmak zorundaydı. Bu akım, işçilerin siyasi mücadele de yürütmek zorunda olduğunu kabul etmiyor, işçi kitleleri arasında bu yönde ajitasyon yapılmasını reddediyordu. Bu düşünce, siyasi yönden hiç gelişmemiş, kitlesel olarak hâlâ Çar'a inanan işçilere günlük sıkıntı ve istemlerinden hareket ederek yanaşmak gibi, sağlıklı ve doğal istemlerden kaynaklanıyordu. Sözü geçen akım; işçi kitlelerine yönelik ilk adımlara önem veriyor, bu kitlelerin onlarda haysiyetlerini savunma güdülerinin yanında, kurtuluşun yalnızca birlikte ve güçleri birleştirmede yattığı bilincini geliştirerek ve onların birleşmelerini destekleyerek uyarılması gerektiğini savunuyorlardı. Işçiler; yalnızca, doğrudan doğruya açıkça görülebilen sıkıntılarından hareket ederek ve her şeyden önce, patronları tarafından köleleştirilmelerine karşı tepkilerine dayanılarak, birleştirilebilirdi. Yani işçilere; binbir türlü dolandırıcılık dümeniyle ücretlerinin kesilmesine karşı; öğle paydosunda sıcak su verilmesi, cumartesileri yıkanabilmek için erken paydos yapılması, haksız yere konulan para cezalarının kaldırılması, veyahut da acımasız ve tepeden bakan ustabaşıların uzaklaştırılması için çağrı yapıldığında, bunu en geri kalmışları bile anlıyordu.

İşçiler; böylesi günlük olağan sıkıntılarından hareketle bir araya geldiklerinde, birlik halinde savaşıp dayanmayı, ortak çıkarlarını savunmayı öğreniyorlar, gösterdikleri başarı onların mücadele içinde bilinçlerini güçlendiriyor, onları birbirine daha çok yaklaştırıyordu. İlk grevlerde elde ettikleri başarılar, —talepleri ne denli mütevazi ve haklıysa, haklarını elde etmeleri de o denli kolay oluyordu— onları coşturup, herhangi bir ajitasyonun yapabileceğinden çok daha ileri götürdü. Yaşam düzeylerini iyileştirici haklar elde ettikten sonra, bu yeni ulaştıkları durum sayesinde okuma-yazma öğrenme, bilgilerini geliştirme olanağı buldular. İşçi kitlelerine hitap eden tüm sosyal-demokratlar, ajitasyon yaparken, onların ekonomik sıkıntılarını ele alıyorlardı. Vladimir İlyiç'in kaleme aldığı bildiriler de tek tek işyerlerinde işçilerin en ivedi taleplerini konu ediniyor ve böylelikle etkileri büyük oluyordu. İşverenlerin; işçilerin taleplerini barışçı yollardan yerine getirmeyi reddetmeleri halinde, işçilere grev yapmaları salık veriliyordu. Bir işyerinde grevle başarıya ulaşıldığında, diğer işyerlerinde de bu mücadele yönteminin uygulanması sözkonusu oluyordu.

Küçük arkadaş gruplarında yapılan çalışmadan, propagandaya, kitleler arasında çalışmaya, ajitasyona geçmenin zamanı gelmişti. Vladimir İlyiç de bu geçişin gerçekleşmesi için çaba harcıyordu. Tümden geri kalmış işçilere ilk yaklaşımda, öyle gerektirdiği için, onların ivedi ekonomik sıkıntılarından hareket etme zorunluluğu varsa da söz konusu durumun yalnız başlangıç için gerekli olduğunu ve daha ilk tartışmalarda, ilk bildirilerde siyasi bilincin geliştirilmesine yönelmenin zorunluluğunu hiç kimse Vladimir İlyiç'ten daha kararlı anlatmamıştı. 1895 güzü sonlarında, tutuklanmasından kısa bir süre önce onu gene Petersburg'da ziyaret ettiğimde, yaptığımız bir konuşmayı anımsıyorum.

İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği-Petersburg, 1897

Moskova'daki işçileri düşünerek ona demiştim ki: "Çar'a tanrı gözüyle bakan, ekonomik istemler içeren bildirileri bile korka korka eline alan, bu geri kalmış işçilere politika üzerine konuşma yaparak nasıl yaklaşılır? Böyle yapmakla onları kendimizden uzaklaştırmaz mıyız?"

Vladimir İlyiç, bana, herşeyin bir yaklaşım sorunu olduğunu kavrattı.

"Elbette, hemen Çar'a ve hakim düzene karşı tavır alınırsa, bu, işçiler üzerinde uzaklaştırıcı etki yapar. Ama günlük yaşantının tümü, politikayla iç içe girmiştir. Bekçilerin, ustabaşıların ve jandarmanın acımasızlığı ve darkafalılığı, kayıtsız şartsız işverenlerin çıkarından yana ve her anlaşmazlıkta işverenle birlikte hareket etmeleri; yetki ve kudret sahibi herkesin grevlere ilişkin tavırları, bunların kimin yanında olduklarının kısa zamanda anlaşılmasına yol açtı. Ne ki, her defasında bildiri ve yayınlanan diğer yazılarda polis ve jandarmanın rolüne işaret edilir, işçilerin dikkati giderek bu noktalara çekilirse, onlar kendiliklerinden düşünmeyi sürdüreceklerdir. Yalnız bu konunun baştan itibaren vurgulanması ve salt işverenlere karşı mücadeleyle bir şeylere ulaşılacağı illüzyonuna kapılınmaması gerekir. Örneğin, yeni bir işçi yasası çıktı" dedi Vladimir İlyiç (Bununla neyi kasdettiğini şimdi tam olarak hatırlayamıyorum), "işte bu olayda, işçilere ne kadar, işverenlere ne kadar yarar sağlandığının anlatılması gerekir. İşte bu çıkardığımız gazetede, 'bakanlarımız ne üzerine kafa yoruyor' başlığıyla bir başyazı yazdık. Sözü geçen yazımız, işçilere, yasa yapıcılarımızın kim olduğunu ve kimlerin çıkarlarını koruduklarını açıklayacaktır. Kasıtlı olarak bakanlardan söz ediyoruz, Çar'dan değil. Ne ki, bu sayıda başyazı politik olacaktır ve gazetenin işçileri politik düşünme yönünde eğitmesi için, başyazının mutlaka politik olması gerekir."

İşte Vladimir İlyiç'in yazdığı bu yazı, gerçekten de "Raboçaya Gazeta"nın (4) ilk sayısında yer aldı. Bilindiği gibi gazete, daha o sırada, Volodya, yoldaşlarıyla birlikte 9 Aralık 1895'te tutuklandığında müsadere edilmiş ve gün yüzü görememişti. Sözkonusu yazıyı ve bu ilk sayı için hazırlanan materyali o zamanlar okumuştum. İlk sayının çoğaltılması epey meşakkatli olmuş, oldukça uzamıştı. Sözünü ettiğim yazının bir bakana ne denli sert saldırdığını, ne denli popüler ve çarpıcı olduğunu hâlâ hatırlıyorum. Bu konuyu detaylı anlatmamın nedeni, o zamanlar ekonomizme meyledenlerin, sonraları kendilerini temize çıkarmak için, Vladimir İlyiç'in de o sırada ekonomik içerikli bildiriler yazdığına işaret etmekle, ne denli haksız olduklarını göstermek içindir. Gazetenin daha eldeyken, sözü geçen başyazıyla birlikte müsadere edilip, bunun ardından Vladimir İlyiç'in dört yılı aşan bir süre için susturulması —Vladimir İlyiç'in gerek sürgüne gönderilmesinden çok kısa bir süre önce, gerekse hapis ve sürgün yerinden bu konuda görüşlerini kendisini ekonomistlikle suçlamaya olanak vermeyecek biçimde kesinlikle açıklamasına rağmen— kimilerinin kendilerini böylesi temize çıkarma denemelerine olanak yaratmıştı. Burada, sadece sürgünden gönderdiği, Kuskova'nın Kredo'suna karşı protestosunu hatırlatmak isterim. (5) Bu açık politik eğilim, baştan beri Vladimir İlyiç'in belirgin özelliğiydi. Ve Marx'ın öğretisini doğru anlamanın sonucu olup, sosyal-demokrasinin ilk örgütlü grubu olan "Emeğin Kurtuluşu"nun, somut olarak da onun kurucusu Plehenov'un görüşleriyle bağdaşıyordu. Vladimir İlyiç, Plehenov'un görüşlerini yayınlanan yazılarından iyi tanıyordu, ayrıca 1895 yazında yaptığı bir yurtdışı gezisinde onunla kişisel olarak tanışmıştı. Bu gezinin görünürdeki gerekçesi akciğer iltihabından sonra dinlenme evine gitmek idiyse de, gerçek nedeni "Emeğin Kurtuluşu" grubuyla ilişki kurmaktı.

Vladimir İlyiç yaptığı geziden çok memnundu. Bu gezi onun için çok önemliydi. Plehanov onun açısından her zaman bir otorite olagelmişti. Akselrod ise o zamanlar ona çok yakındı. Dönüşünde bize, Plehanov'la ilişkilerinin iyi gelişmekle birlikte resmiyette kalmasına karşılık, Akselrod'la arkadaşlığa başladığını anlatmıştı. Her ikisinin de görüşlerine çok değer verirdi. Daha sonraları sürgündeyken, onlara basılmak üzere "Rus Sosyal-Demokratlarının Görevleri" adlı broşürünü göndermişti. Ona, iki ihtiyarın broşür hakkında övücü görüşler belirttiklerini bildirdiğimde, bana, "onların yazılarım hakkında takdir edici görüş belirtmeleri, tasavvur edebileceğim en değerli şeydir" diye yazmıştı. Onlarla buluştuktan sonra, Rusya'da sosyal-demokratların bir siyasi partisini kurmak üzere daha da kararlı ve enerjik biçimde işe koyuldu.

---

(1) *Lenin,* Toplu Eserler, *C.2, s.15-63.*

(2) age, *C.1, s.147.*

(3) age, *C.2, s. 79-84*

(4) *Kastedilen, Petersburg sosyal demokratlarının* "İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği" *örgütünün Raboçeye Dyelo gazetesidir.*

(5) *Lenin, 1899'da sürgündeyken, aralarında S.N. Prokopoviç, Y.D. Kuskova vb.'nin bulunduğu bir Ekonomistler grubunun* Kredo*'suna karşı, Rus Sosyal Demokratlarının Protestosu başlığı ile sert bir protesto yazmıştı.-çev.*

PENCERE

Şahinkaya Olayı

.....

★

Tahsin Şahinkaya olayını bilmesi gerekenler, yıllardan beri biliyorlardı.

Ne yetkililer bu konuda görevlerini yerine getirdiler; ne de biz basın olarak konuyu gündeme getirebildik. Niçin? Bu soruya yanıt verebilmek için, her gazeteci, üzerinde düşünülmesi gereken şu soruyu kendisine yöneltmelidir:

— Üç yıl önce Şahinkaya olayını gündeme getirsem ne olabilirdi? Gazetem hemen kapatılır mıydı? Yazı müdürümle birlikte hemen gözaltına alınır mıydım?

Bu soru, Şahinkaya Olayı'nın topoğrafyasını belirler; eski Hava Kuvvetleri Komutanı çevresindeki olumsuz birikimin neden bu kadar büyüdüğünü de açıklar. Bu ülkede yıllarca kulaktan kulağa fısıldanan bir söylenti vardı:

— Duydunuz mu? Time dergisi, Şahinkaya'nın fotoğrafını kapağına basmış, altına da "Dünyanın En Zengin Hava Kuvvetleri Komutanı" diye yazmış..

— Yok canım?..

Kapalı baskı rejimlerinde bu tür gelişmeler doğal sayılmalıdır. Gerçekte Sayın Şahinkaya, SHP'li Cüneyt Canver'e teşekkür borçludur. Çünkü gün geçtikçe yoğunlaşan söylentilerin gerçek olup olmadığı ortaya çıkmadan Sayın Şahinkaya Türkiye'nin sokaklarında rahat dolaşamayacaktı.

★

Ülkemizin çarpık ve bozuk düzeninde emekli aylığıyla geçim olanağı bulunmadığından, çoğu memur, geleceğini güvenceye almak için taşınmaz mal edinmeye bakar. Bu amacına ulaşabilir mi? O bir ayrı sorudur. Gazetelerde yayımlanan "mal bildirimi"nden anlaşıldığına göre, Sayın Şahinkaya, 4 apartman dairesi, 4 arsa, 1 yazlık sahibidir. "Bu kadar taşınmaza subay aylığıyla sahip olunabilir mi?" sorusunu emekli subaylar yanıtlamalıdırlar.

Ancak bu mal bildiriminin önemi sınırlıdır. "Şahinkaya Olayı"nın birkaç sıcak noktası var:

1) Söylentilere göre Hava Kuvvetleri'nin çeşitli tesisleri Şahinkaya ailesinin ortak olduğu seramik fabrikalarının ürünleriyle donatılmıştır. Bu doğru mudur?

2) MGK yönetiminde Türkiye-ABD arasında imzalanan F-16 uçaklarıyla ilgili anlaşma, yalnız uçak üretimine ilişkin değildir. Bu anlaşma, ülke ekonomisi boyutlarında bir dizi çıkar bağlantısını ve ipoteklerini de gündeme getiriyor. Şahinkaya ailesinin ortak olduğu şirketler, bu anlaşmanın yan bağlantılarına nasıl olup da yerleştirilmiştir?

3) Yine Şahinkaya ailesinin ortak olduğu bir fabrika, MGK yönetimi süresinde Denizcilik Bankası'na neden satılmış, kısa sürede niçin geri alınmıştır?

.....

★

Cumhuriyet,
6 Ağustos 1986

Ilhan Selçuk

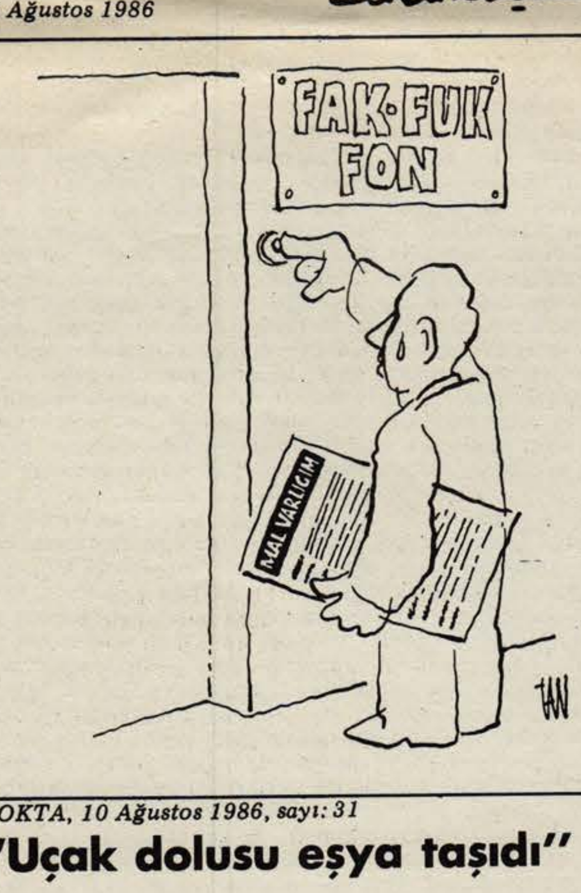

Milliyet, 4 Ağustos 1986
Avrupa baskısı

İlk iddialar yurt dışında yayınlanmıştı

● 12 Eylül'den sonra kapatılan TSİP'in yayın organı "Gerçek" gazetesinin Ocak 1984 özel sayısında Emekli Orgeneral Tahsin Şahinkaya'ya ağır suçlamalar yöneltilmişti

HABERİ 11. SAYFADA

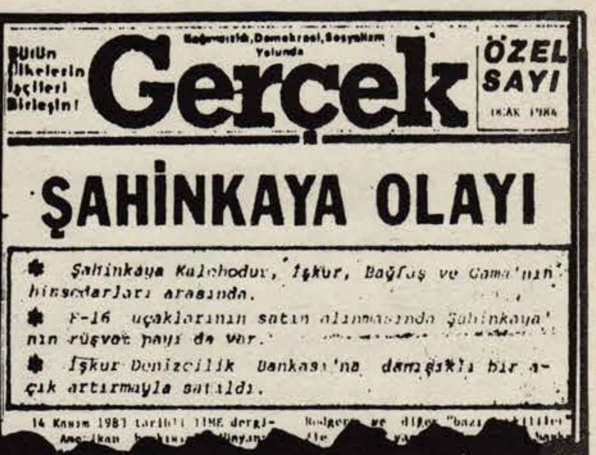
Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm Yolunda
Bütün Ülkelerin İşçileri Birleşin!
Gerçek
ÖZEL SAYI
OCAK 1984

ŞAHİNKAYA OLAYI

- Şahinkaya Kalebodur, İşkur, Bağfaş ve Gama'nın hissedarları arasında.
- F-16 uçaklarının satın alınmasında Şahinkaya'nın rüşvet payı da var.
- İşkur Denizcilik Bankası'na danışıklı bir açık artırmayla satıldı.

Tahsin Şahinkaya hakkındaki bazı iddiaların yer aldığı Ocak 1984 tarihli Gerçek gazetesi

---

BAŞYAZI
Vicdan görevi

Beyhan CENKÇİ

Ankara BAYRAM Gazetesi
17 Ağustos 1986

......

Ancak, kamuoyumuzu, basınımızı belki de Dünya kamuoyunu haftalardır meşgul eden bir konuya yeni bir boyut kazandırmak ve vicdani görevimi geciktirmeden yerine getirmek durumundayım.

Konu: Şahinkaya olayı..

Bundan üç yıl önce... Görev yerimdeyim, sabah saat 10.00...

— Telefondan aranıyorsunuz.

— Kim arıyor?

— Konseyden aranıyorsunuz.

— Bağlayın..

— Efendim Ersin Paşamız sizinle görüşecekler bağlıyorum..

— Günaydın Paşam, hayırdır.

— Günaydın Cenkçi, hemen gelebilirsen seni bekliyorum. Bir konuyu görüşeceğiz.

— Paşam kıyafetim müsait değil...

— Önemli değil, odamda bekliyorum.

— Meclis binasındaki odanızda mı?

— Evet, hemen bekliyorum, kapıya haber bırakacağım.

— Geliyorum Paşam.

Parlamento binasının eski senato kısmında, Konsey üyelerine ayrılmış, loş, uzun koridorlardan geçilip ulaşılabilen bölümündeki odalardan birine giriyorum.

Ersin Paşa:

— Kıyafetin gayet güzel... Değiştirdin mi?

— Açık renk Paşam... Böyle gelmek istemezdim...

Odada, Konsey üyesi Şahinkaya ile Celasun Paşa da var..

Çaylar içildi konu açıldı..

Ersin Paşa:

— "Cenkçi, bunu gördün mü?" dedi.

"Gerçek" isimli bir küçük gazeteydi. Göz attım... Yazılanlar Şahinkaya'ya ait bazı cümlelerdi..

"Görmedim Paşam..."

— Nerede yayınlanıyor öğrenebilir misiniz?

— Araştırırız Basın-Yayın Genel Müdürlüğü'müzde mutlaka bilgi vardır öğreniriz. Kim hazırlıyor, kim nerede basıyor... Arkasında kimler var.. Öğreniriz.

Konu "Gerçek" isimli gazetedeki iddialara gelmişti.

Şahinkaya:

— Bu gazeteyi her yere göndermişler, posta kutularına atmışlar, Ordu'nun her kademesine dağıtmışlar. Bu olacak iş mi.. Okudun mu neler yazıyorlar. Ne yalanlar, ne uydurma akıl almaz laflar... Yarın bir basın toplantısı düzenleyip gerekli cevabı vereceğim. Mal varlığımı açıklayacağım.

İşte burda hâlâ doğruluğuna inandığım, fakat hakkım olmayan bir müdahale ile Şahinkaya'nın yönünü değiştiriyordum..

— Paşam her yerde dağıtıldı diyorsunuz ben bunu burada gördüm. Her dönemde bu tür yer altı faaliyetleri olur. Ortalığı bulandırır, dedikodular, fısıltı gazeteleri, teksir edilmiş mektuplar.. Bunlara cevap vermeye kalkılırsa, muhatabı ciddiye almak olur. Bunlar ciddiyetten uzak devlet, ordu düşmanı faaliyetlerdir. Bana kalırsa basın toplantısına veya bir açıklamaya şu anda gerek yok. Bu yer altı yayını. Açık şekilde yapılabilirse cevabınız o zaman gerekir.

Şahinkaya bir an tereddüt geçirdi, iyi bir jet pilotu, ordunun her kademesinden geçerek devletin hava kuvvetlerini emanet ettiğimiz komutan, keskin bakışlarla silah arkadaşlarına bakıyordu.

Soruyorum:

— Paşam burda sizin Kalifornia'da köşkünüz olduğu yazılı.. Var mı böyle bir köşk?... Başka iddialar da var.. Doğru mu bunlar?..

Şahinkaya diyor ki:

— Hepsi yalan.. doğru olan bir iki firmadan aldığım hisse senetleri, onlarda çok küçük şeyler..

Ersin Paşa susuyor, düşünüyordu.. Ben gene içimden geçen bir cümleyi boşluğa bıraktım.

— Celasun Paşa'nın da oğlu veya damadı için bir şeyler söylediler. Kurtarılan şirketlerden birinde müdürmüş. Araştırıldı boş çıktı.. İlgisiz çıktı...

Ortada yayın yok, bir şey yok, dedikodu, fısıltı.. Durup dururken Celasun Paşa da mı basın toplantısı yapsın.

Bana göre basın toplantısı veya açıklama gereksiz, soğukkanlı olmak gerekli. Herkes için bu yapılabilir hedef sizi seçmişler, nedenini siz bileceksiniz. Hedef ordu olabilir, bir başka uçak satıcısı firmanın kini, tehdidi olabilir.. Başkalarını bu yolla tehdit olabilir, yıldırma olabilir..

Şahinkaya yine parladı..

— TIME dergisi beni kapak yapmış dünyanın en zengin bilmem kaç generalinden biriymişim.. Yalan, TIME böyle bir yayın yapmamış..

Aradık bütün dünyayı, bütün baskılarını... Yalan, yok böyle bir yayın.. Nasıl yazılabiliyor böyle bir yalan.. Yayın yok, yalan var..

Ersin:

"Evet durumu iyice incelettim. Cenkçi doğru söylüyor."

.....

Cüneyt Arcayürek 1984'te Şahinkaya ile yaptığı görüşmeyi anlatıyor

2 yıl önce açıklamayı reddetmişti

.....

Sonra hemen **"konuya"** girdim: **"Konuya girmekte bile zorluk çekiyorum, ama"** dedim, Şahinkaya Paşa'ya. **"Ne var ki, Almanya'da basıldığı anlaşılan ve Türkiye'de hemen her yere dağıtılan 'Gerçek' adlı broşürü herhalde görmüşsünüzdür."**

Konunun **"Gerçek"** olabileceğini sanıyordu herhalde. Yanıt verdi:

"İç ve dış mihrakların Milli Güvenlik Konseyi için uydurması bu. Biliyorsunuz, komünistler bizimle uğraşıyor" dedi.

"Gerçek-Özel sayı- Ocak 1984" başlıklarıyla küçük boyda basılıp - bana İstanbul, Aksaray'dan gönderilmişti- pek çok çevreye, kişiye postalanan bu broşürde kulisleri süreli meşgul eden kimi önemli savlar yer almıştı. Broşürün yazı başlığı **"Şahinkaya Olayı"** idi.

Görüşmemizde Sayın Şahinkaya'nın yanıtını dinledikten sonra, **"Fakat Paşam, önemli olan şu: Bütün bu söylentiler giderek büyüyor, tıpkı bir kartopu gibi. Bunlara mutlaka bir yanıt vermeniz, bir davranış yapmanız gerekiyor"** dedim.

Konuşmanın bu noktasında kapı açıldı, Cumhurbaşkanlığı Konseyi üyeleri Sayın **Nurettin Ersin**'le **Sedat Celasun** içeri girdi. Sayın Ersin, o dakikaya dek sakat bir adamla ilgilendiklerini, durumu Başbakana, Meclisteki ilgili komisyonlara ileteceklerini, adamın halinden **"içlerinin kabardığını"** söyledi. Bu **"temasları"** yapmak üzere giderlerken Sayın Şahinkaya'ya **"Bir uğrayalım"** demişlerdi.

......

Çaylar geldiği sırada Sayın Şahinkaya, Sayın Ersin'e döndü, "Siz gelmeden önce, Cüneyt Bey'le **'o meseleyi'** konuşuyorduk" dedi. Konu yeniden açılmıştı, belki de öteki paşalar böyle bir konuşmaya hazırdılar.

"Evet" dedim hemen. **"Her yere yayılan söylentiler var. Çok ciddi iddiaları da beraberinde sürükleyen iddialar. Sadece Sayın Şahinkaya'yı değil, bütün konsey üyelerini ilgilendirmesi gereken iddialar bunlar"** diye ekledim. Ardından **"bütün bu iddialara yanıt verilmesinin kesinlikle zorunlu olduğunu"** sözcüklerin üzerine basarak söyledim.

Nurettin Ersin Paşa, **"Doğru"** dedi. **"Ama hangi yöntemle, nasıl, ne diyeceğiz? Çünkü 'resmi bir makamdan gelen iddialar değil bunlar.' Gayri resmi. Nasıl çıkacağız ortaya, bu konu hepimizi ilgilendirir ve biz, bunu reddederiz. Hepimiz birbirimizi tanıyoruz."**

"Bir açıklama yapılabilir" dedim paşalara. **"Soruşturma yapılıyor, yapılması olası yayınlar da başlamadan durur. O zaman da Sayın Şahinkaya'nın soruşturmaya hedef olduğu söylenmiş olur."**

Nurettin Paşa, **"Bunu yapamayız"** dedi. **"Soruşturma filan açıldığını söyleyemeyiz."**

"Ama bu iddialar yayılıyor ve yazılabilir" diye ekledim. Nurettin Paşa, **"Evet, yazılabilir, yazılmasına karşı bir şey yapamayız, bu doğru"** diye yanıt verdi.

Sayın Şahinkaya ile Sayın Celasun, konuşmanın bu aşamasında susuyorlardı.

Nurettin Ersin Paşa'ya, **"Cumhurbaşkanı sık sık yapıyor, gazete sahipleriyle görüşsün, bu söylentilerin aslı astarı olmadığını ya da gerçek neyse onu ya da yazılmamasını söylesin, bu da bir yol"** dedim.

Sayın Ersin buna da karşı çıktı, **"Bu da olmaz"** dedi. **"O zaman 'sükut ikrardan gelir' derler, o mana çıkarırlar, yazmayın derse Cumhurbaşkanı, çiğ yiyenlerin başı ağrır, midesi ağrır."**

Aslında broşürle başlayan kimi söylentileri yazmak, Sayın Şahinkaya'nın yanıtlarını almak için gelmiştim. **"Eğer bir açıklama yapılmazsa bu olay giderek büyüyecek"** dedim, **"Her yerden telefon alıyoruz, broşür her yere dağıtılmış, orduda kimi yerlere de gönderildiğini öğreniyoruz."**

Bu arada Sayın Celasun söze girdi, **"Milli Savunma bir açıklama yapsın, F-16'larla ilgili muamelelerden söz etsin"** dedi. Nurettin Paşa, bu öneriyi pek tutmadı. Ama Nurettin Paşa, **"Bu isnatları mutlaka reddetmeliyiz, ama bunu nasıl yapacağız, sonra kaynağı nedir bu söylentilerin, bunu araştıracağız"** diye ekledi.

......

Sayın Ersin, durmadan **"Reddedmeli, ama nasıl?"** diye soruyordu. Sonunda, **"Cumhurbaşkanı gezide, gelsin Ankara'ya görüşelim bakalım kendileriyle, bakalım nasıl bir yol bulacağız"** dedi.

O zaman, Sayın Ersin'le Sayın Şahinkaya ve Sayın Celasun'a:

"Ben yazarım bu olayı" dedim. **"Yazı-haber çıkınca soruşturma açıldığını söylersiniz."**

Buna yanaşmadılar. Açıkça yaz ya da yazma demediler, fakat yanlı değillerdi.

Önerimde direndim, Sayın Şahinkaya, **"Benim Miami'de villam varmış, ispat hakkı vereyim, ispatlasınlar"** diyordu o sırada. Yanıt olarak ben de **"Dünyadaki yedi zengin generalden biri olduğunuzu Time yazdı diyorlar, Bursa'da lokal bir gazetede de imalı bir şeyler çıktığını söylediler"** dedim.

Nurettin Ersin Paşa'nın önerisine Sayın Şahinkaya da katıldı, Sayın Ersin, **"Komutan -Cumhurbaşkanı'na böyle diyorlardı- dönünce kendisiyle bu meseleyi konuşacağız, bir karara varırız, ondan sonra sizi çağırırız, konuşuruz"** dedi.

Bekleyeceğimi söyledim. Bu arada Sayın Şahinkaya, sağ ceket cebinden dörde katlanmış bir kâğıt çıkardı, açtı, bana vermedi, sadece özünü söyledi: **"Bu broşürle birlikte taraftarlarına bir talimat yazısı göndermişler, elimize geçti. Broşürün her yere yayılması için elden gelen her şeyin yapılması isteniliyor, mesela 'hastanelerdeki hemşirelere kadar yaygınlaştırılması' isteniliyor. Altında 'Aj.Prop. Bürosu' diye imza var. Komünistlerin orduyu tahrip için giriştikleri olay."**

22 Şubat 1984'teki görüşme böyle sonuçlandı.

Bütün girişimlerime karşın Sayın Şahinkaya ile o tarihten sonra görüşemedim.

Bugüne dek geldik.

Cumhuriyet,
3 Ağustos 1986

NOKTA, 10 Ağustos 1986, sayı: 31

"Uçak dolusu eşya taşıdı"

Emekli Hava Generali Güngör Önal, Tahsin Şahinkaya' ya ilişkin olarak şunları anlattı:

Nokta: Sayın Önal, Tahsin Şahinkaya'yla çok eskiden gelen bir tanışıklığınız var. Bize o günlerini anlatabilir misiniz?

Önal: Mektep arkadaşları çok zeki olduğunu söylerler. Ama ben 1958 yılında kendisini tanıdığımda, ki o zaman binbaşıydı, silik bir subaydı. Pek tanınan, bilinen birisi değildi. Albaylığının son zamanlarında zamanın Hava Kuvvetleri Komutanından generallikten vazgeçmek pahasına yurt dışı tayini istemiştir. Selahiyetli ağızlardan duyduğumuza göre generallik bile beklemiyordu.

Nokta: Şahinkaya'nın generallik beklemezken Hava Kuvvetleri Komutanlığı'na kadar yükselmesi sürpriz mi oldu?

Önal: Ben Tahsin Şahinkaya'ya şahsen elek artığı derim. Elekten hep kaytarmıştır. Delikten düşmeden yukarıda kalmayı hep becerebilmiştir. Zaten Şahinkaya'nın üst rütbelere terfii muntazam olmamıştır. Hep birer sene atlayarak, sekerek olmuştur. Faruk Koralp ile Şahinkaya aynı sene terfi sırasına girdiler. İkisi de korgeneral. Faruk Paşa Semih Sancar tarafından Muhsin Batur'un adamı olarak bilinirdi. Rahmetli Semih Sancar da Muhsin Batur'u hiç sevmezdi. Adalet Partisi yanlısı bir general olarak bilinirdi. Şahinkaya da Adalet partisi yanlısı bilinirdi. Şahinkaya'nın kendisine yaptıklarını duyduktan sonra Süleyman Demirel ne der bilmem. Faruk Koralp'in başından da talihsiz bir boşanma olayı geçmişti. Şahinkaya bunu Şura üyeleri nezdinde gayet güzel kullanmıştır.

Nokta: General olarak ilk görevi Bandırma Üs Kumandanlığıydı...

Önal: Evet. Tuğgeneral olarak, Bandırma'da ilk işini kurdu. Orada tavuk çiftliği, koyun çiftliği filan kurdu. Yine Bandırma'da olduğu yıllarda Kalebodur camiası ile ve Bandırma gübre fabrikaları camiası ile tanışmıştır. Yani Recep Gencer'ler, İbrahim Bodur'larla ilişkileri Bandirma Üs Komutanı iken başlar. Zaten askerlikten ziyade ekonomiye ilgi duymuştur. Özel ilgi alanıydı. 12 Eylül'den iki ay kadar evvel Hava Kuvvetleri karargâhında bir öğle yemeğinde 8-10 general oturuyoruz, "Yahu" dedi "Bu enflasyon aldı yürüdü. Parayı altına mı, dolara mı, bankere mi yatırsak? Çocuklar siz ne yapıyorsunuz?" Donup kalmıştım. Şahsi olarak hep böyle ekonomik araştırmalar içinde olmuştur.

Nokta: Siz Harp Okulu Kurmay Başkanı iken de beraberliğiniz olmuş.

Önal: Evet. Evet. Çok güzel bir noktaya temas ettiniz. Ben Harp Okulu Kurmay Başkanı iken, altı daireli bir lojmanda otururduk. Harp Okulu Komutanı, Kurmay Başkanı, Harp Okulu Alay Komutanı gibi. Bu altı daireli lojmanın alt katı altı dairede oturan insanların ambalaj sandıklarını, fazla eşyalarını koyması için ayrılmış, birer bodrum odasından ibaretti. Bu odaların dördü Tahsin Şahinkaya tarafından işgal edilmişti. Şahinkaya'nın o zamanki görevi CENTO temsilcisiydi. Ankara'daydı ya, o zaman CENTO'nun merkezi. Senede 5 seyahatleri vardı. Amerika'ya, İngiltere'ye, Pakistan'a, İran'a giderlerdi. Tahsin Şahinkaya ayrıca Ankara'dan İstanbul'a bir C-47 ile eşyalarını getirirdi ve o alttaki bodruma koyardı. Hatta bir defasında, rahmetli Semih Sancar Harp Okulu'nu ziyarete gelmişti. Lojmanın üst dairesini ona misafirhane olarak hazırlatmıştık. Harp Okulu Komutanı da Tevfik Fikret Alpaslan'dı... Semih Sancar'ı dairesine çıkarmak için binaya girdik. Kesif bir koku yayıldı. Sancar, "nedir bu koku, buna bir bakın" dedi. Biz aşağıları, tuvaletleri kazdırdık, baktık. Bir şey yok. Sonunda anladık ki, Şahinkaya'ya ait kilitli bodrumlar, "böcekler fareler eşyalarımı yemesin" diye ilaçlanmış ve koku oradan kaynaklanıyor. Dört tane oda, lebaleb eşya doluydu. Bunlar yurt dışına her gittiğinde oradan aldığı gümrüksüz eşyalardı. Bir defasında bir C-47 dolusu eşya taşıdılar.

Basından... Basından... Basından... Basından... Basından... Basından...

Yeni Gündem, 14-20 Temmuz 1986, sayı 19.

KOÇ/SABANCI SAĞOLASIN 12 EYLÜL

İstanbul Hilton'un toplantı salonunda Türk ve Fransız işadamları ortaklık kurarak yapabilecekleri işleri görüşmek üzere toplanmışlardı. Firma sözcüleri sırayla kürsüye gelip kendilerini tanıtıyorlardı. Koç Holding yöneticilerinden Tezcan Yaramancı, “Türkiye'nin en büyük özel sektör grubu” adına konuştuğunu vurguluyor, “60. yılımızı kutluyoruz,” diyordu. “Topluluğumuzda 104 firma var, ciromuz 3 milyar dolara ulaştı, 30 bin personel çalıştırıyoruz.” Koç'un İnşaat Grubu Başkan Yardımcısı'nı Sabancı Holding Genel Koordinatörü Hasan Güleşçi cevaplıyor, “Bizim 35 bin personelimiz var,” diyordu üstüne basa basa.

Aslında Türkiye ekonomisine ve politikasına yön veren en büyük sermaye grupları Koç ile Sabancı'nın böyle bir “En büyük biziz” iddialaşmasına ihtiyaçları bile yoktu. Çünkü ikisi de “üstünlüğü tartışılmaz” durumdaydılar ve birbirlerine fazla sıkıntı vermeden, ikisine birden sıkıntı veren güçlerden de büyük ölçüde kurtulmuş olarak mutlu müreffeh yaşayabiliyorlardı artık. Şimdiye dek hiçbir iktidarın değiştirmediği gerçeği 24 Ocak - 12 Eylül - 6 Kasım sürecinde gelip geçenler de değiştirmemiş, ekonominin bu iki devi 1980 sonrasında kısa bir “uyum sağlama” döneminin ardından, yeni bir kâr ve sermaye birikimi dalgasının üzerinde yüzmeye başlamışlardı.

1980 öncesinde dövizsizlik, enerji yetersizliği gibi ekonomik darboğazlardan, işçi hareketlerinden, grevlerden yakınan bu dev holdingler için 1980'ler, yeniden birikim, yeniden büyüme yılları olmuştu. Evet, gerçi Özal ekonomisinin zengin ettiği başka birçokları vardı. Ama sendikal baş ağrılarının dindirildiği bu yeni “Yürü ya patron!” dönemi, Koç ve Sabancı Grupları için yeni bir sıçrama noktası olmuştu.

Otomobilden çimentoya, lastikten margarine, bankacılıktan elektroniğe, tohum üretiminden otelciliğe, süpermarketçiliğe...ekonominin birçok sektöründe faaliyet gösteren, sanayi-ticaret-hizmet alanlarında çoğu kez tekelci konumlarda bulunan bu iki devin gelirlerinde ve kârlarında, 1980'den bu yana önemli artışlar görülüyordu.

Koç Grubu'nun toplam satışları 1976 yılında 17 milyar 300 milyon lira dolayındaydı. 1 trilyon 544 milyar liralık 1985 yılı satışları bu rakamla karşılaştırıldığında ortaya yüzde 8 bin 827.5'lik bir artış çıkıyordu! Bu aldatıcıydı tabiî. Ama enflasyonun etkisi arındırıldığında ve artış 1976'nın fiyatlarıyla hesaplandığında Koç'un satışlarının 10 yılda yaklaşık üç misli arttığı belli oluyordu.

SA'ların satış gelirlerinde görülen artış daha mütevaziydi: Yüzde 36 kadar. Ama her iki grupta izlenen ortak eğilim, işlerin 1980 sonrasında hızlanmaya başlamış oluşuydu.

Koç, 1976'nın fiyatlarıyla, son 10 yılda 318 milyar 800 milyonluk bir ciro yapmıştı. Buradaki her 100 liranın 70'ini 1981-85 arasında kazanmıştı. Koç Grubu, Sabancı Grubu'nun, yine sabit fiyatlarla 371 milyar 900 milyon lira tutan 10 yıllık cirosunun yüzde 58'i, son beş yılın getirdiği kazançtı.

Koç Topluluğu 1976'da yaklaşık 2.5 milyar lira kâr etmişti. 1985'te, enflasyonun yarattığı yapay şişkinlikle bu rakam 98.5 milyarı buldu. Enflasyonun etkisi giderilerek hesaplandığında, 1976'daki 2.5 milyar, 1985'te 3 milyara yükselmiş oluyordu. Çarpıcı olan, 1981'de bu rakamın 1 milyar 285 milyona kadar düşmüş oluşu ve sonra dört yılda hızla yükselişiydi.

Sabancı'ların kârları da benzer bir şekilde inip çıkmıştı. 1976'da 1 milyar 300 milyon düzeyinde olan kârlar, iki yılda 2 milyar 353 milyona çıkmış, 1981'de neredeyse 1 milyara kadar düşmüştü. 1985'te SA kârlarının ulaştığı tutar 2 milyar 865 milyondu.

Üretimleri büyük ölçüde ithal girdilere bağlı olan iki dev grup, 1970'lerin ikinci yarısında döviz darboğazı şiddetlendikçe tıkanmış, yüzde 40-45'lik kapasitelerle çalışmak zorunda kalmışlardı. Enerji ve hammadde yetersizliğinin yanısıra, işçilerin talepleriyle, sendikal mücadeleyle başları beladaydı. Neredeyse içinden çıkılması zor bir girdaba kapılacaklardı. 24 Ocak'ıyla, 12 Eylül'üyle 1980 yılı onları düze çıkardı.

Hangi iktidar gelirse gelsin, Koç ve Sabancı Grupları hep “en büyük” kalıyor, giderek daha da büyüyorlardı. Bu, sadece ekonomik gücün değil, sıradan vatandaşın hayalini bile kuramayacağı bir politik etkinliğin de göstergesiydi.

Vehbi Koç, uzun yıllar, “tek parti döneminin adamı” ve CHP'li bilindi. Bakkal dükkanından dev holdinge uzanan dillere destan serüvende Koç'un CHP'yle ilişkilerinin büyük payı vardı.

Sermaye sahiplerini sahiplenen DP'nin atağı yüzünden CHP iktidarı 1946 dolayında -Vehbi Koç'un sözleriyle- “özel sektöre önem verir gibi olmuş”, 40 kişilik bir Parti Divanı kurarak birtakım işadamlarını buna katmıştı. Vehbi Koç, bu divanda -yine kendi sözleriyle- “devleti yöneten kimselerle aynı masada eşit şartlarda iki yıl çalışmış”tı. CHP ile ilişkileri yüzünden DP iktidarının ilk döneminde güçlüklerle karşılaşmış, Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası'nın İdare Meclisi üyeliğinden uzaklaştırılmış, 1928'den başlayarak yaklaşık 23 yıl yürüttüğü Ankara Ticaret Odası Başkanlığı'ndan ayrılması sağlanmıştı.

Ama aynı Koç 1956 başlarında ABD'ye, Henry Ford II ile iş ilişkisi kurmaya giderken, Başbakan Menderes'in yazdığı bir tavsiye mektubunu cebine koyabilmiş, daha sonra Menderes'in mesajıyla ilgili olarak, “Bu mektup, memleketin ekonomik kalkınmasında yararlı işleri particiliğin çok üstünde tutan bir ileri görüşün en güzel örneğidir,” demişti.

DP yöneticilerinin baskısıyla Koç 1960 Martı'nda CHP'den istifa etmeyi kabullenmiş, ama 27 Mayıs darbesinden sonra yeni yönetime 26 kilo külçe altın bağışlamıştı. 1973'te yayımlanan *Hayat Hikâyem* kitabında da, 1954 ve 1957 seçimlerinde hem CHP'ye hem DP'ye yardım ettiğini açıklamıştı.

“DP'li” bilinen Sabancı'ların siyaset anlayışı da “CHP'li” Koç'unkinden pek farklı değildi. Sakıp Sabancı'nın geçen yıl yayımlanan *İşte Hayatım* kitabında “Politikacılarla, iktidarda olsunlar, muhalefette olsunlar...daima iyi ilişkilerimizi sürdürdük. Ama ailem ve ben hiçbir politikacı veya parti ile bütünleşme ihtiyacını duymadık,” diye anlattığı, partileri, politikaları her zaman etkileyebilen güçlü adamlara özgü bir kendine güven manzarasıydı.

Her şeyden önce ordu ile takışan ve CHP'nin temsil ettiği asker-sivil bürokrasiye karşı mücadele bayrağı açan DP'nin “adamı” Hacı Ömer Sabancı, her zaman her kademeden subaylarla arasını sıcak tutma özen göstermişti. Hacı Ömer Sabancı'nın hayatını yazan Sadun Tanju'nun 1982 Martı'nda görüştüğü emekli Korgeneral Faruk Güventürk, 1962-65 arasında Kayseri'de, daha sonra Diyarbakır'da görev yaparken tanıdığı Hacı Ömer'i “Askerlerle birarada olmaktan hoşlanır...Subay ve assubayları binbir ısrarla kendi otelinin lokantasına gönderir. Ben yiyemiyom bari siz gidip yiyin, der. Askerleri çok sever kısacası,” diye anlatıyordu. Sakıp Sabancı da, DP'li Hacı Ömer için, “Babamın askerlere özel ilgisi vardı...Yüksek rütbeli kumandanlar Adana'ya geldiğinde onlara sıcak ilgi gösterir, davetler verirdi,” diyor ve bu “ilgi”nin hâlâ izleyebildiğimiz sonuçlarını şöyle dile getiriyordu: “Babamın zamanından beri ordunun her kademesinden tekaüt olmuş Silahlı Kuvvetlerin değerli mensupları, Sabancı Topluluğunun değişik yerlerinde, yönetici olarak sorumluluk üstlenmişlerdir. Bu gibi yöneticiler, iş ciddiyetleri, işe bağlılıkları, genel olarak disiplinleri ile başarımıza büyük katkılarda bulundular.”

Türkiye'de yönetici konumlara yükselebilen bütün kesimlerle Koç'un da Sabancı'nın da ilişkileri her dönemde muhabbetli olmuştu. Bu durum, onların “akıllı burjuva tek ata oynamaz” ilkesine göre aldıkları tutumlarla birleştiğinde, işte o 'iktidarlar-üstü' güç ortaya çıkıyordu. 1980 öncesinde genel olarak sağ partiler (başta AP) sermaye birikimi ve kâr amaçlarına daha yakın düşüyordu, ama onlar “halkçı/sosyal-demokrat” bir CHP'yi de dışlamıyor ve 1978'de olduğu gibi, neredeyse “bizim de umudumuz” diyerek onun iktidarına göz kırpabiliyorlardı. Yine aynı kolaylıkla, kendileri ön plana çıkmamakla birlikte işadamlarının CHP hükümetine saldırmasına cesaret veriyorlar, ardından 24 Ocak Kararları'nı bir-iki küçük sızlanma dışında hoşnutlukla karşılıyorlardı.

1980'den sonra Özal ekonomisinin ENKA gibi birtakım şirketlere sağladığı büyük avantajlar ve daha dün adı duyulmamış birtakım yeni firmaların palazlanmasına bakılınca, Koç ve Sabancı'nın hissedilir bir etkinlik kaybına uğradığını sananlar olmuştu.

Haydi, hep beraber!

Oysa her iki grup, bu yıllarda hükümet düzeyinde neredeyse bütünüyle kendi “adamlarıyla” iş yapıyorlar, bakanlar, başbakanlar çıkarıyor, eski üst düzey bürokratlara, emekli ordu mensuplarına kucak açıyorlardı.

İki dev holdingin kârlarının düşmeye yüz tuttuğu 1977'de Turgut Özal, Sabancı Grubu'nun Genel Koordinatörüydü. Sabancı ailesinin kararlarını en çok etkileyebilen adamlardan biriydi muhtemelen. Çünkü Sakıp Sabancı, “orta-direğin başbakanı” hakkında şunları anlatabiliyordu örneğin: “Turgut Bey Sabancı Holding'te...değişik sorumluluklar üstlendi... Özal, Sabancı Topluluğunun işlerinin Adana'dan yürütülemeyeceğini bize anlatıyor, Holding Merkezinin İstanbul'a nakli için ısrar ediyordu. Bana çok zor geldiği halde Turgut Özal'ın hatırı için Adana'dan İstanbul'a taşındık. Şimdi görüyorum ki, isabet etmişiz...”

Haklıydı Sabancı. Böyle olmamış mıydı? Özal bir süre de Koç Grubu'yla dirsek temaslı çalıştıktan, Koç'un hegemonyasındaki Madenî Eşya Sanayicileri Sendikası MESS'in başkanlığını yaptıktan sonra, karşımıza “bütün milleti” kurtarıp kalkındıracak 24 Ocak Kararları'nın baş teknisyeni olarak çıkmamış mı, önce Sabancı'ya, ardından Koç'a, sonra da hepsine birden “yeni ufuklar” açma işine sıvanmamış mıydı? Koç da 12 Eylül hükümetine bakanlar vermemiş miydi? Ortaya çıkan manzara, tıpkı Sakıp Sabancı'nın babası için esprili bir şekilde anlattığı durum gibiydi: “Ortaklık babamın çok değer verdiği bir konu idi. İsmi ile hitap etmediklerine 'ortağım' derdi. Fabrikadaki yöneticilerden ve işçilerden de 'ortağım' diye hitap ettikleri pek çoktu. Özellikle vergi memurlarına, Maliye Bakanlığı yetkililerine hep 'ortağım' derdi...”

1980 sonrasında Koç ile Sabancı'nın bu sıfatla hitap edebilecekleri yetkili sayısı tıpkı kâr grafikleri gibi hızla yükselmiş. Aynı dönemde işçi ve ücretliler ancak “dert ortakları” arayabilir olmuşlar, onu da pek bulamamışlardı.

“Tıkanıklık” aşılıyor

24 Ocak Kararları ertesinde, IMF'nin yeşil ışığıyla, vadesi gelen borçlar ertelenmeye başlanmış, “70 cente muhtaç” Türkiye'ye yeni kredi imkânları tanınmıştı. İthalat canlanabilir, duran çarklar harekete geçebilirdi. Ama yasal düzeyde gerekli birçok düzenleme, dönemin fırtınalı ortamında kilitlenen meclisin becerebileceği iş değildi.

Üstelik grevler birbirini izliyor, 1980 Eylülü'nün ilk haftasında bir Adana'da Sabancı'nın fabrikalarında direnişler oluyordu.

11 Eylül'ü 12 Eylül'e bağlayan gece yarısından sonra kimileri “tank sesiyle uyanmanın” tedirginliğini yaşarken, Sabancı ve Koç belki de palet gıcırtılarını gelecek güzel günlerin müjdecisi olarak algılıyorlardı.

Vehbi Koç, Silahlı Kuvvetler'den plaket alıyor. (üstte) Sabancı, K. Evren'le (sağda)

Grev çadırlarının söküldüğü, sendikal faaliyetin askıya alındığı, baş belası sendikacıların, fesatçıların boy gösteremeyeceği bir ortamda, istikrar-huzurla birlikte 24 Ocak'ın da bekâsı garanti altındaydı. Zamlara, devalüasyona tepki gösterecek kimse de yoktu.

İki dev grup, yeni ekonomik program hangi faaliyeti kârlı ilan etmişse oraya yönelmekte, yeni koşullara uyum sağlamakta güçlük çekmediler. İhracat şirketleri Ram ile Exsa'yı reorganize ettiler, sağlanan teşviklerle yeni yatırımlar yaptılar, ayrıca sanayi-dışı faaliyetlerden elde edilebileceğin azamisini kapmak için gayret gösterdiler.

Bunların yanısıra, “Türkiye'nin en büyük özel sektör kuruluşu” olan ve bir vakit Turgut Özal'ın yakından ilgili bulunduğu Asil Çelik'in oldu bittiyle devlete satılması örneğindeki gibi, sırtlarındaki kamburlardan da kurtuldular.

Sabancı'ların “taa işin başında” beraber yola çıktıkları ortakları Sapmaz'ların Sasa ve Akbank'taki hisselerini satın alması, sonra Fuat Süren'in Olmuk ve Akkardan'daki hisselerine sahip olması gibi, sermaye yoğunlaşmasına yönelik atılımlarını da, hükümet yetkilileriyle birlikte ölçüp biçerek gerçekleştirebildiler.

SÖYLEŞİ / ONUR KUMBARACIBAŞI

NOKTA, 24 Ağustos 1986, sayı 33.

'Marx'a saygı duymayan sosyal demokrat değildir'

Nokta: Marksistlere ve aşırı sola kapalı olduğunu açıklayan DSP'nin ideolojik yaklaşımı nasıl yorumlanabilir?

Kumbaracıbaşı: Bugünün DSP'si ideolojik konularda netliğe ulaşmaya niyetli görünmüyor. Tersine CHP birikimine sahiplenirken, kapılarının “Marksistlere” ve ne demekse “aşırılara” kapalı olduğunu söylüyor. Seçilen yöntem yine “ima ile geçmek”tir. Herhalde bununla partinin komünizme kapalı olduğu vurgulanıyor.

Oysa tüm demokratik sosyalist partiler inançları ve amaçları gereği komünizme kapalıdırlar. Bu da gerekli görülüyorsa, ki anlaşılan sağın istismarını engellemek için Türkiye'de gerekli, açıkca söylenir. Bu açıklığın utanılacak bir yanı yoktur. Ayıp olan, “aşırı” kelimesini de, hiç atlamadan devreye sokarak, Marx'ı, Marksizmi ve Marksistleri küçültücü imalarda bulunmaktır. Çünkü sosyal demokrasi özünde bir işçi sınıfı ideolojisidir. Bu ideolojinin istense de istenmese de öğretisi, yani dogması kapitalizmin çığır açan bilimsel eleştirisini yapmış Marx'a dayanır. Gerçi tarihsel gelişimi içersinde sosyal demokrat hareket, Marksizmin teorilerinden pek çoğuna karşı çıkmış, tartışmış, revize etmiş, savlarının önemli bir bölümünü geçerli ve gerçekçi saymamıştır. Günümüz sosyal demokrasisinde işçi sınıfı hareketin özünü oluşturmakla birlikte, “proletarya diktatörlüğü” örneğin sözkonusu değildir ve işçi sınıfı kavramları aydınları, sanatçıları, emeğini işine katmak durumunda olan küçük esnaf, zanaatkâr ve köylüyü, hatta ulusal sanayiciyi kapsayan bir tanımlamadır. Buna koşut olarak da sosyal demokrasinin evrensel sayılabilecek, yaşamın her alanında demokrasi, özgürlük, eşitlik, adalet ve dayanışma ilkelerini benimseyen her insan ırk, dil, din, mezhep ayrımı olmaksızın demokratik sosyalizmin saflarında yeni bir toplum ve yeni bir ekonomik düzen için birieşebilir. Sosyal demokrasiyi kimi doğal olarak Marksizmin yaşam felsefesine, örneğin tarihi maddecilik görüşüne, analiz yöntemine ve anti-kapitalist eleştirilerine inandığı kimi insancıl düşünceleriyle uyumlu gördüğü, kimi dini inançlarıyla bağdaştığı için seçebilir. Kısacası ne dindar Müslüman'a, ne Marksizmi benimseyene sosyal demokrasinin kapıları kapatılamaz.

Nokta: SHP'nin bu konudaki tavrı nedir? Ne olmalıdır?

Kumbaracıbaşı: Bu alanda eksik görünen bilinçlenme, partilerin ideolojik netliğe ağırlık vermeleriyle giderilebilir. Örneğin parti sınıfsal yaklaşımını, sınıfsız toplum anlayışını, kapitalizme bakış açısını netleştirmelidir. Gerici tabulaştırma tuzağına düşülmemeli “karine” ve “ima” dönemi sona ermelidir.

Sosyal demokrat örgütlenmenin ideolojik netliğe kavuşturulması SHP'nin görevidir. Gerçi SHP olağanüstü büyük kongresinde, önceki genel başkan Marksistlere partide yer olmadığına ilişkin talihsiz bir beyanda bulunmuştur. Konuşmanın talihli sayılabilecek yanı veda konuşması olmasıdır. SHP en kısa sürede bu konuyu kendi iç demokratik platformlarında tartışarak netleştirmeli, kısa, anlaşılır ve öz olarak partinin ideolojik ilkelerini vurgulamalıdır. İleride ortaya çıkabilecek “aşırılık”, “sızma” ve “partili olmama” suçlamaları ancak böyle önlenebilir. Çünkü sosyal demokrat olmak için Marksist olmak zorunluluğu yoktur. Ne var ki Marx'a ve onun tarihsel bir dönemeç olan yapıtına saygı duymayan da gerçek bir sosyal demokrat değildir ●

Bayar'ın politik misyonu

(Baştarafı ek II'de)

LANETLİ MİRAS

DAHA sonraki yıllarda, Sovyetler Birliği detant politikasıyla Soğuk Savaş saldırısını geri püskürttü. Bir yandan dünya sosyalist sisteminin dünya politikasındaki etkisinin artması, öte yandan ulusal kurtuluş mücadeleleriyle sömürgecilik sisteminin çökmesi, dünyada yeni bir güçler dengesini oluşturdu. Türk tekelci sermayesi Avrupa sermayesiyle yakın işbirliklerine girdi ve Avrupa demokratik kamuoyunun etkisi altında olan hükümetlerle ilişkilerini geliştirdi. Ayrıca bölgemizdeki gelişmeler yerli tekelci sermayeyi bölge uluslarına karşı —ekonomik ilişkiler ve pazar amacı güden— ihtiyatlı politikalara yöneltti. Ayrıca 1960 sonrasında ülkemizde gelişen sol, güçlü bir antiemperyalist ve anti-Amerikan mücadele vererek geniş bir kamuoyu yarattı. Böylece hem içerideki hem de dışarıdaki güçler dengesinde meydana gelen bu önemli değişiklikler nedeniyle, Türk tekelci burjuvazisi dış politikada ve Amerikan uyduluğunda Soğuk Savaş yıllarında ve onun DP iktidarındaki kadar rahat davranabilme olanağından yoksun kaldı. Buna rağmen burjuvazinin DP dönemindeki temel politikası, üsler, NATO çıkarlarının sadık bekçiliği bugün, 12 Eylül'le, yeni ikili anlaşmalarla, Çevik Kuvvet hazırlıklarıyla, yeni nükleer harp başlığı depolarının kurulmasıyla devam etmektedir.

DP döneminde tepeden tırnağa Amerikancılaştırılma yoluna girmiş olan Silahlı Kuvvetler'deki Amerikan taraftarlığı eskisinden daha güçlü bir şekilde devam etmektedir. Halen Silahlı Kuvvetler'in üst kademelerinde bulunan tüm generaller, gençliklerinde ABD'de askeri eğitim görmüşlerdir ve Amerikancılıkları, NATO'culukları sayesinde bugün karakol kumandanlığına kadar yükselmişlerdir. Gene omurgası subaylardan oluşan MİT'in ve tüm askeri istihbaratın CIA ile iç içe geçmiş işbirliği Bayar'ın, Menderes'in DP döneminde başlamış, günümüze değin gelişerek sürmüştür. Darbe planlarından işkence yöntemlerine, özel ve psikolojik harp tekniklerine kadar hepsinin hocaları birçok ülkede sayısız deneylerle yoğrulmuş CIA uzmanlarıdır.

Bütün bunlar, bugün Evren'lerin, Özal'ların sahsında ifadesini bulan, fakat 1946'dan bu yana herkesten fazla Celal Bayar'la simgeleşmiş olan emperyalist işbirlikçiliğinin ve dolayısıyla emperyalizmin başı ABD uyduluğunun gereğidir; dolayısıyla Türk tekelci burjuvazisinin, anti-komünizmine, demokrasi düşmanlığına dış politikada koşut düşen anti-Sovyetizminin, Amerikan işbirlikçiliğinin gereğidir.

Yani Bayar'ın ve tüm izleyicilerinin, hayranlarının, onu yere göğe sığdıramayan politikacıların, generallerin, gazetecilerin 46 Ruhu, şimdi artık "Bayar ruhu"na dönüşerek tekelci burjuva gericiliğinde muvafıkıyla, muhalifiyle devam edecektir. Kısacası, bugünkü Türkiye Evren'iyle, Özal'ıyla, Demirel'iyle, Türkeş'iyle, Yazar'ıyla ve daha nicesiyle DP'nin lanetli mirası üzerinde yürümektedir. DP ise, 1924 İzmir İktisat Kongresi ile girilen yolun doğal devamıdır. Türk burjuvazisinin ekonomik-politik evriminin kaçınılmaz konağıdır.

Türkiye'nin genç burjuvazisinin yaşı kemale ersin diye Kemal bey, Celal beyi İktisat Vekilliğine, oradan da Başvekiliğe getirmişti. Savaş öncesi koşullarında Bayar'ın sadaretten uzaklaştırılması, Bayargillerin gelişimini durdurmaya yönelik değildi. Nitekim savaş yıllarında bu gelişme hızlanarak sürdü ve DP iktidarına, oradan da AP'ye derken ANAP'a ve bugünlere ulaştı. Ne var ki, 1980'li yıllara gelindiğinde Türk burjuvazisi de Bayar kadar kocamıştı. Halka söyleyecek hiç bir sözü kalmamıştı. Paslı anti-komünizm silahının barutu ise zaten demokrasi düşmanlığından başka bir şey olmamıştı. Burjuvazimizin altmış yıldır tekerlediği klişeler Bayar'ın yaşlılık nedeniyle üç-beş sözcüğe indirgenmiş jargonunda ifadesini buluyordu. Evren'in devlet mitinglerinde saatlerce konuşarak söylediklerini, Bayar üç-beş kelimeyle özetliyordu: Bir yanda devlet vardı, onun karşısında devlete karşı komünizm tehlikesi.

46 Ruhunun bugünkü propagandalarının burjuva muhalefet adına söyledikleri de özet olarak devlete sahip çıkmak ve devlet karşısında komünizm tehlikesini görmekten başka bir şey değildir.

Tekelci burjuvazinin muvafık sözcüsü Evren ve Özal, muhalif sözcüsü ise Demirel olunca her iki kanadın da Celal Bayar'a bu denli rağbet göstermesine şaşmamak gerekir. Gerçekten de Bayar her iki politik kesimin de ortak paydasıdır, biricik bileşkesidir.

Celal Bayar'ın ve temsil ettiği zihniyetin de önemi zaten buradadır.

Türkiye'nin ise ne birinciden, ne de ikinciden bekleyeceği bir şey vardır. Ülkenin geleceği onların, yani tekelci burjuvazinin değişik gerici politik temsilcilerinin değil, ülkenin devrimci dinamiklerinin, işçi sınıfı ve tüm halk güçlerinin elindedir. Yapılacak şey ise bu geleceği bir an önce çabuklaştırmak, toplumsal süreci hızlandırmak için tekelci burjuvazinin karşısına sol alternatifi güçlü, etkili bir şekilde çıkarmaktır.

Günlerdir Bayar'a rahmet okuyan tekelci burjuvazinin ruhuna fatiha okuyabileceğimiz günlere ulaşmanın yolu bugün buradan geçmektedir.

Bulgaristan'da özgürlüğün şafağı

15 Eylül Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 40. yılı. 9 Eylül1944 ayaklanmasının zaferi Bulgaristan'da yalnızca faşizmi yıkmakla kalmıyor, sosyalizmin kuruluşuna giden yolu açıyordu. Bu tarihten Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin ilan edildiği 15 Eylül 1946'ya kadar, Bulgar halkı on yıllardır sürdürdüğü kararlı ve çetin mücadelenin kazanımlarını, demokratik halk iktidarına dönüştürerek pekiştiriyordu.

Bulgar halkının faşizme ve kapitalizme karşı verdiği mücadelenin evrensel boyutlar içeren dersleri bugün tüm dünya proletaryasının, tüm dünya halklarının mücadelesine mal olmuştur. Bu yıldönümünde, Bulgar halkının verdiği mücadeleyi ve kazandığı zaferi onun seçkin evlatlarından Zola Dragoyçeva'nın anlattıklarıyla sunuyoruz bu sayfamızda.

Zola Dragoyçeva adını yaşlı ya da genç tüm Bulgarlar bilir. Yaşlı kuşaktan olanlar, burjuva basınının onun hakkındaki sansasyonel yazılarını, polisin "tehlikeli kadın militan Sonya"nın arandığına dair duyurularını, iki kez idam cezası ile sonuçlanan gürültülü adliye duruşmalarını hatırlıyorlar. Zola'yı 1923 Eylül'ünde Bulgaristan'da patlak veren Avrupa'nın ilk antifaşist halk ayaklanmasının fırtınalı günlerinde genç bir öğretmen; oğlunu cezaevi hücresinde, darağacının gölgesinde doğuran yiğit bir ana; 2. Dünya Savaşı'nın en çetin yıllarında halkın monarko-faşist rejime ve Hitler istilacılarına karşı silahlı mücadelesini yöneten Komünist Partisi MK Politik Büro üyesi ve MK Sekreteri olarak tanıyorlar; daha genç kuşaklar ise onu 1944 Eylül zaferinden sonra sosyalizmin kuruluşu için yılmaz mücadelesinde tanıdılar.

1898'de doğan Zola Dragoyçeva, daha 1919 yılında komünist saflarda yerini aldı. İllegal koşullarda, mücadele ve ayaklanmaların ateşinde engin bir yaratıcılık ve fedakarlıkla kendisini gösterdi, bu sırada on yılını zindanlarda geçirdi. 1930'ların ikinci yarısında Bulgaristan KP'nin Halk Cephesi'ni oluşturma gayreti sırasında Dragoyçeva BKP MK'ne, 2. Dünya Savaşı sırasında da Politik Büro'ya katıldı. Bu yıllarda Vatan Cephesi'nin kurulması çalışmalarını doğrudan yönetti. Zaferden sonra da Vatan Cephesi'nin geliştirilmesi ve güçlendirilmesine katkısı büyük oldu. Vatan Cephesi Ulusal Komite Baş Sekreteri olarak, halk iktidarının kitlesel dayanağını güçlendirme çalışmalarında muazzam bir enerji sarfetti. Zola Dragoyçeva 25 yıl boyunca tüm halk katmanlarını çok yönlü ve verimli bir çalışma içerisinde kucaklayan Bulgar-Sovyet Dostluk Hareketi Genel Halk Komitesi başkanlığını yürüttü (şimdi bu Komite'nin onur başkanıdır). Ayrıca Dünya Barış Hareketi'nin ve Uluslararası Kadın Hareketi'nin önde gelen kurucu ve yöneticileri arasında yer aldı.

Zola Dragoyçeva'yı herhalde en iyi anlatan Bulgar halkının ve tüm dünya komünist ve işçi sınıfı hareketinin büyük evladı Georgi Dimitrov'un ona yazdığı mektupta söyledikleridir. Şöyle diyordu Dimitrov:

"Değerli Zola,

Karşı karşıya kaldığın bütün tehlikelere rağmen sağ kalmış olmandan ve mücadele nöbetinde, gerçek halk kahramanına yaraşır şekilde dimdik, onurla durmaya devam etmenden ne büyük kıvanç duyduğumu belirtmeye gerek yok. Partimiz ve halkımız, senin gibi bir kahramana sahip olmaktan haklı bir gurur duymaktadır..."

Zola Dragoyçeva bugün, kuşatıldığı sınırsız sevgi ve saygı ortamında, yılların ağırlığına rağmen, taşıdığı büyük siyasi ve toplumsal sorumluluklarını yorulmaksızın yerine getiriyor.

SON HÜCUM/ ZAFER KRONOLOJİSİ

Bulgaristan'ı sarsan ve ülkeyi yeni bir tarihi yörüngeye sokan günler 26 Ağustos 1944'te başlar. Özgürlüğün doğum günlerinin ilk saatlerinde Parti Merkez Komitesi 4 No'lu Genelgeyi onaylayıp yayınladı. Bu Genelge devrimin ateş sinyaliydi.

26 AĞUSTOS

"Morova" sokağının 13 numaralı evinde, Anton ve Mara Andonov'ların evinde bütün politbüro üyeleri toplandık. Akşam üzeriydi. Toplantıya, ağustos ayı başında Politbüro'ya aldığımız Georgi Çenkov'da katılıyordu. Ayrıca NOVA Genel Karargâhı temsilcisi Blagoy İvanov da buradaydı.

Moralimiz yüksekti. Yüce, tarihi günlerin geldiğini hissediyorduk. Merkez Komitesi'nin son kararı olan 4 No'lu Genelge metni hazırdı. Birkaç günden beri büyük bir dikkatle hazırlıyorduk. Kabul edilmesini erteliyorduk, çünkü her an Georgi Dimitrov'dan genelge konusunda talimat geleceğini düşünüyorduk. Çünkü, devrimci dönemin her aşamasında ve özellikle şimdi kavganın doruk noktasına ulaştığı bir sırada, parti önderinin talimatı bizim için gerekli stratejik pusulaydı.

Bulgar İşçi Partisi'nin bütün örgütlerine, yönetimine ve üyelerine hitap eden bu belgede şöyle deniyordu:

"Bulgaristan en hayati günlerini yaşıyor! Romanya'nın teslim olmasından sonra, ülkemiz büsbütün tecrit edilmiş duruma düştü... Bulgaristan için saat gece yarısını vurmuştur! Bulgaristan'ın geleceği bugün tamamen halka ve yurtsever ordu birliklerine bağlıdır!.."

Merkez Komitesi, halkı ayaklanmaya çağırarak, bütün komünistlerin, remsistlerin Vatan Cephesi komitelerini güçlendirmelerini ısrarla istemekteydi. Genelgede şöyle deniyordu:

"Genel halk savaşı ve silahlı hareketin genişletilmesi, Vatan Cephesi bayrağı ve yönetimi altında olmalıdır. Vatan Cephesi'nin varolan tüm komiteleri güçlendirilmelidir. Her yerde, bütün yerleşim birimlerinde hızla yeni komiteler kurulmalıdır. Devlet dairelerinde, işletmelerde, demiryolu istasyonlarında, her yerde kurulacak olan bu komiteler genel halk savaşının örgütleyicisi ve yöneticisi olmalıdır, halk yönetiminin organlarına dönüştürülmelidir."

4 No'lu Genelge, derhal yığınsal siyasi ve ekonomik grevlere geçilmesi, geniş yığınsal miting ve gösteriler yapılması için komünistlere düşen somut görevleri belirtiyordu. Partizan birliklerinin ve savaş gruplarının gittikçe artan eylemleriyle uyumlu olarak yapılacak bu grev, gösteri ve mitingler gittikçe artarak ve genişleyerek düşmanın kovulması ve iktidarın alınması için gerekli büyük ve tayin edici hücuma dönüştürülmeliydi.

Merkez Komitesi bu son hücumun yalnızca ayrı ayrı er ve subayların ya da ordudan kimi grupların katılmasıyla değil, büyük askeri birliklerin katılmasıyla gerçekleştirilmesi gerektiğini, buna olanak bulunmadığı yerlerde ise ordu birliklerinin yansızlaştırılması gerektiğini buyruk olarak belirtiyordu. Halkı ayaklanmaya çağırırken –ki bunun hazırlığına büyük güçleri seferber etmiştik– gerek halkın önünde, gerekse tarih önünde yüklendiğimiz sorumluluğun bilinci içindeydik. Bütün koşulları, etkenleri, iç ve dış durumu, nesnel ve öznel koşulları, devrimci güçlerin maddi, manevi ve siyasi hazırlığına ilişkin her şeyi her bakımdan ve derinlemesine incelemiş, değerlendirmiştik. Georgi Dimitrov'un talimatı da elimizdeydi. Ağustos başlarında gönderilen bu talimatta "yalnızca içten ve dıştan uyumlu harekete geçme olanağı bulunduğu zaman ayaklanmaya gidilmesi" isteniyordu.

2 EYLÜL

2 eylül doğrudan doğruya ayaklanmaya geçişin arifesi oldu. Polit büro, "Morava" sokağındaki gizli evde ikinci kez toplanarak ülkedeki siyasi durumu inceledi ve son, diyebilirim ki temel kararını, tayin edici darbeyi indirmenin yönü, zamanı ve boyutlarıyla ilgili kararını verdi Öte yandan, Genel Karargâh'ın raporu üzerine bu saldırının pratik olarak gerçekleştirilmesine ilişkin eylem planını da onayladık.

Ne ki, o günlerde bütün bu manzara, parti yönetimi için pek açık gözükmüyordu. Ancak, elimizde bulunan bilgiler endişe etmemize yeterliydi. Biz aşırı faşist güçlerin darbeye hazırlandıklarını sezinliyorduk. Bunlar, "Bulgaristan'ın istikrara kavuşturulması" ve Hitlercilerin geri çekilmesi için yolları korumak bahanesiyle ülkeyi Hitlercilerin işgal etmesine ve Kızıl Ordu'ya karşı savaşa sokmaya hazırlardı. Bu ise yıkım ve ölüm demekti.

Bütün bunlar, bir gün, hatta bir saat bile gecikmeden son darbeyi indirmemizi gerektiriyordu. Düşmanın bizden önce davranmasına izin verirsek, tarih bizi affetmeyecekti.

NOVA Genel Karargâhı'nca hazırlanan ve Politbüro'nun onayına sunulan harekât planı, tayin edici hücumun ülkenin devlet merkezi, siyasi, ekonomik, askeri ve idari merkezi Sofya'ya yöneltilmesini öngörüyordu. Ayaklanmanın başlangıç günü olarak da Politbüro 6 eylül tarihini saptadı.

Harekât planı bütün antifaşistlerin ve emekçilerin ayaklanma bayrağı altında tam olarak, siyasi yönden de savaş yönünden de seferber edilmesini öngörüyordu. Vakit geçirmeden, grevlerin ve öteki yığınsal hareketlerin, toplantı ve gösterilerin örgütlenmesi ve bu hareketlerin belirli bir anda, ayaklanmaya giriş için genel siyasi greve dönüştürülmesi gerekiyordu. Genel siyasi grevin başlangıç gününe bir işaret olarak, 6 eylülde Sofya tramvay işçilerinin greve geçmesi belirlenmişti. Bu grevin, başkentte trafiği durdurması ve işçi sınıfının, işletme ve dairelerden, mahallelerden emekçilerin ortak harekete geçmelerini sağlaması bekleniyordu. Başkentin bütün parti ve RMS örgütü, sendikal örgütler, fabrikalardaki, işletmelerdeki, mahallelerdeki ve devlet dairelerindeki tüm savaş grupları, Vatan Cephesi komiteleri, emekçilerin tüm yığın örgütleri, ilerici aydınlar ayaklanmaya hazır durumda bekletilmeliydi. Ayrıca Sofya ve dolayında bulunan bütün askeri birliklerdeki komünistler, remsistler ve Vatan Cephesi üyeleri de seferber edilecekti.

Grev işaretini, o zamanlar ülkedeki en büyük kömür çıkarım merkezi ve demiryolu kavşağı olan Pernik verecekti. Bu aynı zamanda yığın hareketlerinin başlaması için de bir işaret olacaktı. Biz Pernik'teki 12 bin maden işçisine güveniyorduk. Oradaki sağlam parti örgütüne büyük güvenimiz vardı. Harekât planına göre, 6 eylülde maden işçileri, demiryolu işçileri öteki işçilerle birlikte grev ilan ederek üretimi durduracaklar, demiryolu ulaşımını felce uğratacaklardı. Grevciler önce "Kutsiyan" toplama kampına saldıracak, buradaki 400 siyasi mahkumu serbest bırakacak, onlarla birlikte Pernik kentini ele geçirip Vatan Cephesi yönetimini kuracaklardı. Ayaklanmaya Pernik parti ve RMS örgütlerinin, kentteki savaş gruplarının, kent yakınlarında üstlenmiş hava savunma birliğinin (bu birliğin er ve subaylarının çoğu devrim safına çekilmiş bulunuyordu) katılması öngörülmüştü. Pernikli devrimcilere ülkenin batı kesiminde hareket eden partizan birlikleri derhal yardıma koşacaklardı. Kentte tam egemenlik kurulduktan sonra, silahlanan işçilerden bir kısmı hemen Sofya'ya hareket edeceklerdi.

Eylül'ün başında Sofya garnizonundaki şu birliklere tam ya da büyük ölçüde güveniyorduk: Sofya uçaksavar birliğine bağlı projektör bölüğü, Pançarevo köyünde üslenmiş bulunan birinci istihkâm alayına bağlı öncü hücum taburuyla, aynı alayın kamyon bölüğü, Malo Buçino köyünde üslenen Ordu Genel Komutanlığına bağlı öncü hücum taburu Askeri Okul Öğrenci bölüğü, Govedartsi köyünde üslenmiş bulunan Genel Komutanlığa bağlı uçaksavar topçu birliği.

Bütün bu belirttiğim askeri birliklerin ya da bunların kimi subaylarının devrim safına çekilmesi sağlanmıştı, ancak biz yalnızca bunlara bel bağlamıyorduk. Başka askeri birliklerde olduğu gibi bu birliklerde de parti ve RMS örgütleri, özellikle erler arasında ve assubaylar içinde çok yoğun çalışmalar sürdürüyorlardı. Birlik komutanının, son anda, önceden verdiği sözden cayarak devrimci güçlerden yana olmaması halinde, önceden gizli olarak kurulmuş bulunan Vatan Cephesi komiteleri komutayı ellerine alacaklardı.

Vatan Cephesi örgütü, yerel yönetimden il komitelerine ve Ulusal Komitesi'ne kadar, ayaklanma sırasında, gittikçe artan yoğun çalışmalar içindeydi. Yalnızca 1-8 eylül arasında yeniden, 127 il ve yerleşim yerinde komiteler kurulmuştu. Ancak bu komitelerin siyasi önemi, sayılarına göre çok fazlaydı. Çünkü, ayaklanma sırasında ve ondan sonra, bu komiteler devrim hükümetinin yerel organlarına dönüşeceklerdi.

Sovyetlerin savaş ilan ettiği bütün ülkede duyulduğunda, 5 eylül gecesi Politbüro ve NOVA Genel Karargâhı olağanüstü olarak toplandılar. Sovyetler Birliği ile savaş durumunu, bize doğrudan doğruya yapılan bir siyasi yardım olarak değerlendirdik. Ayaklanma hareketlerini hızlandırma zorunluluğu ortaya çıkmıştı. Zaman geçirmeden son darbeyi indirmeye geçmeliydik. Belirleyici saldırının tarihini de belirledik. 8 eylülü 9 eylüle bağlayan gece.

6 EYLÜL

Monarko-faşist iktidara karşı genel hücum bir şanssızlıkla başladı. Başlangıç işaretini verecek olan Pernik emekçileri belirlenen gün ve saatte ayaklanmadılar. Çünkü hükümet beklenmedik bir anda geniş tutuklama hareketine başlamış, kentin kilit noktalarını kuşatmış, kent çevresinde geniş tedbirler almış ve böylece geçici bir süre için eylemi önlemişti. Pernik devrimci güçleri 6 eylül yerine 7 eylülde harekete geçeceklerdi. Ne var ki, biz 7 eylülü bekleyemezdik. Bu doğru olmazdı. Parti yönetimi geciktirilmeden Sofya ayaklanma planının derhal yerine getirilmesini istedi.

6 eylülde önce tramvay işçilerinin grevi patlak verdi. Hükümet grevi önlemek için her yola ve araca başvurduğu halde tramvay işçileri grevi ilan ettiler.

Ardından Sofya'nın yüzlerce sanayi kuruluşunda çalışan işçiler, tekstil, deri, madeni eşya, kimya, ağaç işleme işçileri greve başladı. Bu işletmelerdeki parti ve sendika örgütleri işçileri mitinglere çağırıyor, bu mitinglerde Vatan Cephesi programında belirtilen ekonomik ve politik istekler ileri sürülüyordu. Ayrıca mitinge katılanlara yığınsal gösterilere katılmaları çağrısı yapılıyordu.

Ve gösteriler başladı.

Önce, öğleden sonra hemen, Hitlerci askeri karargâh ve Gestapo uzmanlarının bulunduğu "Slavyanska Beseda" oteli önündeki sokaklar dolup taştı. İçişleri Bakanı Vergil Dimov'un doğrudan doğruya yönettiği polis güçleri yığınsal tutuklamalarda bulundu ve göstericilere karşı zor kullandı. Otelden Hitlerci askerler göstericilerin üzerine ateş açtı. Yaralananlar oldu, yüzlerce insan arabalara doldurulup götürüldü, sıra dayağından geçirildi ve hapse atıldı. Üstelik Sofya itfaiyesi polise yardıma koştu, göstericilerin üzerine su sıkıldı. Sonunda halkı dağıtmak için hükümet kurnazlığa başvurdu, bombardıman başlayacakmış gibi alarm düdüklerini çaldırdı.

7 VE 8 EYLÜL

7 eylül günü şafakla birlikte Pernik madencilerinin grevi başladı. Önceden saptandığı gibi grev bütün ocakları kapladı. Ardından demiryolu işçileri ve öteki personeli, kentteki öteki sanayi işletmelerinin emekçileri hemen greve geçti. Kentteki savaş grupları ve kente inen partizanlar grevcileri desteklediler.

Grevciler önce "Kutsiyan" toplama kampını basıyorlar. Sonra özgürlüklerine kavuşturulan antifaşistlerle birlikte, grevciler kente her yandan dalıyorlar. İki binin üzerinde bir ayaklanma ordusu çoğunun ellerinde kürekler, kazmalar var. Ama düşman öyle hemen teslim olmaya niyetli değil. Kentin doğusundaki elektrik santralından isyancılara ateş edilmeye başlanıyor. Altı kişi ölüyor, 13 grevci ağır surette yaralanıyor. Göstericiler dağılıyor. Asker ve polis birlikleri kenti kuşatıyor ve yığınsal tutuklamalar başlıyor. Üzerine kurşun yağmuru yağsa da, Pernik prolataryası zafere kadar savaşı sürdürüyor.

Yalnızca Pernik değil, bütün ülke ayaklanmıştı. Yığınsal gösteriler, toplantılar, grevler, mitingler her yerde silahlı eyleme dönüşüyor. Ayaklanan halka yardım etmek için dağlarda bulunan halk kurtuluş ordusu birlikleri dağlardan hızla inerek düşmanın dayanak noktalarını dövmeye başlıyor,

Pernik'ten sonra, hemen başka yerlerden, Plovdiv'den, Stara Zagora'dan, Küstendil, Varna, Slistre'den ayaklanma eylemlerine geçildiği haberleri gelmeye başladı. Ayaklananlar, toplama kamplarını ve hapishaneleri basıyor, binlerce tutsak halk savaşçısı özgürlüğüne kavuşturuluyor.

Hapishanelere saldırılar, o gün hükümetin siyasi af ilan etmesinden hemen sonra başlamıştır. Siyasi af ilan edilmiş, hem de Sofya Radyosu aracılığıyla hemen duyurulmuştu, ama buna rağmen hiçbir yerde, yerel yöneticiler hapishanelerin, zindanların kapılarını açtırmıyorlardı. Sanki hükümetin emri kendilerini ilgilendirmiyordu. Ortaya gerçek bir tehlike çıkmıştı. (Biz de zaten böylesi işaretler almıştık.) Kimi büyük hapishanelerde, (Pleven, Vratsa, Varna, Pazarcık, Sliven vb. hapishanelerde) faşizan subay grupları, jandarma ve polis, hapishane makamlarıyla ortaklaşa olarak binlerce ve binlerce antifaşistin bulunduğu bu hapishanelerde "Bartholome gecelerine" benzer kanlı geceler düzenlemeyi tasarlıyorlardı. İşte bu yüzden, hükümeti kendi kararını uygulatmaya zorlamak için harekete geçmiştik.

Sofya'da devrimci gerginlik büyük bir güçle artıyordu. Tramvay işçilerinin başlattığı genel grev başkentin bütün sanayi işletmelerini sardı. Başkent demiryolcularının da greve geçmeleri gerekiyordu. Böylece ülkenin en büyük demiryolu işlemez olacak, hükümet yakın garnizonlardan asker getiremeyecekti. Demiryolcuların greve geçmesi amacıyla, merkez demiryolu istasyonu önündeki alanda bir miting düzenlenmesi kararlaştırılmıştı. Ancak belirlenen saatte, polisin alanı kuşattığı gözlendi. O zaman, eylem bürosu, mitingin, yakındaki doğumevinin bahçesinde yapılması emrini verdi. Doğumevinin önündeki bahçe epeyce büyük bir bahçeydi. Fakat miting için oraya gidenler, oranın da polis kordonu altında olduğunu gördüler. Gerginlik had safhaya çıktı. Karşıt silahlı gruplar yüzyüze geliyordu. Bir yanda polis, bir yanda da miting savunmasında görevli silahlı gruplarımız ve halk. Ama polis ürkek, şaşkın ve aynı zamanda öfkeli. Bir dakika sonra, bahçede hızla kurulan kürsüye parti sözcüsü Petır Topalov-Şmidt (Sofya devrimci sendikalarının ve partinin tanınmış eylemcisi) çıktığı zaman polis ateş etmeye başlıyor. Ünlü, yiğit konuşmacı kurşunlarla yere seriliyor ve mitingcilerden üç kişi ağır biçimde yaralanıyor. Miting koruma görevlisi yoldaşlar (Şop partizan birliğinden ve savaş grubundan silahlı savaşçılar) derhal ateşe ateşle cevap veriyor. İlk kurşunu atan polis kurşunlarla delik deşik edilip yere seriliyor. Ardından karşılıklı silahlı çatışma başlıyor. Miting yapılamıyor. Ancak eylemin siyasi etkisi, çok büyüktür. Devrimci ortamı daha da ateşliyor. Sofya artık patlayan bir volkan gibiydi.

Ayaklanan Sofya, 9 Eylül 1944

Plovdiv'de de ayaklanma çok güçlü biçimde gelişti. Grevlerin başlama işaretini kahraman tütün işçileri veriyor. Daha 7 eylülde boğucu tütün depolarını, sigara fabrikalarını boşaltan tütüncüler "Güro Mihaylov" meydanına doğru akıyorlar. Orada miting yapılacak fakat işçiler meydanı ve dolayındaki sokakları doldurduklarında, hükümet makamları yine kurnazlığa başvuruyor, bombardıman başlayacakmış gibi alarm düdüklerini çaldırıyor. Fakat bu uzun süre sökmüyor. Aldatıldıklarını anlayan yığınlar yeniden meydanı dolduruyorlar. Ve şimdi hiçbir güç onların mitingine engel olamaz.

Ertesi gün miting ve gösteriler çok daha büyük ve yığınsaldır. Tütün işçilerinden sonra demiryolu işçileri da onlara katılıyor. Öyle ki, ülkenin en büyük demiryolu kavşağı olan Plovdiv demiryolu da bir anda duruveriyor. "Güro Mihaylov" meydanı, yeniden ayaklanma meydanına dönüşüyor. Burada yapılan kısa bir mitingden sonra, göstericiler bir sel gibi hapishaneye doğru akıyorlar. Burada, askerlerin de desteğiyle polis kordonunu aşarak eski faşist zindanının kapısına dayanıyor ve kapıyı kırıyorlar. Özgürlüğüne kavuşan yüzlerce siyasi mahkumla birlikte isyancılar, kentin merkezine akıyor, karşılarına çıkan polis timlerini eziyor, silahlarını alıyor, devlet dairelerini, polis karakollarını basıp ele geçiriyorlar. Polis müdürlüğünü basıp silahlandıktan sonra, isyancılar yeniden kentin merkez meydanında toplanıyorlar. Burada yapılan ikinci mitingden sonra, polis müfettişliğini basıyorlar. Faşist canileri tutukluyor, hücrelerdeki siyasi tutukluları serbest bırakıyorlar. Öyle ki, 8 eylülde, devrimci hareketin bu önemli kalesi, ülkenin önemli bir merkezi olan Plovdiv artık elimizdeydi. Artık tam zafere ulaşmak için yalnızca günler değil, saatlerin geçmesi gerekiyordu.

8 eylülde, sabah erkenden, Politbüro, yeniden "Morava" sokağı 13 numaralı evde, Donço ve Mara Andanov'ların evinde toplandı. Daha önce her sorunu çözüme bağladığımızı, her şeyi gözden geçirdiğimizi sanıyorduk, oysa bu arada hızla çözülmesi gereken yeni yeni sorunlar ortaya çıkmıştı.

O sabah ele alıp karara bağladığımız sorun, 8 eylülü 9 eylüle bağlayan gece yapılacak harekâtın ayrıntılı olarak saptanmasıydı. Madde madde kararlaştırıyorduk eylem planını. Dobri Terpeşev konuya ilişkin olarak bir rapor sundu. Terpeşev coşku içinde raporunu okudu. Saldırıları, nerelerin ilk anda vurulacağını yeniden gözden geçirdik. İnsanlarımızın ne denli umutlu olduklarını, planın gerçekleştirilmesinden somut olarak sorumlu olanların yeteneklerini yeniden ele alıp değerlendirdik.

Sonra, Savaş Bakanlığı'na ve başkentin öteki stratejik önemi olan noktalarına yapılacak saldırılara katılması öngörülen askeri birliklerin hareketlerini, hücum biçimlerini gözden geçirdik. Ayrıca, geleceğin Vatan Cephesi hükümetinin bileşimi konusunda (ki böyle bir hükümeti mutlaka kuracağımıza inanıyorduk) parti yönetiminin ilkesel tutumunu saptadık. Vatan Cephesi iktidarının hükümet bildirisi metnini geniş biçimde inceleyerek onayladık. Metin, son iki gün içinde Vatan Cephesi Ulusal Komitesi'nce, komiteye giren partilerin temsilcilerinin katıldığı bir toplantıda hazırlanmıştı. Genel hücumun yapılacağı gece için Politbüro'nun her üyesinin görevlerini belirledik, aynı şekilde zaferden sonraki ilk günler için de görev bölümü yaptık. Harekâtın doğrudan sorumluluğunu Dobri Terpeşev yüklendi. Parti örgütlerinin hücuma katılmalarının ve iktidarın tüm olarak alınmasında onların yöneticiliğinin sağlanması görevini Anton Yugov aldı. Vatan Cephesi ve yığın örgütleriyle çalışmaların sorumluluğu, şimdiye kadar olduğu gibi yine bana verildi. Georgi Çenkov, Sofya İl Parti Örgütünün hücuma katılmasını sağlamakla görevliydi. Dimitır Ganev, yeni hükümetin bileşimi ve hükümet bildirisiyle görevliydi.

Başkentte, grevlerin, toplantıların ve yığınsal gösterilerin polis saldırısından korunması ve devrimci güçlerle koordinasyon sağlanması için bir eylem bürosu kurulmuştu. Büronun başına BİP Sofya İl Komitesi üyesi ve partizanlarla bağlantı kurma temsilcisi Todor Jivkov getirilmişti. Todor Jivkov ağustos ortalarından bu yana I. Sofya VOZ'u komutan yardımcısıydı. Yeni kurulan büronun başına getirilmek için acele olarak çağırıldı. O sırada Todor Jivkov dağlarda "Çavdar" tugaylarının ve Sofya Ayaklanma Bölgesine giren yerlerdeki (Kuzeydoğu yörelerindeki) öteki partizan birliklerinin savaşlarını büyük başarıyla yönetiyordu.

8 EYLÜLÜ 9 EYLÜLE BAĞLAYAN GECE

8 eylülü 9 eylüle bağlayan gece, parti yönetimi iki komşu evde bulunuyordu: Petır Vrançev'in apartman dairesinde ve Dr. Yaço Kabaivanski'nin evinde. Her ikisi de Askeri Okul'a yakındı. Vrançev'in dairesinde Dobri Terpeşev başta olmak üzere, Genel Karargâh yöneticileri yerleşti. Anton Yugov da oradaydı. Ayrıca Sofya parti il örgütünün yöneticileri ve Ayaklanma Bölgesi temsilcileri de oradaydı.

Dr. Yaço Kabaivanski'nin evinde Dimitır Ganev, ben, Blagoy İvanov, Dr. İvan Paşov, Dr. Lüben Gerasimov ve daha birkaç parti yöneticisi vardı. RMS MK Büro üyesi Ninko Stefanov da aramızdaydı. Politbüro'nun temsilcisi olarak Yambol-Burgas bölgesine gönderilen Titko Çernokolev'in yerine Ninko Stefanov ve Dobri Aleksiev, başkent RMS gençliğinin genel hücuma katılışını yönetiyorlardı...

Hemen de hiç konuşmuyoruz. Yalnız arada sırada hafif seslerle bir kaç kelime söylüyoruz. Yüzlerimiz gergin. Söylenmesi gereken herşey yapılmıştır. Geriye beklemek kalıyor. Ancak beklenmedik bir olay karşısında derhal tedbir almaya hazır olmalıyız. Küçük ayrılıklar ve şurada burada görülen başarısızlıklar sonucu etkilemedi. Ayaklanan halkın devrimci güçleri, savaş grupları ve partizan birlikleri, Vatan Cephesi komiteleri, devrim safına kazanılan askeri birliklerin de yardımıyla genel hücumu gerçekleştirip zafer kazandılar.

Gece yarısı, saat tam 24'de, üniformalı polis devriyeleri ve nöbetçiler (Sofya üniformalı polis şefleriyle önceden vardığımız anlaşma uyarınca) karakollarına çekiliyorlar. O andan itibaren gizli devrimcilerin ve ayaklanma gruplarının Sofya sokaklarında dolaşırken kullandıkları parola "Oborişte-Volov" (özel isimler) sözleridir. Vatan Cephesi üyesi subayların komutasındaki askeri birlikler, ki en önemlilerinin komutanları NOVA Genel Karargâhı'nın da üyeleriydi, yüksek devrimci disiplin örneği göstererek harekete geçiyorlar. I. İstihkâm Alayı'nın öncü hücum taburu aynı alayın kamyon taburuyla birlikte, arabalarla üstlendikleri Pançarevo köyünden hareketle hızla Sofya'ya dalıyor ve Savaş Bakanlığı'nın bulunduğu mahalleyi kordon altına alıyorlar. Bunlar, Savaş Bakanlığı'na giren güçlerin yenilgisi halinde, dışarıdan yeniden hücuma geçilmesi için gerekli olan gücü oluşturuyorlar.

Yine bu amaçla, bakanlığın önündeki bahçede, Todor Jivkov komutasında güçlü ve çok iyi silahlanmış, Sofya Savaş Örgütünden savaşçılardan ve Şop Partizan Birliği'nden oluşan bir hücum gücü mevzilenmiştir.

Tam saat 2.15'de, daha önce içeri girmiş bulunan Petır İliev'in başkanlığındaki bir grup subay harekete geçiyorlar. Binanın demir kapıları içeriden açılıyor ve hükümetin bu başlıca kalesine, Vrançev, Toşev, Trendafilov ve Üsteğmen Rangelov'un yönetimindeki projektör grubuna bağlı askerler içeri dalıyorlar. Birkaç dakika içinde, bakanlığın silahlı muhafızları etkisiz duruma getirilmiştir. Askerlerden bir kısmı, içerideki muhafız birliğinden (nöbetçi bölük) kendilerine katılan askerlerle birlikte, bakanlığın bütün koridorlarını, kapılarını tutuyorlar. Bina içinde hareket yasaklanıyor. Her çalışma odasının kapısına nöbetçi konuyor. Bütün bina tam denetim altına alınmıştır. O sırada binada bulunan yüksek mevkiden hükümet, ordu ve polis yetkilileri, gerçekte tutuklanmış oluyor. Bakanlığın telefon-teleks dairesine el konuyor ve böylece bütün garnizonlar ve ülkedeki öteki askeri kuruluşlarla bağlantı denetim altına alınıyor. Radyo bağlantı merkezi de ele geçiriliyor.

Savaş Bakanlığı'nın, Merkez Postahanesi'nin, Telefon-Telgraf Merkezi'nin, Halk Bankası'nın ve Sofya Radyosu'nun alınmasıyla ana saldırının ilk aşaması gerçekleştirilmiştir. Bundan sonraki aşama, geri kalan merkez hükümet dairelerini, polis müdürlüğünü (Genel Müdürlük), polis karakollarını, demiryolu istasyonlarını, askeri depoları, vb. ele geçirerek polisi silahsızlandırmak (resmi ve sivil polis), alınan silahlarla emekçileri silahlandırmak ve bunun ardından da, ayaklanmayı genişleterek başkent Sofya'ya tam olarak egemen olmaktı. Bütün bu görevler, Sofya parti örgütünün, kente inen partizan birliklerinin Vatan Cephesi'nde birleşmiş bütün devrimci güçlerin göreviydi.

Devrimin sivil güçleriyle, devrim safına çekilmiş askeri birlikler arasındaki bağı NOVA Genel Karargâh üyesi Petır İliev'le Eylem Bürosu Başkanı Todar Jivkov sürdürüyorlardı.

Sabaha karşı, saat 4.30 sıralarında, Vrançev ve Yaço Kabaivanski'nin evlerinde bulunan parti ve Karargâh yöneticilerinden çoğu, arabalarla Savaş Bakanlığı'na aktarıldılar. Kısa bir süre sonra, ilk Vatan Cephesi hükümetinin bakanları da gelmeye başladı. Saat tam 6.25'de, Kimon Georgiev Sofya Radyosu'ndan yeni hükümetin bileşimini açıkladı ve bildirisini okudu. Vatan Cephesi Hükümetinin bu bildirisinde şöyle deniyordu:

"Halkın iradesine bağlı olmanın ve onu tam temsil etmenin bilinci içinde olan Vatan Cephesi, bu hayati anda ve ağır koşullarda, ülkeyi yıkım tehlikesinden kurtarmak için, yönetimi bütünüyle ele almıştır..."

Nefret edilen monarko-faşist köleliğin sonu gelmişti artık.

9 Eylül güneşi doğuyordu.

Zafer haberinin volkan gürültüsüyle, önü alınmaz bir lav gibi yayıldığı ve tam ülkeyi sardığı günün, 9 Eylül'ün kızıl şafağı patlamıştı. Sofya bütün gece uykusuzdu. Ancak, buna rağmen sokak hoparlörlerinin camları titreten sesiyle ansızın uyanmış gibi herkes kulak kabartmaya başladı. Her yandan duyulan, sık sık yinelenen ses "iktidar Vatan Cephesi'nin eline geçti!" sözleriydi.

Zola Dragoyçeva'nın YENİLGİDEN ZAFERE adlı kitabı DAYANIŞMA yayınlarından çıkacaktır.